

Caiete Silvane

Revistă de cultură

57

Muzici, arte, poezii

Apariții editoriale, istorii, traduceri

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870 e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale Sălaj,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă -
colaboratori permanenți; **Marius Soare** - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între:

- Consiliul Județean Sălaj;
- Prefectura Sălaj;
- Primăria Zalău;
- Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj;
- Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
- Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău;
- Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj;
- Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
- Arhivele Naționale Filiala Sălaj;
- Cenachul literar "Silvania";
- Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor Literare și
Editurilor din România (APLER) și a Asociației
Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia
Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj,
tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin Damco.
Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei.

SUMAR

Daniel Săuca , Festivalul Artelor la Zalău	p. 2
Poetul Claudiu Komartin la "Transilvania culturală": "Sunt un poet mai cunoscut într-un context mizerabil pentru poezie"	pp. 3-4
Poeți transilvăneni - antologie lirică, George Vulturescu - "Orb prin Nord"	p. 5
Poeme de Viorel Tăutan	p. 6
Poeme de Ovidiu Pojar	p. 7
Gheorghe Glodeanu , Max Blecher și tentația visului	pp. 8-9
Aurel Lung și Viorel Mureșan traduc din Andrei Voznesenski , Portretul Maiei Plisețkaia	pp. 10-11
Marcel Lucaciu , Dragoste și fluturi	p. 12
Imelda Chintă , <i>Când s-au fost spus Îngerii</i>	pp. 13-14
Györfi-Deák György , Ofensiva anticipației bucureștene	p.15
Györfi-Deák György , Textool și autorul	p.16
Boris Marian , Evreii din Transilvania până în 1944	p.17
Victor Martin , Traducătorul român	p.18
László László , Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania (IX)	pp. 19-21
Viorica Marica Hagianu , Vecinii	p. 22
Patrick Cauvin , Opt zile de vară, traducere de Maria Cordea	pp. 23-24
Paul Mihalache , Învingătorul ia tot	pp. 25-26
Elena Musca , Clădirea Transilvania din Zalău	pp. 27-28
Tiberiu Vanca , Adam și Eva, orfanii primordiali	pp.29-30
Diana Olah , David Lynch - Lost Highway	pp.31-32
Ovidiu Centea , Din amintirile unui uituc	pp. 33-34
Cărți achiziționate recent de Biblioteca Județeană Sălaj	pp. 35-36
Ileana Petrean-Păușan , Matteo Bonadies , 21 de povestiri la gura sobei, traducere - prof. Stela Ioniță	pp. 37-38
Ovidiu Pop , Doctorul Emil Romitan - un binefăcător pentru Sălaj	p. 39
Ion Ivănescu , Din vremurile de curând apuse!	pp. 40-41
René Guénon , Călătorii extra-terestre în diferite tradiții, traducere de Daniel Hoblea	pp. 42-43
Vasile Burian , Alexandru Moșuț , Turcu Marin - sălăjeanul din Slovenia	p. 44
Flavius Lucăcel , Cine și cum a ucis-o pe Doamna T	pp. 45-49
Viorel Tăutan , Memoria memoriei	p. 50
Ileana Petrean-Păușan , Criza morală	p.50
Augustin Mocanu , Despre lirica populară a înstrăinării (II)	pp. 51-52
Marin Pop , Alegerile parlamentare din anul 1926 în județul Sălaj	pp. 53-55
Viorel Mărginean , Alexandra Preda , Aspecte privind învățământul primar din Sălaj în perioada interbelică	pp. 56-58
Gheorghe Bancea , Monografia localității Biușă (III)	pp. 59-60
Corina Bejinariu , Tradiție și modernitate în satele sălăjene	pp. 61-62
Daniel Săuca , Malaxorul de cărți, știri și reviste culturale	pp. 63-64

Festivalul Artelor la Zalău

• Cel mai de amploare eveniment cultural al acestui an în Sălaj, Festivalul Artelor, s-a desfășurat la Zalău în perioada 1-4 octombrie, oferind iubitorilor de frumos expoziții de arte vizuale, concerte de muzică veche și jazz, proiecții de film contemporan și o lectură publică din creația poetului Claudiu Komartin. Organizatorul festivalului, muzeograful de artă și artistul plastic Szabó Attila, a declarat că a invitat la această primă ediție a festivalului "colaboratori care s-au remarcat deja pe plan național în organizarea și promovarea acțiunilor culturale în ceea ce privește artele vizuale, muzica veche, filmul contemporan, literatura și jazzul, tocmai ca să oferim publicului un program valoros, și din dorința de a intra în circuitul festivalurilor pe plan național". Szabó Attila a mai spus că s-a avut în vedere și promovarea "Muzeului de Artă «Ioan Sima», care credem că merită atenția publicului și a breslei de specialitate".

• În după-amiaza zilei de 1 octombrie a fost redeschisă Galeria de Artă (Muzeul de Artă) Ioan Sima din centrul municipiului, asta după finalizarea lucrărilor de reabilitare a clădirii. În prezența conducerii și colectivului Muzeului Județean, a subprefectului Onorica Abrudan, a consilierului județean Alexandru Șerban, în atmosfera muzicală creată de reuniunea corală "Camerata Academica Porolissensis" condusă de prof. Ioan Chezan, s-a subliniat importanța acestui așezământ de cultură, deschis în 1981 odată cu donația maestrului Ioan Sima, care oferea galeriei un număr de 162 de lucrări de pictură și grafică. Ulterior, pictorul născut la Pericea a mai donat încă 40 de lucrări, biblioteca de artă, piese de mobilier de epocă, piese de artă populară, arhiva personală, precum și alte obiecte personale. Urmând exemplul maestrului, nepoata sa, Maria Margareta Botezatu, a donat galeriei o parte din tablourile primite drept moștenire. Galeria de artă zălăuană deține și o serie de lucrări semnate de Corneliu Baba, Aurel Ciupe, Petre Abrudan, dar de și artiști care au expus pe simezele sale: Teodor Botiș, Victor Gaga, Vasile Pop Negreșteanu, Eugen Patachi, Aurel Contraș, Gheorghe Ilea, Marcel Munteanu. Amintim și că una din sălile Galeriei găzduiește o spectaculoasă colecție de lepidoptere și coleoptere, achiziționată de Muzeul Județean de la un pasionat colecționar zălăuan, Takács Adalbert.

• Cum spuneam, cu ocazia primei ediții a Festivalului Artelor, au avut loc programe artistice în domeniul artelor plastice, a muzicii vechi, a filmului contemporan și a muzicii de jazz. Proiectul de arte vizuale Art Forum a prezentat expozițiile artiștilor Oleg Denisenko din Ucraina, Toshio Yoshizumi din Japonia, expoziția laureaților Bienalei de Grafică Cluj-Napoca, proiectul Foto Vechhia al revistei alternative ParaSemn și expozițiile de fotografie realizate de Mihaela Simionca și Ștefan Bădulescu. Curatorii Art Forum au fost Szabó Attila, Ovidiu Petca, președintele Fundației Culturale Bienala Internațională de Grafică Cluj și Mira Marinceș, de la revista clujeană ParaSemn. O altă parte componentă a festivalului de la Zalău: Zilele Muzicii Vechi, ce au inclus trei recitaluri de muzică veche și barocă ale formațiilor Flauto Dolce din Cluj-Napoca, Collegium din

foto: N. Gozman

Carei și Dulcis Animus din Zalău, directorul artistic fiind Kovári László. Proiectul Cinema Port, director Tóth Orsolya, derulat de Universitatea Sapientia, a prezentat filme de scurt metraj, documentare, filme de animație și lung metraje. Programul a inclus, printre altele, filmul "Restul e tăcere" de Nae Caranfil și filmele Atelierului Duna din Ungaria. Nu în ultimul rând, Jazz Sesion, director Ciprian Ghiurco, un proiect de promovare a jazzului, ce a propus concerte de jazz și blues cu formațiile Juliss Blues Proiect și Alex Man Trio.

• În cadrul primei ediții a Festivalului Artelor de la Zalău vineri, 2 octombrie, la Muzeul de Artă "Ioan Sima" a avut loc un moment inedit: tânărul poet Claudiu Komartin a realizat o lectură publică din creațiile sale, mai precis din volumul "Un anotimp în Berceni". Partener al evenimentului: revista de cultură "Caiete Silvane", cu sprijinul inimosului Flavius Lucăcel. Claudiu Komartin este unul dintre cei mai importanți tineri poeți din România, având o susținută activitate literară, atât în revistele de profil din țară, cât și în "cyber-spațiu". A publicat până acum trei cărți de poezie: "Păpușarul și alte insomnii", Editura Vinca, 2003, 2007; "Cercul domestic", Editura Cartea Românească, 2005 și "Un anotimp în Berceni", Editura Cartier, 2009. Au fost de față poeții Viorel Mureșan, Viorel Tăutan, Ion Pițoiu-Dragomir, Daniel Hoblea, scriitorul Florin Horvath, Ioan-Maria Oros, lectura lui Claudiu Komartin oferind momente de adevărată poezie.

• Organizatorul principal al festivalului a fost Muzeul Județean de Istorie și Artă, în special Muzeul de Artă "Ioan Sima", cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj. Și-au dat concursul parteneri și invitați de la Facultatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, Universitatea Sapientia, Asociația Culturală Atelier Z din Zalău, Liceul de Artă "Ioan Sima", Școala Populară de Artă, Asociația Semper a Bisericii Reformate Zalău, Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj, Biblioteca Județeană Sălaj, EMKE, Cenaclul Sylvania, revista de cultură Caiete Silvane, Asociația Katakomba din Zalău, Casa Municipală de Cultură și Primăria municipiului Zalău.

Daniel SĂUCA

Poetul Claudiu Komartin la "Transilvania culturală": *"Sunt un poet mai cunoscut într-un context mizerabil pentru poezie"*

Cu ocazia Festivalului Artelor de la Zalău am stat de vorbă cu poetul Claudiu Komartin, în cadrul emisiunii "Transilvania culturală" de la Radio Transilvania Zalău. Redau aici o bună parte din acest dialog.

"Nu sunt un poet la modă"

Claudiu Komartin: Sunt un tânăr poet, din ceea ce a fost numit "noul val de după 2000". Nu sunt un poet la modă. Sunt un poet care își urmează instinctul și calea. Dacă veți întreba o sumedenie de alți poeți de vârsta mea, evident că între noi există niște raporturi de complicitate, dar și de rivalitate, vor spune că eu nu sunt tocmai la modă. Nu fac parte din categoria mizerabiliștilor și a autenticiștilor și a biografiștilor contemporani. Cele trei cărți ale mele au fost cărți ale unui poet precoce, poate prea precoce, care au avut noroc. Am scris și am publicat niște cărți norocoase. Știți cum e, norocul până la urmă ți-l faci și singur. Ultima mea carte, sper să nu fie ultima, cea mai recentă carte a mea a apărut acum câteva luni la Editura Cartier din Chișinău, în zilele, în săptămânile care au surprins mișcările și protestele de stradă de acolo, și ce a urmat, închiderea granițelor pentru cetățenii români. Așadar, e o carte care stă sub semnul și în zodia unui moment istoric important. Sper să se ridice la înălțime și să aibă parte de o posteritate care să se ridice la înălțimea acestei conjuncturi istorice.

Rep.: Este această "Generație 2000" la modă? Sau acel curent căruia i-am putea spune "douămiism"?

C.K.: În măsura în care mai sunt câteva mii, poate zeci de mii de oameni, dar s-ar putea să fiu foarte optimist când zic zeci de mii, în România care citește poezie și proză, hai să mă refer și la proză, da, generația mea, generația zis douămiism e o generație la modă. Și e normal să fie așa. Și optzeciștii au fost acum 25 - 30 de ani la modă. Stă, până la urmă, în firescul lucrurilor și în natura desfășurării istorice a evenimentelor și în succesiunea generațiilor ca o generație ai cărei membri au 20 - 30 de ani și sunt încă în puteri, chiar la apogeul carierei lor literare, să fie la modă, să fie cei care sunt mai atenți la imaginea lor publică, mai pregătiți să pună în joc oricâte energii ca să-și promoveze literatura. Dar, sigur literatura nu mai este la modă. Generația 2000 poate să fie cumva la modă într-un mediu care este ultraprofesionist și datorită faptului că, nu-i așa?, în ultimii ani tirajele cărților au scăzut dramatic, revistele literare apar în tiraje ridicole și nu ajung decât în câte un sfert din țară, și atunci nu se poate spune nici despre mine că sunt cunoscut. Sunt un poet mai cunoscut într-un context mizerabil pentru poezie. Și nu se poate spune nici despre generația mea că ar muta munții din loc sau că ar face o ruptură teribilă cu trecutul, fiindcă ar fi o naivitate să pretindem asta.

"Ca întotdeauna există bisericuțe, există găști"

Rep.: Această generație sau cei care compun această generație se manifestă și sub formă de gașcă, găști?

C.K.: Ca întotdeauna se întâmplă asta. Da, există

bisericuțe, există găști, există recompense și genul acesta de relații sociale, fiindcă și scrisul are partea lui de sociabilitate, care nu au neapărat legătură cu valoarea sau cu adevărul unei literaturi ci cu diverse afinități și relații de schimb. E normal, în orice domeniu se întâmplă asta, pentru că suntem, în definitiv numai niște ființe sociale și foarte egoiste. Așa a fost întotdeauna. Și în Generația 80, care e deja o generație intrată în istorie. Au existat găști. A existat o gașcă, dacă vreți să o numim așa, deși poate e un cuvânt trivial, a celor care au ajuns să fie în prim plan, cei care au compus grupul din cenaclul condus de Nicolae Manolescu și care au publicat "Aer cu diamante" (Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Nino Stratan și Florin Iaru), și care erau o gașcă foarte elitistă și care nu permitea aproape nimănui din afară să pătrundă, deși în afară erau câțiva poeți pe care noi astăzi, după 29 - 31 de ani, îi socotim marii poeți ai epocii. Și mă gândesc la Mariana Marin, o poetă care, din păcate, e aproape într-un anonim, nu se studiază în școli, nu se găsesc cărțile ei în librării. Mariana Marin e o mare poetă a ultimilor 30 de ani. Deci lucrurile nu stau pe loc. Chiar dacă noi la școală suntem învățați că Nichita Stănescu e piatra tombală a literaturii române, și de la Nichita Stănescu încocoare nu s-a mai întâmplat nimic, eu vă spun că dacă cineva are timpul, curiozitatea și abnegația să caute și să sape după cărțile apărute după Revoluție, și mă gândesc la Ioan Es. Pop, Daniel Bănuțescu, Cristian Popescu, poeți extraordinari de

buni, și chiar la poeții din generația mea, la un Dan Coman, Ștefan Manasia, oameni pe care îi stimez, pe care nu preocupesc niciun efort să-i promovez și să le recomand cărțile atunci când ajung pe undeva.

"Nu ar trebui să existe liste de lectură, nu ar trebui să existe niciun imperativ"

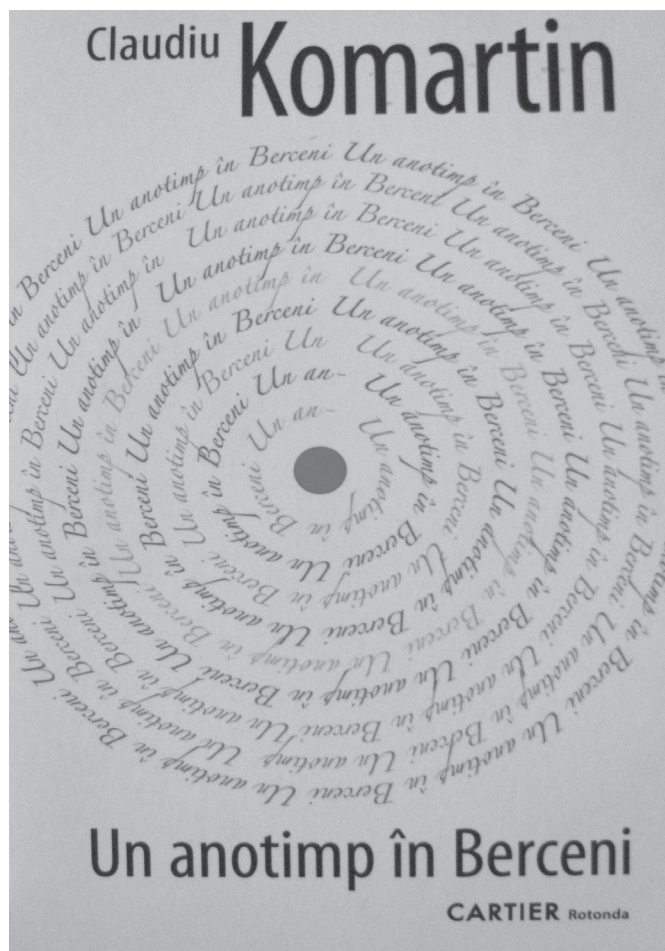
Rep.: Cum te raportezi la canon?

C.K.: La noi povestea asta cu canonul a fost înțeleasă în diferite feluri, de cele mai multe ori greșit în ultimii 20 de ani. Există, dacă ne referim la Harold Bloom, celebrul critic care a impus canonul în cartea sa celebră "Canonul occidental", există un fel de listă făcută de Bloom care cuprinde toată marea moștenire, toată marea tradiție a literaturii occidentale. Când spun literatură occidentală, mă refer în general la literaturile care au beneficiat de prestigiul unor limbi de circulație, franceză, engleză, italiană, spaniolă, rusă (doar de un secol și jumătate, fiindcă literatura rusă nu a dat valori foarte mari, nu a impus în circuitul universal valori decât din a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Din păcate, noi suntem în afara circuitului, în afara canonului impus de Bloom și trebuie să ne forjăm, spun unii, propriul canon. Eu cred că trăim într-o epocă foarte deschisă și că nu ar trebui să existe liste de lectură, nu ar trebui să existe niciun imperativ. Nimeni nu ar trebui să fie obligat să facă absolut nimic. Nici să citească anumiți scriitori doar fiindcă niște oameni morți din trecut spun că sunt foarte mari. Fiecare trebuie să se descurce pe cont propriu și să descâlcească izele în lumea asta atât de complicată, de rapidă, de ne bună și să-și dea seama ce-l prinde mai bine, ce i se potrivește mai bine. Dacă i se potrivește un poet minor dintr-o epocă (vă reamintesc că George Bacovia a fost considerat până foarte târziu un poet minor al epocii lui, iar noi astăzi îl socotim, cred, cu toții, un mare poet), e treaba lui. Dacă alegi să fii un adulter al lui Nichita Stănescu, iarăși e numai treaba ta, dar ar fi bine să știi că în epoca lui Stănescu mai erau trei - patru poeți excelenți și că lucrurile nu sunt niciodată univale. Lucrurile pot fi întotdeauna privite din cel puțin două perspective.

"Nu mai există autoritate, nu mai există critici care să impună"

Rep.: Și cum ne raportăm atunci la autoritate, la autoritatea literară? Ce mai înseamnă autoritate în lumea literară?

C.K.: În lumea postmodernă, în general, autoritatea s-a pulverizat. Asta a adus postmodernitatea, asta au adus ultimii 40 de ani. Centrul nu mai este centru, centrul e nicăieri sau centrul e pretutindeni. Nu mai există autoritate, nu mai există critici care să impună, nu mai există critică de întâmpinare, nu mai există poeți mari, deși există poeți mari, dar în conștiința publicului mai larg nu există poeți mari. Să dau doar două nume de poeți din această parte a țării pe care sunt sigur că îi cunosc câteva sute, poate, de oameni, și pentru că volumele lor nu au parte de o circulație uimitoare: Ioan Es. Pop și Ion Mureșan, doi poeți minunați de astăzi, aflați la deplină maturitate, pe care nu-i știu decât câțiva oameni. Putem să ducem discuția și în alte părți. Există artiști plastici extraordinari care sunt cunoscuți în câteva orașe. Există muzicieni minunați, care fac carieră cu mari orchestre simfonice din lumea asta și care în România, țara în care s-au născut și s-au format, nu spun aproape nimănui nimic,

decât poate unui public foarte avizat care merge la Ateneu și la Operă și ascultă. Asta e lumea în care trăim și nu cred că e cazul să facem o tragedie din faptul că literatura nu mai are un public foarte larg. Eu prefer, fiindcă umblu și sunt la Zalău și pentru asta, ca atunci când am o lectură să am parte de un public restrâns care să fie acolo, cu mine, în acel timp, și să comunicăm, să simt că există o comuniune între noi, decât să am tot felul de elevi aduși cu arcanul de profesorii lor, decât să am tot felul de oameni care vin doar ca să facă scandal.

Rep.: Nu e cumva teribilistă această afirmație, că nu mai există autoritate în lumea literară? Totuși sunt o grămadă de nume care impun.

C.K.: Cred că e un fapt că nu mai există. Nicoale Manolescu, cel mai faimos critic al ultimilor 40 de ani, nu mai scrie de vreo zece ani critică literară, iar Istoria literară pe care a publicat-o de curând e, din ce spune toată lumea care se pricepe, un dezastru. Eugen Simion, o altă glorie a epocii sale, nu mai e citit, iertat să-mi fie, decât, eventual, de oameni, care, în fine, i-au mâncat din palme distinsului critic cât timp a fost președinte al Academiei ș.a. Câți oameni au auzit de Al. Cistelean? Probabil cel mai important critic de poezie din România postdecembristă. (...) Câți oameni au auzit în toată țara de Ion Pop, marele critic clujean? Trebuie să recunoaștem și să spunem că este un fapt, nu e niciun teribilism în a recunoaște faptul că autoritatea s-a pulverizat. Așa cum în țara asta s-a pulverizat și autoritatea politică. Și autoritatea morală. Și social suntem pulverizați.

Rep.: Și ce-i de făcut atunci?

C.K.: Să continuăm să scriem și să credem în ceea ce facem. Eu altă soluție nu am. (...)

A consemnat Daniel SĂUCA

Poeți transilvăneni - antologie lirică

George Vulturescu - "Orb prin Nord"

Litera care merge înaintea literelor

Într-o zi afli că un cuvânt se rotește
deasupra celorlalte cuvinte din poem
dansează precum albinele
peste un câmp de narcise

E o literă care țâșnește înaintea
cuvintelor: are ochi de lup și balele
frigului i se scurg din gură

mâna mi se întunecă pe pagină:
numai cel care știe că mâna care scrie
este tot una cu mâna de pe cuțit
poate deosebi litera cu ochi de lup
și litera de aur care merge înaintea
literelor
orbitor e cuțitul:
limbi de foc dansează în el

Scrisul meu e un cuțit proptit
pe gâtul morții

Nu mai trec caravanele prin Nord

Nu mai trec caravanele prin Nord
nu mai sunt căruțe cu saci de aur
pe drumuri

cuțitarii și lotrii Nordului costelivi
și jerpeliți mă iau de guler:
"Tu ce ții în mână? Unde-ți sunt
desagii?"

O carte am, le arăt, pentru mama
din sat. Unul mi-o smulse din mâini,
o răsfoi pe-ndelete și mi-o aruncă-n
obraz: "Ai venit prea târziu:
nu mai deosebim literele. Ochii noștri
văd
doar la fulgerele cuțitelor. Când le
vom scăpa din mâini vom fi orbi,
orbi..."

Și moartea nu le ajunge

Cenușa care cade din Ochiul
meu Orb îmi umple zi de zi,

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

foto: Ionică Moldovan

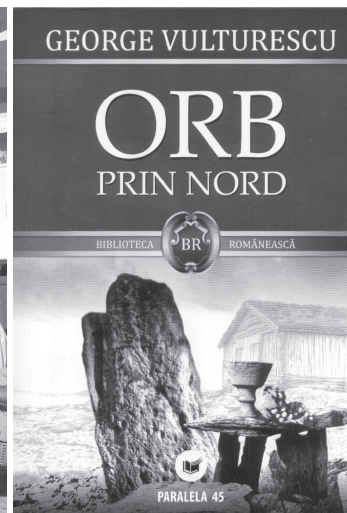
noapte de noapte camera.
O car cu găleata, o împachetez în
cutii și o îngrop pe ascuns printre
sălcii de pe malul Someșului.

"A cui e cenușa din sacii de plastic?"
mă întreba iubita în timp ce facem
dragoste. O liniștesc, o rog să
nu spună nimănui că ochiul meu
e un crematoriu care produce
zilnic cenușă.

Cenușa asta n-a fost arbore aprins
de fulger, n-a fost grâu copt
aprins de dogoare, n-a fost acoperiș
de case incendiate de barbari, n-a
fost depozit de uleiuri să ia foc

Iubita mea chicotește azi și-mi
spune venind din oraș: "Acum știu
a cui e cenușa din Ochiul tău orb:
e a femeilor din oraș.
Le-am văzut cum trec pe străzi
jupuie de pielea lor diafană și
bărbații de la brațul lor nici nu știu
că plimbă doar niște schetele..."

Nu, iubito, femeile care
traversează ochiul meu
sunt precum literele care trec
dintr-un cuvânt în alt cuvânt
dintr-o frontieră în altă frontieră
din realitate în vis
și moartea nu le ajunge

Ocean care-i apropie pe cei morți de cei vii

După ce termina de săpat câte o fântână
la oamenii din sat, tatăl meu, Gheorghe
al Hebiei,
rămânea ore întregi în fața unui pahar
de alcool
la crâșma lui Humă. Nelinistită mama mă
trimetea după el să-l chem acasă.
Vorbea singur, sau mie îmi vorbea:
"...și dacă sub apa fântânii e un ochi
sub care e alt ochi și nu se mai
satură privind-ne?..."
Într-o zi s-a întors răsând spre mine:
"Sub literele tale, tu ce vezi?..."

N-am văzut niciodată nimic sub litere.
Credeam că sunt ultimul pământ pe care te
poți sprijini. Acum, când tata și mama
sunt
îngropați sub lutul cimitirului din
Tîreac
încep să le văd, tot mai des, ochii sub
litere
precum pietrele sub ape

Literele sunt un ocean care-i apropie
pe cei
morți de cei vii.

Din volumul lui George Vulturescu
"Orb prin Nord" (antologie de poezie
1996 - 2007), cuvânt înainte de
Nicolae Oprea, în loc de postfață: o
scrisoare de la Marcel Moreau, Editura
Paralela 45, Pitești, 2009

Semnele îndoielii

Amintirea Doinei Mi-Tzu-Ko

patima adolescenței viețuiește disimulat
sub epiderma adultului ce își refuză
bătrânețea

simți iubito apropierea-mi târziu venită

clișee peste tot spațiul și timpul -
abstracțiuni
existența fără simțurile noastre -
inexistentă

vocea ta cristalină de ce-mi îmbălsămează
auzul

doar umbra ta mângâindu-mi fruntea
nesocotește
a trecerii probă de-atunci spre un prezent
perpetuu

pecete să fi fost otrava buzelor pe ochii
tăi închiși

împodobit castanul se pregătea de nuntă
să petreacă
șir de mirese către altarele de sub cenușa
fierbinte

Urcuș

să urci acum multiplicat sus
cât să-ți atingă umbra
crugul tatălui nostru
îți spune
și nu privi îndărăt

îi dai ascultare
începând urcușul
trepte sub fiecare pas răsar
arar te sprijini pe câte-un braț
de nor
să-ți tragi răsuflarea
arbori drapați în spini te însoțesc
șoptind vorbe de încurajare

ajuns pe culme să filmezi

Poeme de Viorel Tăutan

cum asfințitul își caută culcuș
printre coline

însoțești făurarii
tocmai când apucă din jărat
pe nicovale de travertin să scoată
potcoava răsăritului
ca un cerc
împrejurul creștetului
aura

Joaca în cinci tablou-universuri cu Soarele și Luna

(se dedică Marici-Uca Iov)

1.
ea se dăruiește Soarelui noapte de noapte
el ziua sub Lună prosternat la fel stau
îngenunchați cu dosul despicând
întunericul
dintre constelații și obrajii între brațe
pe podea precum două triumphiuri
isoscele

2.
când plesnește coaja nopții sub nas
ascuțit
ține el soarele-n repaus fixând între coate
luna
buzele rotunjindu-și ea șterge de praf
emisfera
nordică a selenei și proptește pe phoebus
în vârful
degetelor împreunate dintr-un impuls
evlavios

3.
între ei aștrii îndrăgostiți par două
cronometre
montate pe aceeași cutie de lemn în
răstimpuri
globul terestru e o grădină jumătatea din
crepuscul înmugurită iar partea cealaltă -
luminoasă și stearpă - fotografie alb-negru

4.
apoi când își văd uluiți podoabele
desfrunzite
protestează non-violent cu câte o mână în
șold el -
mâna dreaptă cea stângă - ea de parcă își
negociază
despărțirea fac schimb de corpuri cerești
cum doi
bătrâni și-ar dăruia unul altuia clasoare cu
timbre vechi

5.

În final el recită un amplu poem despre
Lună și ea
declamă lunga poveste a soarelui astru
perisabil
băgând de seamă că sunt primordiali
pufnesc în
râs lasă jucăriile pe covorul negru al
pajiștii
și se întind fericiți cu burțile spre cerul ca
o roată

ianuarie între o și e

o,
mestecenii
dăruiesc rădăcini
înghețurilor seci ale stepei
ancestrale vremuri cu strămoși
mărșăluind supus
înspre izvoare

trecute păduri din adânc
ies în palmele copacilor tineri
pietrele mor sub arșiță
de crivăț

purtați în maramă la sânul matern
fulgii șoptesc descântece

pentru umezirea pleoapelor
orice prunc în lanțul memoriei
ademenind uitarea
contorsionat
e

apoteoză

Cum petale de trandafir în hora
din jurul staminelor afrodite
protejează pistilul
tot astfel iubirile-ți ascunse
îți bulversează repetat cu erecții
visele
ceasul biologic
te împinge spre oaza din baie

aici te așteaptă în asfințit
chip heraldic -
bătrâna ce arde
flori de măceș
în căușul palmelor
apoi împletește traiectorii
pentru pasărea cu aripi de fum
apoteoza
din cimitirul central

Ultima ploaie de vară

Se trece vara. Amantă
ce nu vrea să îmbătrâneasă lângă noi.
"Mi-e teamă de riduri"
mi-a spus într-o dimineață
pe când îi mângâiam pielea
cu o ploaie ușoară
și râdeam
încercând să-i risipesc îndoielile
și să-i insuflu certitudinea mea
că totul va rămâne la fel
care se întinsese
și ocupase timpul
până când acesta devenise numai
prezent
dar ea știa mai mult decât mine,
că nu se poate sustrage
legilor gravitației
și-mi va luneca din brațe
într-un moment în care eu
voi avea simțurile adormite
și voi toarce ca un motan
prea fericit ca să-mi fac griji pentru asta.

"Mi-e teamă de riduri", mi-a spus
și s-a retras într-un asfințit sângieru
ca după un vâl de mireasă.

Explozie ratată

Am fi putut exploda ca două supernove
(cum tremura lumina l-apropierea ta!)
nici nu mai era nevoie de vorbe,
amestecul exploziv se formase deja.

Mai trebuia ceva s-aducă chibritul
și azi am fi fost o singură stea
cu resturi nearse ți-aș fi hrănit urâtul
Când negre eclipse ne-ar fi ajuns
cândva.

"Dau un regat pe-un singur chibrit
și ca bonus un hipermarket anume!"
...Îmi lasă cometa Halley pe gât
semnele trecerii ei peste lume.

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Poeme de Ovidiu Pojar

Imobiliare de lux

Încă o fabrică
și-a relocat activitatea,
pământul de sub ea a devenit prea
scump
și contabilii au calculat
că ocupă această zonă centrală
de prea mult timp.

Cum nu te muți și tu
la periferia inimii mele!

Ia-mi în brațe aorta
și du-o, lasă-mă gol
să semăn în urmă-ți
blocuri
de un lux orbitor.

Octombrie împărat

Trece octombrie ca un împărat
și împrăștiie galbeni în cale.
Vă rog
să-l primiți cum se cuvine-
puneți-vă lumina aceea specială în
priviri,
vopsiți cerul și mai albastru
și curățați-l de nori;
înlocuiți câteva constelații spre seară
și totul va fi în regulă,
el nu așteaptă nimic de la noi,
dar am putea măcar
propriile noastre obsesii
să i le trimitem în dar.

Rege pentru o zi

Storc fructul zemos al efemerului
și-mi sorb cafeaua cu gust de ambrozie
fericit
că pot folosi pentru încă o zi
caleașca regală a vieții.
Vino repede,
Am brațe-nflorite de liliac
cu pieptul strivesc certitudini
și le-arunc într-un cerc de neghină
sunt regele clipei,
așază-mi pe cap
coroana răvnit-a ispitei neatînse.

Străin în ochiul tău

Închis în ochiul tău
ca un corp străin
simt cum lacrima
încearcă să mă elimine
cel mai dureros este că
nu știu dacă vreodată
ți-am acoperit toată retina
dacă o vreme măcar
m-am legănat în privirile tale
sau am locuit acolo degeaba
cel mai dureros este că
nu pot ieși singur
am nevoie de ajutorul tău
de lacrimile tale
ca și până acum
numai că
de data asta
să mă înec
definitiv.

Ovidiu Pojar s-a născut la 11 octombrie 1962 în orașul Jibou, județul Sălaj. Copilăria și-o petrece în satul Clîț, situat între apa Someșului și dealurile împădurite din apropiere. Urmează cursurile Liceului de Matematică-Fizică în Zalău și mai departe Institutul Politehnic la Cluj, prins în valul industrializării țării. După terminarea Institutului, se stabilește la Bistrița. Publică târziu, la insistențele unor prieteni, volumul de versuri "Un alt anotimp", în anul 2008. Citește mai apoi în cadrul cenaclului "George Coșbuc", publică poezii în ziarul local "Răsunetul" și în revista "Mișcarea literară". În anul 2009 este cuprins în antologia grupării de scriitori "Litera Nordului"- Al nouălea cer. Are în pregătire volumul de poezii "Imobiliare de lux".

Max Blecher și tentația visului

Se pare că nici unul dintre scriitorii români ai perioadei interbelice nu a avut o existență mai dramatică decât Max Blecher (1909-1938). Prozatorul s-a născut la Botoșani în data de 8 septembrie 1909 și a murit, după o lungă suferință, la Roman, la 31 mai 1938. Autorul *Întâmplărilor în irealitatea imediată* nu numai că nu a avut șansa să își definitivizeze opera, dar și scurtul exil terestru ce i-a fost hărăzit a fost petrecut, în bună parte, în condiții inumane. Corsetul de ghips în care a fost imobilizat din cauza tuberculozei osoase de care s-a îmbolnăvit în 1928 a echivalat, practic, cu reducerea existenței sale la o stare larvară. M. Blecher este "marele bolnav" al literaturii române și această continuă tortură fizică și-a lăsat amprenta, dacă nu asupra spiritului, cel puțin asupra viziunii scriitorului asupra lumii. Spre deosebire însă de alți scriitori, Blecher nu vede în boală doar o temă a artei ca oricare alta, nu descrie doar simptomele ei exterioare, ci o și trăiește la modul dramatic în fiecare clipă. Ceea ce aduce nou autorul *Inimilor cicatrizate* este viziunea sa insolită asupra lumii. Ducând o existență redusă la fiziologic, autorul ridică anormalul la rang de normalitate, existența cotidiană - radiografiată în profunzimile ei de către realismul tradițional - alcătuind o abatere de la normă pentru cel care privește lumea imobilizat în pat. Cu toate acestea, literatura lui Max Blecher nu reprezintă o lamentație continuă, dramatismul condiției sale fiind depășit prin pătrunderea în lumea spiritului. Scriitorul are puterea de a se dedubla continuu (proces ce echivalează cu o detașare de suferință), viziunea propriei mizerii situându-se sub semnul mitului unui Narcis ce se autocontemplă neîntrerupt cu maximă luciditate.

În timpul scurtei și zbuciumatei sale vieți, Max Blecher a publicat placheta de versuri *Corp transparent* (1934) și două romane: *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936) și *Inimi cicatrizate* (1937). Cel de al III-lea roman al scriitorului, *Vizuina luminată*, a apărut abia postum, în 1971. Merită să fie relevată și publicistica scriitorului, precum și corespondența sa cu o serie de scriitori și filozofi marcanti ai epocii cum ar fi André Breton, André Gide, Martin Heidegger, Ilarie Voronca, Geo Bogza, Mihail Sebastian, Sașa Pană etc. Prozatorul Max Blecher se înscrie în direcția prozei de factură autenticistă, cultivată în perioada dintre cele două războaie mondiale de o serie de mari scriitori români precum Mircea Eliade, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Anton Holban. Teoria autenticității s-a născut ca o reacție la adresa academismului, a tradiției, și a constituit o modalitate de regenerare a literaturii, devenind sinonimă cu romanul modern. După ce a dominat literatura europeană mai bine de o jumătate de secol, romanul de tip balzacian suferă o puternică demitizare, facilitată de apariția noului model epic impus de către Marcel Proust. Scriitorii "noului val" nu se mai consideră niște demiurghi în lumea imaginarului, ci redescoperă polemic limitele condiției umane. Noua estetică impune în centrul interesului persoana subiectivă a creatorului/naratorului, al cărui "eu" devine obiectul unor investigații extrem de minuțioase. În mod treptat, toate măștile (convențiile) cad, idealul suprem rămânând confesiunea simplă, naturală, bazată pe renunțarea la falsele

pudori. Literatura de factură autenticistă este o confesiune directă, nefalsificată, ce se opune ficțiunii romanești și care impune primatul faptului trăit, obiectiv. Vechea prejudecată a asocierii *frumosului* cu *perfectiunea* este abolită, imperfectiunea transformându-se în principiu estetic. Consecința acestei "estetici a imperfectiunii" este proliferarea literaturii subiective, care nu mai este considerată o literatură periferică. În plus, romanele lui Max Blecher proclamă o estetică insolită, axată pe răsturnarea perspectivelor tradiționale asupra universului. Irealitatea devine adevărata realitate a prozatorului, în opera căruia asistăm la substituirea "mimesisului" clasic cu pătrunderea într-o metarealitate ce amintește de operele suprarealiștilor. Prozatorul se dovedește adeptul narațiunii la persoana întâi, ceea ce apropie cărțile sale de formula jurnalului intim. Personajul-narator încearcă să își transcrie senzațiile, căutând să răspundă, în același timp, la întrebarea obsedantă "*Cine anume sunt?*" Eliminarea falselor pudori, recursul la confesiune, substituirea relatării cu notația neelaborată a unor stări sufletești, luciditatea extremă a observației formează doar câteva din atributele ce fac din M. Blecher un exponent de marcă al autenticismului din proza românească interbelică.

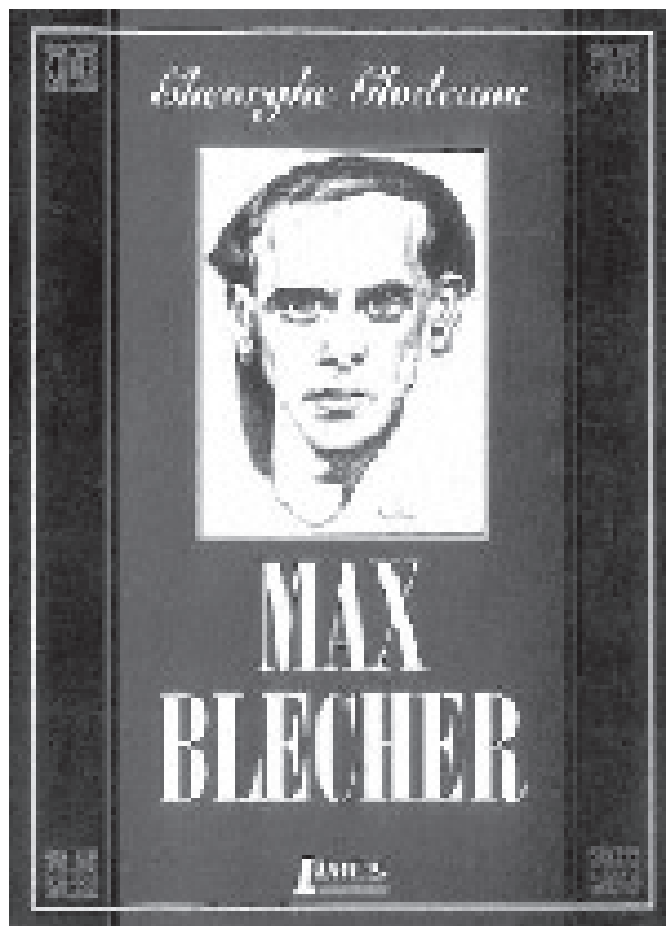
Chiar dacă a intrat în conștiința literară românească mai mult prin lucrările sale în proză, romancierul M. Blecher este dublat de un remarcabil poet, a cărui activitate a rămas, din păcate, destul de puțin cunoscută. În prefața din 1971 a volumului *Vizuina luminată* (amplă selecție ce reia și

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

poeziile scriitorului), realizatorul ediției, Sașa Pană, remarcă prospețimea imaginilor din aceste creații, imagini ce se iau la întrecere cu iureșul viselor. Viziunea asupra lumii propusă de către scriitor diferă în mod substanțial de cea prezentă în lirica românească tradițională, apropiindu-se de suprarealism prin transformarea radicală a materiei și a gândirii. Volumul **Corp transparent** conține doar un număr de 15 poeme, ce anticipează și completează universul romanelor. Poezia programatică ce ne introduce în universul cărții se intitulează **În loc de introducere**. Creația este alcătuită din șase distihuri, ce constituie tot atâtea definiții ale cuvântului. În manieră suprarealistă, cuvintele sunt văzute ca niște "păsări cu aripi de sânge", ce zboară nebune în încăperile inimii. Imaginea este insolită, anticipând universul romanului **Inimi cicatrizate**. Asemenea unor mari înnoitori ai liricii românești interbelice precum Ion Barbu sau Tudor Arghezi, Blecher vorbește de valoarea corporală a cuvintelor. Acestea nu mai sunt niște simple complexe sonore ce denumesc obiectele, ci se transformă ele însele în obiecte: "Cuvinte pasări cu aripi de sânge / Cuvinte zburând nebune în încăperile inimii // Animale câteodată cu transparențe de cer / Buchete de lumi astrale (comete cu cap de dansatoare)". Numeroasele comparații și metafore la care recurge poetul reflectă disponibilitățile infinite ale cuvintelor. Acestea sunt fie "Flori bizare parfumând creierul", fie "vulturi fâlfâind alb peste munții somnului", fie "Vitrini lunare cu îngeri și săbii / Cu lupi, cu orașe, cu vapoare, cu păr de femeie". Cuvintele pot reflecta un zâmbet sau o bucurie ori pot fi, asemenea viselor, "Apariții și dispariții în întunericul zilelor". Imaginea lor emblematică revine și în ultimul distih: "Cuvinte, desene neînțelese ale scrisului acest / Ca mâinile mele, ca ochii tăi închiși".

La fel ca în proză, Blecher își imaginează o lume în care legea cauzalității dispare, iar teluricul este depășit prin proiecția în astral și în universul himerelor. Poetul rupe barierele consecințelor, preferând tentația halucinantului, atotputernicia visului, primatul inconștientului. Asemenea lui André Breton, Blecher pare a fi adeptul "dicteului automat" al gândirii lipsit de controlul rațiunii. Sub înrâurirea teoriilor psihanalitice ale lui Sigmund Freud - dar și rupt de realitatea imediată din cauza bolii teribile de care suferea -, atenția lui Blecher se îndreaptă asupra inconștientului, a viselor și a simbolurilor. Din această perspectivă, scrisul are pentru el un important rol terapeutic, salvându-l de infernul cotidian întruchipat de tuberculoza osoasă (morbil lui Pott). Scriitorul își elaborează propria sa suprarealitate, de care nu este străină nici pictura lui Salvador Dali. El pare să împărtășească ideile exprimate de către André Breton în cel de al doilea Manifest al suprarealismului. Este vorba de crearea unui univers identificat cu acel "punct al spiritului din care viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și viitorul, comunicabilul și incomunicabilul, ceea ce este sus și ceea ce se află jos încetează să mai fie percepute contradictoriu". Realul comunică cu imaginarul, numeroasele proiecții insolite, imaginile șocante ce nu ascultă de logica obișnuită a lucrurilor amintind de o veritabilă descătușare a visului, ce apropie lirica lui M. Blecher de poezia suprarealistă.

Pe lângă creațiile reunite în placheta **Corp transparent**, M. Blecher mai are câteva poeme originale, necuprinse în

volum. În ampla selecție intitulată **Viziuna luminată**, ele au fost grupate de către Sașa Pană în ciclul **Paris și alte poeme**. Secțiunea cuprinde patru creații, dintre care două în limba franceză: **Paris**, "Pentru o clipă", **L'Inextricable position** și **Promenade marine**.

Extrem de originală, substanțial diferită de creația marilor autori români ai perioadei interbelice, poezia lui M. Blecher aduce un suflu nou în lirica vremii. Autorul **Corpului transparent** este un poet insolit, chiar dacă, din păcate, rămâne, în continuare, foarte puțin cunoscut. Mai mult decât proza, poezia autorului **Corpului transparent** trăiește sub zodia suprarealismului, de unde valabilitatea ideilor programatice exprimate într-o scrisoare adresată lui Sașa Pană: "Irealitatea și ilogismul vieții cotidiene nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculație: eu trăiesc această irealitate și evenimentele ei fantastice. Întâia libertate pe care mi-am acordat-o a fost aceea a iresponsabilității actelor mele interioare unul față de celălalt - am încercat să rup barierele consecințelor și, ca o onestitate față de mine însumi, am căutat să ridic la egal de lucidă și voluntară valoare orice tentație a halucinantului. Cât însă și cum își dezvoltă în mine suprarealitatea tentaculele ei, nu știu și n-aș putea ști... Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajă din pictura lui Salvador Dali. Iată ce aș vrea să realizez - demența aceea la rece perfect lizibilă și esențială".

Gheorghe GLODEANU

Aurel Lung și Viorel Mureșan traduc din Andrei Voznesenski

Portretul Maiei Plisețkaia

În numele ei răsună ropotul de aplauze.
Ea se potrivește în rimă cu lărițele plângătoare,
cu liliacul persian.
Cu Câmpiile Elisee, cu Nașterea.
Există poli geografici, poli ai temperaturii,
poli magnetici.
Plisețkaia este polul magiei.
Ea răsucesce sala ca o sălbatică pâlnic
a celor treizeci și două de rotiri biciuite
ale temperamentului său, vrăjeste,
neliniștește, să miște n-o lasă.
Balerine sunt ale liniștii, și balerine-fulgi de omăt
-ele se tolesc. Ea o scânteie a iadului este.
Va cunoaște moartea-dar va aprinde cele două
jumătăți de planetă!
Însăși liniștea ei e turbată, o liniște clocotitoare,
aceea a așteptării, profund încordată liniște
dintre fulger și lovitură de tunet, urmându-l.
Plisețkaia e Țvetaeva baletului.
Ritmul ei de cascadă -n explozie.

* * *

Era cândva o fată - Maia sau Marina
nu asta-i important.
Sălbăticia ei de copilă a fost mișcătoare
și chiar a stârmit spaimă. S-a scăpat din vedere
forța predestinării ei. E hrănită cu gris fiert,
cu tăiței cu lapte; până la durere
e trasă de codițe;
primele litere în pătratele oblice; moneda de argint
asfințește sub pântecul prăfuit al bufetului.
Deja o pune pe gânduri harul-deocamdată neclar
și pentru ea-dar, totuși, serios.
Ce oare să mă fac eu, cel întâi născut și cântareț,
Aicea unde și cenușiul e negru,
Cu lipsa mea de măsură, aici unde toate au preț
Și unde focul minții ca într-un termos ținut e integrat.
Mi se pare că decorul pentru *Raymonda*,
recuzita aceasta sufocantă, greoaie,
gravitatea cu care e jucată, înfurie
pe oricine. Atât de îngrijorător e dansul ei!
Mișcarea ce-o stârnește geniul printre cei muritori
trădează câte ceva din fiecare rol al ei.
Sângele apring o-nvârtește. Ea
nu e o zână obișnuită a lui Eol.
Unii-s cu ochii veseli, cu fața radioasă,
Eu nopți întregi vorbesc cu vântul,
Dar nu cu-acel vlăjgan
Zefir Italian,
Cu vântul bun și mare,
Cu cel rusc, de-acasă.
La început în pieptul balerinei ceva s-a spart-
nu palidele șoapte din salon, un strigăt de țărancă
cu ecoul înlăuntrul.
În *Carmen* a pășit prima oară
pe toată talpa piciorului.
Nu pe vârfuri, ci puternic, cu întregul trup,
bărbătește.
E plin paharul, iar e gol.
Noroi sub lună,
Dintr-o ghitara, slab alean.
La dreapta, ori la stanga, silueta ei mișcând domol

A ajuns tiganul printre Prințul-tigan!
Această lume nu e destul de fierbinte
pentru Maia.
Ea să trăiască-n foc a-nvățat.
In stepa-nghețată s-a avântat!
Iubitule, iată ce mi-ai făcut!
Dinspre mine ce fel de vânt te-a bătut?
Numai în acest fel iubește Plisețkaia.
În ființa ei nu încap jumătăți de măsură și nici
compromisuri, nici cuvinte rostite în șoaptă.
Răspunsul dat corespondentei străine e cu ocol:
- Ce disprețuiești cel mai mult?
- Tăiței!
Să crezi aceasta doar o insultă adusă copilăriei, e puțin.
Cum se întâmplă în cazul artiștilor, în ea nimic nu e naiv.
Desigur, cei mai dezgustători
sunt tăiței,
ei-semn al gregarului,
al gravei lipse de măsură, al banalității,
al conformismului, al antispiritualității.
Nu despre tăiței vorbește ea în
însemnările sale:
Oamenii e bine să-și păzească
tăria în convingeri...
...Și numai cu forța eului spiritual
Nu iubește tăiței Maia Plisețkaia !
Ea e maeștră.
Știu că Venera-i a mâinilor faptă
Sunt meșter și eu, pe meserie stăpân!

* * *

Baletul se potrivește în rimă cu zborul.
Există zboruri care întrec sunetul.
Depășirea limitelor corpului, când mișcarea mușchilor
devine mișcare a spiritului - asta e furioasă
energie a artistului
Uncle guri au vorbit chiar despre *tehnicismul exagerat*
al Maiei Plisețkaia,
până la retragerea ei în *formă*.
Adepti ai formei sunt cei care nu intră
în formă. De aceea forma îi îngrijorează atâta,
încât îi face dependenți de alții. Eterni tocilari,
ei transpiră asupra rimei pe care natura le-ar da-o,
amarnic se mai trudesă în cele douăsprezece piruete ale lor.
Asemeni poezilor, Maia este generoasă, suprasaturată
De măiestrie. Nu este formei sclavă.
Nu mă consider din rândul celor care, coplesii de
succes, cred ca acesta se trage din nouăzeci și
cinci la sută efort și cinci la sută talent.
Accept polemica.
Am cunoscut un poet care, după cinci ani de
creație, se apuca să-i învețe pe alții să devină
poeti.
Dar după zece ani de trudă acela va ajunge un Pușkin ?
Pe sine însuși nu s-a învățat.

* * *

Nu ne mai aducem aminte că există *har, genialitate*
ori *strălucire*. Fără acestea arta e nulă.
arta nu se programează-o spun experiențele
lui kolmogorov-nu pierde omul două dintre
instinct: pe cel al posesiei și al religiei. Talentele

nu se seamănă în cuiburi. Se nasc.
Ele sunt tezaure naționale
ca zacămintele de radiu, ca luna septembrie
la Sigulda, ca apele vindecătoare.
Un astfel de miracol-bogație națională -
e linia Maiei Plisețkaia.
Arta, oricând, e înfrângerea barierelor.
Prin ea omul se exprimă pe sine altfel
de cum e prestabilit de natură.
Grație căror legi oamenii se ciocnesc între ei în
stratosferă? Au
oare lucruri prea puține pe Pământ?
S-a depășit obstacolul gravitației. Aici
natura și-a înfrânt granițele.
Calea de spirit a omului e insistent,
nașterea unui nou organ de simțire, repet
simțul miracolului. Aceasta e definiția Artei.
Începutul ei în înfrângerea modului veșnic de
exprimare.
Toate au umbletul vertical, dar nu, omul
se apropie de zborul orizontal.
Sala suspină când zboară torsul
frânt la treizeci de grade... Stravinski își taie
prin colorit tipător ochii. Skriabin a încercat culoarea
cu auzul.
Richler, ca un orb, închizând ochii și adulmecând
cu nările, pipăie culoarea cu clapele.
Urechea devine organ vizual. Pictura
caută tridimensionalitatea și mișcarea pe pânza
încremenită.
Dansul e numai înfrângerea gravitației.
Balletul e înfrângerea barierelor sunetului.
Limba e un organ pentru sunet? Vocea? Dar nu;
aici cântă mâinile și umerii, cîripesc degetele,
transmițând ceva de tot înălțător
față cu care sunetul e vulgar.
Pielea gândește și își găsește cuvintele.
Cântec fără vocabule. Muzică fără sunet.
În *Romeo* există o clipă
când liniștea adâncă, curgând
de pe buzele tânărului, plutește ca o sferă nepământească,
invizibilă, abia simțită,
spre degetele Julietei. Fata ia acest sunet
materializat, ca pe o vază,
în palme, ce degetele îl pipăie. De aceea
balletul e atât de potrivit cu iubirea.
Când vorbesc antebrațele, cugetă
gambele, palmele, fără ajutor, își comunică una
alteia ceva.
Imperiul sunetului e ocupat de mișcare.
Noi vedem sunetul. Sunetul e linia
comunicarea - figura.

* * *

Paralela cu Țvetaeva nu e întâmplătoare.
Cum mai traiește Plisețkaia poezia!
Mi-o aduc aminte, cândva, îmbrăcată în negru pe o sofa,
părea că s-ar fi rupt de spectatori.
Ea stă pe jumătate întoarsă ca un urcior,
ca un drum șerpuind prin Tarskoe Selo. Ține
ochii deschiși. Ascultă cu gâtul. Cu acela desprins dintr-o pânză de
Modigliani,
cu linia coloanei vertebrale, ascultă cu pielea.
Cerceii îi tremură, precum aerul-nări.
Îi place Toulouse-Lautrec.
Liniștea și odihna de vară i se trag din
biblicele tărâmurale ale Sevanului și Armeniei,
din fumul vetrelor cinegetice.
Zburase spre ea colaboratoarea
unei elegante reviste, să dibuiască gândurile primei balerine.

Doamne, acești elfi diafani, efemere sulfide
ale tuturor timpurilor! *Cămașa mea dintr-o
singură picătură de Chanel. Ospățul balerinei-
o petală de trandafir.*
Răspunsul Maiei Plisețkaia e uluitor și homeric.
Astfel răspund artiștii și locuitorii Olimpului!
Trăiesc fără hrană
Modelul e Maiakovski.
Câtă batjocură în această polemică!

* * *

Am cunoscut-o în casa unde toate
amintea de Maiakovski. Pe pereți se silea să râdă
în pătrate autoportretul lui Maiakovski.
Femeia cenușie bătea din palme.
Vorbea despre mâini în balet.
Nu povestesc aceasta. Mâinile se înălțau,
se atingeau una de alta sub tavan, numai mâinile.
Picioarele, torsul- erau doar o vază pentru aceste
ramuri dezvelite ce se atingeau mlădioase.
Venirea în această casă e riscantă. Eterna
prezență de comandor a lui Maiakovski
strivește obișnuitul. Nu oricine
poate înfrunta o astfel de vecinătate.
Maia o duce pe umeri. Ea - cea mai contemporană
dintre balerinele noastre. Secolul își are poezia
pictura, fizica - nu are balet.
Ea e balerina ritmurilor veacului XX. Nu
printre lebede trebuie să danseze, ci printre mașini automate
și macarale. O văd pe fondul purelor
linii ale lui Henri Moore și ale capelei Ronchan.
Al frumuseții Suflu pur în mijlocul
mulțimii convulsive, agitate.
Frumusețea purifică lumea.
De-aici caracterul planetar al gloriei sale.
Parisul, Londra, New-York-ul s-au așezat
la rând pentru frumusețe, pentru bilete
la Plisețkaia.
Ca de obicei, uimindu-și țara, artistul
zguduie lumea.
Nu e vorba doar de balet. Frumusețea
salvează lumea. Artistul, creând preafrumosul,
transfigurează lumea, dă naștere frumuseții
care purifică. Ea este uimitor de bine înțeleasă
în Cuba și la Paris. Corpul ei seamănă cu
zburătoarele contururi egiptene.
Toți o știu după numele mic
ca pe o strengărită de seama noastră, ca pe o zeiță
sau ca pe o preoteasă păgână - Maia

* * *

*Ce să faci cu frumusețea dulce,
Când stă sub liliac pe bancă?*
B. Pasternak
Nu vrem să demonstrăm postulate.
Să cazi în genunchi ca Plisețkaia,
când, în *Anna Karenina*
ea se înfășoară în plissé-gaufre
în îngâmfarea lui Cardin și Cartier
ca cenușa de liliac în foc
în fața miracolului distant
se roagă roții ucigase.
Chiar îngenunchea, artistul e
decât ceilalți mai aproape de glorie
Cădeți la picioarele frumuseții.
În fața geniului se cade a te
simți dezarmat, precum la karate.

Dragoste și fluturi

Poezia e o tensionată stare de spirit, o permanentă neliniște interioară, izvorâtă, mai totdeauna, dintr-un suflet rafinat și hipersensibil. Există o magie a scrisului, o puternică fascinație similară cu autocontemplarea lui Narcis în undele lacului. Imaginea sinelui se răsfrânge asupra lumii care va purta, vrând-nevrând, conturul și amprentele inimii...

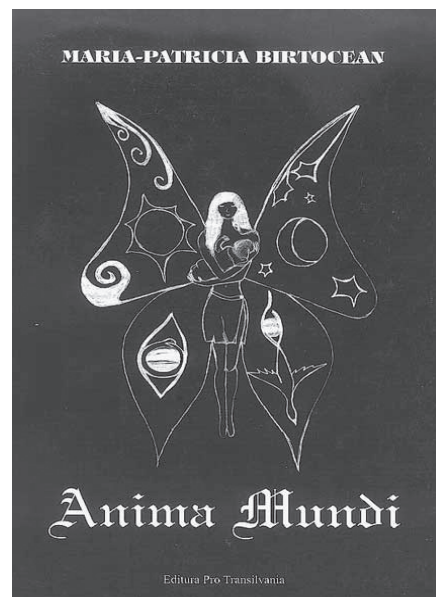
Maria-Patricia Birtocan este elevă în clasa a XII-a la Colegiul Național "Silvania" din Zalău și scrie o astfel de poezie. Ba mai mult, după debutul editorial cu placheta *Apă și sânge* (2007), debut înlesnit de scriitorul Tudor Opreș și Cenaclul Național "Săgetătorul", ea se află, acum, în fața celui de-al doilea volum de versuri: *Anima mundi* (Editura Pro Transilvania, București, 2008).

O surprinzătoare maturitate artistică scoate la iveală poeme bine construite, atent cumpănite, ce fac dovada unei adevărate științe a versului. Paralelismul sintactic, ingambamentul, comparația dezvoltată conferă discursului liric o anumită fluentă și o muzicalitate aparte. Lumea tinerei poete se remarcă printr-o mare complexitate și diversitate; e lumea unei adolescente pentru care visele și speranțele imaculate bat neîncetat la porțile sufletului, cerându-și dreptul la împlinire. E o poezie care mizează mult pe sentiment, pe confesiunea frustă și pasională: "Mă tem de voi dar vă iubesc atât de mult încât, / Dacă m-aș închide într-o cușcă aș muri / și ați găsi din mine cușca plină cu dragoste" (*Poezie dedicată mie*). Dincolo de tristețea amară datorată "atâtor începuturi și niciunui sfârșit", predomină elanul vitalist și descătușarea inocentă a simțurilor: "Haideți să ne dăm mâinile, / și să ne îmbrățișăm inimile / și să cădem peste lumea asta / Mare, rotundă și grea, / Să plângem cu lacrimi de cerneală / și să ne mărim urechile pentru ca / Ascultând, să cântăm cântecul vieții" (*Haideți să ne dăm mâinile!*). Ceea ce dă prospețime acestui univers adolescentin e o permanentă infuzie de fluturi, menită să creioneze - în chip diafan - nevoia de tandrețe, starea de ingenuitate, dar și fragilitatea ființei umane. Zborul naiv și efemer al fluturilor intră în contrast cu monotonia și cenușiul orașului împânzit de autobuze: "Îmi place să mă uit după

autobuze / Și îmi place să le pierd din vedere ca și / Timpul care trece stingher pe lângă noi / Fără ca măcar să ne atingă. / Îmi place să mă uit după fluturi / Și să le sorb culorile / Prin toți porii retinei. / Îmi place să fiu fericită / Și să privesc lumea aceasta fricoasă / Direct în ochi. / Mă rușinez ca o icoană / Și mă retrag în ghiocul meu / Unde mă hrănesc cu pagini / Mari și negre. // Nu mă tem de moarte / Dar mă tem să mor / Pentru că murind acum, / Aș putea să pierd prea mult, prea repede. // Sunt atât de singură uneori, / Încât lumea, / Mi se pare o plantă carnivoră, / În jurul căreia, / Eu, un fluture, / Zbor..." (*Paler și fluturii fericiți*).

Imagișmul debordant, caracterul reflexiv și interogativ dau consistență și savoare delicatelor poeme. Multe versuri sunt deopotrivă frumoase și memorabile prin forța lor de sugesție: "...îți bate lumina în iris / Ca dalta în piatră" (*Oglindă*) sau: "Crește tristețea ca merele crude / și nu o rod viernii" (*Caritate*). Nu este de neglijat nici turnura lor aforistică: "Fericirea e un pas pe care / Îl faci atunci când calci pe cuie" (*Basmul meu*). Chiar dacă tonalitatea melancolică e dominantă, există o varietate a inflexiunilor poetice, menținându-se, în schimb, simplitatea, limpezimea și profunzimea tulburătoare a versurilor. "Dependentă de litere" și, în general, de literatură, autoarea consideră scrisul nu doar o simplă terapie a sufletului, ci, mai ales, un act existențial dramatic: "Vreau să mă prind de margini de foi / Cum se prind sinucigașii / De margini de viață..." (*Dorință*).

Interesantă, cel puțin, e juxtapunerea poemelor naturiste și citadine. Unele creații precum *Tablou* sau *Plopu* sunt fie reverberații nostalgice și suave ale copilăriei, fie gânduri răzlete și răvășite despre eterna vremelnicie a omului. De cealaltă parte, poeme ca *Peisaj* ori *Pub* transpun - cu destulă aciditate - crâmpie din viața anostă și tumultuoasă a micului oraș de provincie. Ultimul dintre ele este scris cu multă vervă și o fină ironie: "Bine ați venit la noi / Clubul nostru de oameni / Care au dezertat din lumina lunii, / Care au dezamăgit, / Care au călcat lumea pe bățături / Până când

aceasta / Ne-a călcat ca pe niște mucuri de țigări. // Intrați, la noi nu se fumează, / La noi, se plânge, se aruncă în gol, / Se sugrumă cu vorbe goale, fără brațe, / Fără frânghii, / Noi și numai noi, bem / Toată ambrozia, / Barul e pe dreapta / Iar pe canapea ne așteaptă plictisit / Hades" (...). Reprezentativ pentru sensibilitatea poetică a tinerei autoare și foarte aproape de spiritul poemului-manifest e, fără îndoială, *Romtelecom*. Veacul în care totul se plătește, totul e vandabil este văzut, aici, cu ochii minții și - nu în ultimul rând - cu sufletul unei adolescente ultragiutate, îndrăgostită de lumină, de adevăr, de "respirările" lui Nichita Stănescu: "Nu vreau ochi frumoși / cu care să pot plânge, / Îmi vreau dreptul la timp / prin care Nichita respira / și îmi vreau dreptul la suflet prin care / respir eu, / Îmi vreau necuvintele înapoi / să îl pot da pe Nichita lui Nichita, / și îmi vreau starea de smulgere prin care / să îmi fac bagajul și / să plec dintr-o lume într-alta fără facturi / prea mari de telefon."

Majoritatea poemelor din *Anima mundi* curg, șoptit și domol, în albia trăirilor ardente, nutrind convingerea că timpul nu poate supune zădărnicii fiecare speranță. Originală și plină de patos, noua carte de versuri semnată de Maria-Patricia Birtocan sparge clepsidrele și rămâne un exemplu de fericită simbioză a talentului, fanteziei și inteligenței artistice.

Marcel LUCACIU

Când s-au fost spus Îngerii

Semnând cel mai recent volum apărut la Editura Epigraf, 2009 cu pseudonimul Traianus, Traian Vasilcău este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, cunoscut fiind lectorului de poezie prin cele 28 de volume apărute atât în țară cât și în străinătate, având o remarcabilă activitate în sfera culturală.

Autorul ne propune prin volumul *Când s-au fost spus Îngerii*, un tom programatic, încheiat, în mijlocul căruia eul metafizic se confesează într-un psalm prelung, materializat într-o poezie religioasă, cartea devenind un "exercițiu mântuitor" din a căruia practici transpare fiorul mistic. Lirica sa este una cosmogonică, o microcosmogonie din care se reconstituie, la modul armonic, *Paradisul* abia zărit: "Am devenit gravid de plânsu-ți Doamne./ Vreau să Te nasc în cer, dar nu mai pot./ Grădini sonore desfrunzite-n toamne/ Dovezi îți freacă și Te socot// Supremul lor stăpân și se pomiră/ Să Te sărute-n Veci, sublimă liră." (*Ce nu mi-a spus îngerul*)

Poezia lui Traian Vasilcău este zbatere, combustie interioară și strigăt deopotrivă grav și recalitrant al unui eu revoltat. Este glasul interiorității încercănate de oboseala căutării unui Dumnezeu ascuns care refuză a i se revela.

Dacă ar fi să încadrăm tematic volumul, l-am clasa în sfera religioasă, însă o asemenea închistare o considerăm rigidă, contravenind scrierii contemporane care fuzionează galvanic tematici distincte. Ar fi mai potrivită, în demersul hermeneutic, o lectură sintagmatică și paradigmatică, complexă și profundă care traduce, în fapt, o poetică fuzibilă în denudarea sensurilor ascunse. Trebuie căutat în poemele lui Traian Vasilcău nu atât zenitul tematic, ușor sesizabil la o primă lectură, cât nadirul, profunzimea, ascunsul ideatic și motivele recurente care concurează la alcătuirea unui volum amplu.

Poetul rescrie psalmii biblici când într-o manieră optimistă, când într-una tragică, ei nu mai sunt litanii prelungi, ci caută voluptatea ființării, dorința iubirii, trăirea patetică și fericirea regăsirii unei lumi în armonie cu eul liturgic: "Îngerul Tău, Doamne./ C-o mână sub cap/ Doarme pe pământ/ Ca o floare a raiului./ În odăjdii de sfânt" (*Psalm înflorit*).

Îngeri, lumină, icoană, candelă, lumânare, cruce, lacrimă, Dumnezeu sunt doar câteva din motivele centrale ale poemelor, dar și ipostaze lirice ale poetului ce oscilează între versul alb și forma rimată a poeziei clasice: "Pe fața zării lumânări/ Spun numele-mi sfințit de boală./ Păcatu-n mine se răscoală./ Sunt cotropit de-nsingurări" (*Refințare*).

Poetul-cavitar se confesează *le dehors*, căutând însingurat sensul lumii și profetizând histrionic venirea lui *Dumnezeu la o cafea*: "De-o vecie viscoleşte/ Cu luceferi, nu cu nea./ Astă seară o să vină/ Dumnezeu la o cafea".

Eul liric devine un Phaeton răsturnat, întors care, în ipostaza muritorului, animat de curiozități mistice, are posibilitatea descifrării cerului: "Taci mai bine, te-odihnește./ Sunt, de vrei, tăcerea ta./ Astă seară când oprește/ Ceru-ntreg la poarta mea".

Versul lui Traian Vasilcău devine o poetică a căutării și a meditației contemplatoare: "Nimeni nu-i singur. Nici singurătatea./ Cât facem schimb de taine și mirări./ Cu ea, între Etern și Niciodată./ Urc zilnic ale umilinței scări// și ele nesfârșesc precum durerea/ Ce-o zăvorâm în ode și statui./ Nimeni nu-i singur. Nici măcar tăcerea./ Fiindcă ne are, ea singură nu-i, și fiindcă o avem de-atâtea ori/ Suntem c-o lume lumilor datorii./ Pe cea mai nobilă pustie/ Doar plânsul morții mă mai scrie" (*Odă*

pentru clavecin).

Stivuită printre neliiniștile ființei, interogația poetului ia forme patetice: "V-om fi? N-om fi?-un cer c-o dublă rază/ Străpuns de-un gând statornic ca nisipul/ și-Atotcuvântul care ne veghează/ Să nici nu știm. Murire, cum ți-i chipul" (*Cântec de padișah*).

Inconsistența, fragilitatea și nimicnicia vieții în fața Universului sunt surprinse în versuri cu amprentă soresciană: "Până într-o zi ori într-o noapte/ Când mi-o-ntinde scara lui, Iisus./ și-am s-o uit în visu-i de nespun/ Pentru-un veac sau pentru pururi poate..." (*Dumnezeu la o cafea*), realizând o imagine cosmică prin simbolul scării, reprezentând firul psihic ce leagă energia individuală de cea universală, sufletul individual de sufletul universal.

Avatarurile terestrului, devenit o imensă cruce sunt revelate simbolic în poemul *Crucea Cuvântului*, traducând, în plan poetic, anxietățile interioare ale eu-lui ultragiat în durerea des-facerii Logosului, a decriptării Ascunsului: "Azi am crucificat Cuvântul/ Pe cruce de cuvânt l-am pus./ Era cu lacrima mea uns./ O cruce era tot pământul".

O prelungă simfonie a tăcerii reverberează clopotul-sihastru, anunțând destinul tragic al cojii în univers și drumul ireversibil spre Neant: "Ne bate clopotul. Plecăm/ Spre alte zări, spre alte astre./ Eternul lipsă invocăm/ și din minciună ne-nfruptăm/ Ca dintr-o pită ce-o avem/ Coaptă pe vatra răni noastre./ Ne bate clopotul. Plecăm".

Într-o lirică existențială, metafizică, religioasă, eul privește moartea în toată ecloziunea ei, asumând-o ca pe un dat firesc al existenței: "Retras în plânsu-mi cânt fără-nctare./ Morții ușa deschid, o strâng în brață/ și la lumina disperării doar/ Scriu stîinii ei cu-n lung sărut - de gheață!" (*Vestigii de noblete*).

Poetul se dedublează într-un "alter ego" rimbouldian, printr-un joc abil de cuvinte, luându-și drept mască, umbra pe care și-o asumă ca imagine a lucrurilor trecătoare, ireale și schimbătoare, devenită simbolul dezordinii interioare, un liant între trupul

efemer și sufletul etern în care coexistă contrariile: "Profesiune mea se cheamă: Umbră/ Umbră mergând-naintea tuturor/ Umbră de etern, trecândă umbră/ Eu sunt c-o umbră umbrelor dator./ M-am răscolat: sunt creatoare umbră/ Dar stau în umbra umbrelor mereu/ Eu, omul-umbră, am statut de umbră/ și fără umbra voastră îmi e greu./ M-am atenționat: să nu mai fiu/ Umbră umbrelor fără de umbră/ Nici timp să nu mai fiu, nici preapustiu./ Căci eu am lumea lumilor: sunt umbră/ Mergând de-un veac-naintea tuturor/ Fiind c-o umbră umbrelor dator" (*Statut de umbră*).

Muzica sacră a tăcerii este surprinsă ataraxic de cul recluzat și profetic care-și desenează destinul pe portativul singurătății: "Și singur cuc, de vrajă desfrunzit/ Voi fi doar clinchet îndumnezeit" (*Dialog cu tăcerea*).

În acorduri arheziene se cântă un *Psalm* din care transpare prozelitismul revelării, iar atitudinea ieșită traduce *hybrisul* poetului pentru care scrisul este catharsis, salvare din neagra veșnicie, libertate viruind în anticamera lucidității, dar și testament pentru eternitate: "Te-am căutat în schituri pe coline./ De-atâtea mii de ani te-am căutat/ În catedrale și-n biserici pline./ Dar nu erai, Iisuse, pentru mine./ Ce-l care ne-ai trădat și-ai fost trădat./ Te-am căutat în monastirea ierbii./ În care crinu-ngenuncheat ruga/ O viață-n Adevăr să i se dea./ Te-am căutat în cea din urmă stea/ Ce-o înecau într-o privire cerbii./ Te-am căutat bezmetic în neștire/ Fără oprire, noapte, zi, mereu./ Pân-am aflat că tu urcai, Stăpâne./ Pe muntele calvarului din mine/ Și cin'te răstignise eram eu" (*Psalm*).

Ca orice poet care-și teoretizează prin poem crezul artistic, și Traian Vasilcău scrie o artă poetică a Cuvântului ca axă a devenirii, punte între veșnicii, dar și o utopie a supraviețuirii prin condei: "În testamentul meu pentru vecie/ Un drept mai vreau, rămâne neînfrânt/ Să pot trăi, exclus din poezie/

Dincolo de cuvinte - în Cuvânt!" (*Psalm continuu, I*).

Tăcerea - ca simbol central al volumului de față - comportă semene distincte, fiind un preludiu al deschiderii spre revelație, permițând parcurgerea inversă spre nimicul cosmogonic dinaintea creației, anunțând totodată și sfârșitul ineluctabil. Tăcerea - reprezintă un ceremonial prin care Principiul se strecoară în intimismul ființei liturgice: "În casa mea trăiește Dumnezeu/ și neprihana-i susură vecii." (*În miresme îngropat...*); "În orice zi trăim apocalipsa/ și rai trăim și tot mai mult am vrea./ Scriem tăcerea, lecturăm nimicul(...)/ (*Soare în noapte*); "Și dacă nu-ți pot fi nicicând cuvântul/ Îngăduie să fiu tăcerea Ta."

Volumul devine o fișă clinică a lumii crepusculare întocmită atent de poetul-vizionar care își cufundă ființa în Tăcere, reconstituindu-se din informul pre-existențial. Chinuit lăuntric, în ipostaza unui Iov biblic își lasă rănilor sângerând să umple Graalul menit a fi descoperit de supraviețuitorii Apocalipsei, cei eliberați de Timp și Istorie și care vor privi Logosul ca pe un rost al devenirii lor: "Și-n clipa când tăcem Unică Rază-/ Cuvântul Fericire ne-nviază". Împresurat de o sete de Cuvânt și Divin, poetul se consumă vitriolant, topindu-se în propria magmă a neputinței, într-un discurs autentic și într-o poetică a suferinței și deznădejdie: "În humă de azur, și-n el persistă/ O foame de Iisus, o sete Christă." (*După cuvânt*); "Și ard nestăvilit sub zare./ Trup maiestos de lumânare." (*Când s-au fost spus îngerii*).

Un hibrid tematic și simbolic ce cuprinde neliniștile avuabile ale omului contemporan, ros de Timp și Istorie, un panoptic complex, ne dezvăluie încrezător, Traian Vasilcău, anunțând o lirică amplă, esențializată, concretizată într-un volum generos, din toate unghiurile.

Imelda CHINȚA

Abonează-te la cultură!

Caiete Silvane

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.
Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2010, a rămas neschimbat: 2 lei.

www.caietesilvane.ro

Ofensiva anticipației bucureștene

În "Cuvântul înainte" la antologia "Millennium", Horia Nicola Ursu include proza scurtă SF printre speciile amenințate cu dispariția. În condițiile în care revistele de profil n-au vlagă necesară să supraviețuiască pe piața liberă, foarte rar se tipăresc antologii și almanahuri, iar internetul nu poate asigura remunerarea dreptului de autor, a pierit interesul pentru publicarea de schițe, povestiri sau nuvele. Editorii îi îndeamnă pe autori să scrie romane ("de preferință incadrabile în «trilogii» de câte zece volume"), pentru că așa e mai ieftin să faci publicitate cărții, iar cititorii au ocazia să evadeze un timp mai îndelungat din "realitatea sumbră a prezentului".

Editorul sătmărean a decis să facă ceva concret pentru a susține proza scurtă românească. Pentru început, a mizat pe renumele lui Liviu Radu, un autor prolific și un traducător din engleză cu multă experiență în domeniile fantasy și science-fiction. Despre capacitatea de a crea lumi inedite cu un specific românesc, ne vorbesc cele două romane din seria "Waldemar", prezentate în numerele anterioare ale revistei "Caiete silvane".

Culegerea "Povestiri fantastice" (2008) cuprinde o selecție proprie a textelor publicate anterior, în alte volume, de scriitorul bucureștean. Din "Spre Ierusalim" (2000), au fost păstrate povestirea omonimă, unde cei puși să (re)cucerească succesiv cetatea dispar în mod misterios; "El Dorado" a devenit locul unde nu orașul, ci oamenii sunt de aur; "În metrou" schițează destul de anemic portretul unei Românie alternative, unde handicapații formează majoritatea populației și unica salvare a oamenilor normali, apăsați de disperare și singurătate, ar putea fi credința. Voiosul triptic nuvelistic "Constanța 1919" (2000), unde ni se propun trei versiuni posibile ale istoriei României la sfârșitul primului război mondial, este reprodus în întregime.

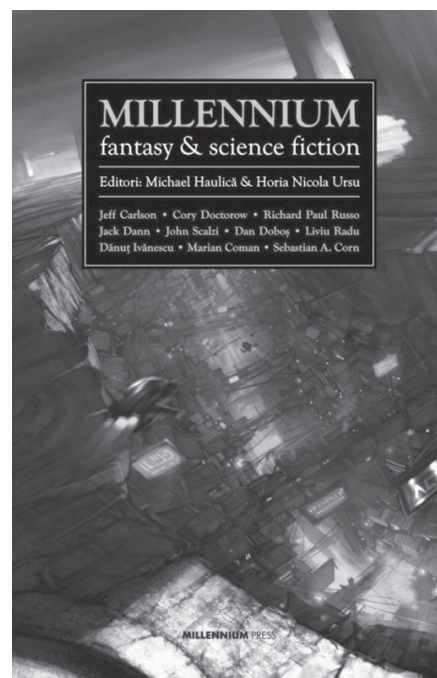
Din "Babl" (2004) au fost păstrate legenda inundației provocate de ridicarea nivelului apei freatice, fenomen provocat de greutatea celebrului turn destinat să se înalțe până în cer; "Descendenții" sunt urmași celor din Sodoma și Gomora, niște

damnați ca și adversarii din "Perle de fum înșirate pe o rază de soare" sau Wilhelm Hamel din "Blestem de seară, cu durată nelimitată", o versiune mutantă a poveștii fluierașului din tângușorul german invadat de șobolani. Întrucât n-am citit până acum "Cifrele sunt reci, numerele-s calde" (2006), textele selectate din acest volum mi-au pricinuit bucuria aparte a ineditului: "Sub semnul lui unsprezece" dă o explicație faustică și numerologică istoriei lui Mihai Viteazul; "Bârfe înainte de luptă" pune ghilotina în slujba vânătorilor de vampiri din vremea Revoluției Franceze; "Cifrele sunt reci, numerele-s calde" speculează pornind de la "Necronomicon"-ul lui Abdul Alhazred ca să reconstituie mecanismul prin care un preot a devenit un ucigaș în serie, convins că astfel salvează lumea de la un rău mai mare; "Ziua referendumului" condamnă la moarte democrația de tip american.

Editura "Bastion" din Timișoara s-a arătat de asemenea interesată să publice câteva volume de proză scurtă românească. Acum ne vom opri doar asupra unuia, scris tot de un autor din capitală.

Cristian Mihail Teodorescu este un fizician de elită, cu doctoratul luat la Orsay (Franța) și un fan science-fiction cu vechime. "SFunu" (2008) se deschide cu mica distopie "Pedalați și fiți fericiți", o povestire unde oamenii sunt transformați (cu mult înainte ca frații Wachowski să imagineze "The Matrix") în surse producătoare de energie, text apărut inițial în antologia lui Lucian Hanu, "La orizont, această constelație..." (1990). "Tina dansatoarea" reiterează problema primordialității oului sau a găinii în termenii antitezei om-calculator. Să reținem aici și ideea mucalită a sistemelor cibernetice puse în slujba divinizării supranaturalului. De altfel, competiția dintre individul uman și mașinile de calcul constituie o obsesie a autorului, reflectată (sub variate forme și cu diferite deznodăminte frapante) și în alte povestiri, precum "Dosar 74", "W. K. în Butonia" (o superbă parabolă a "efectului QWERTY"), "Bio-interfețe pentru memorie extensibilă".

Într-un articol din revista

"Observator cultural", Michael Haulică a afirmat cu o vehemență suspectă că C. M. Teodorescu e prea științific, că ar produce texte, nicidecum povestiri. Oricine citește cartea va găsi destule exemple pentru a contrazice o astfel de afirmație absolut gratuită. "Ce ți-e scris în frunte ți-e pus", zice zicala populară. În nuvela "Coeficient 128", societatea e segregată în funcție de coeficientul de inteligență, tatuat la loc vizibil, sugestivă trimitere la "Apocalipsa lui Ioan". Desigur, antiteza profesor universitar - măturător a fost magistral tratată de Daniel Keyes în "Flori pentru Algernon", dar în cazul de față decăderea și alienarea îndrăgostitului supradotat servesc la evidențierea tarelor unei societăți distopice, unde, în nuce, regăsim și elemente din perversitatea reală a sistemelor universitare corupte. E adevărat, plasarea textului între două narațiuni corect scrise, dar cu valoare de divertisment, precum "Cărămizile și profesorul" și (mai ales) "Calculator de viitor", îl poate deruta pe frunzătorul grăbit. Prin povestirea "Kandru", laureată la concursul revistei "Helion", prezentă în acest volum de debut și cele publicate în ultimele "Almanahuri Science-Fiction", C. M. Teodorescu își dovedește pe deplin sensibilitatea și posibilitățile creatoare.

GYÖRFI-DEÁK György

Caiete Silvane

Textool și autorul

Păstrez o amintire plăcută despre cursul de istorie din anul întâi de facultate, ținut de William Marin, omul care a îndrăznit să ne prezinte istoria reală a României, respectiv să ne vorbească despre domnia regilor din dinastia Hohenzollern, bulibășeala din vremea lui Carol al II-lea, uciderea lui Lucrețiu Pătrășcanu și Ștefan Foriș de către proprii tovarăși, revoluția ungurească din 1956, cum l-a îmbătat Gheorghe Gheorghiu-Dej pe Hrușciiov și l-a convins să retragă armata rusă. Anul următor, Manfred, un coleg neamț, ne-a arătat un număr din "Banater Zeitung", unde profesorul nostru publicase (în limba germană) un fragment de roman științifico-fantastic. Am reluat atunci legătura cu autorul și a acceptat să citească un alt fragment la cenaclul "H. G. Wells" din Timișoara.

Romanul, odată terminat, a fost dus la București. În această formă inițială, comercială, se punea accentul pe acțiune, conspirație și aventură. Gadgeturile tehnice utilizate pe parcurs aveau un aspect prăfuit ori erau condamnate dintru început să nu-și îndeplinească rosturile (precum stația de emisie galactică ascunsă în Carpați - în lipsa unui satelit plasat pe o orbită circumterestră, ea n-ar fi putut să emită pretutindeni în Cosmos). Din câte știu, Alexandru Mironov i l-a recomandat ca și consilier științific pe Constantin Cozmiuc, "omul zilei", răsfățatul premiilor acordate la ultimele RomCon din "Epoca de Aur", respectiv "Consfătuirile naționale ale cenaclurilor de anticipație tehnico-științifică" (nu-i așa că RomCon e mai simpatic?). Cei doi scriitori s-au împrietenit și în cele din urmă au refăcut împreună o bună parte din text. Astfel, în povestea rebelilor botezați cu nume de arhangheli și îngeri, s-au strecurat diferite idei nonconformiste din "Ortofizica" lui Mihai Drăgănescu.

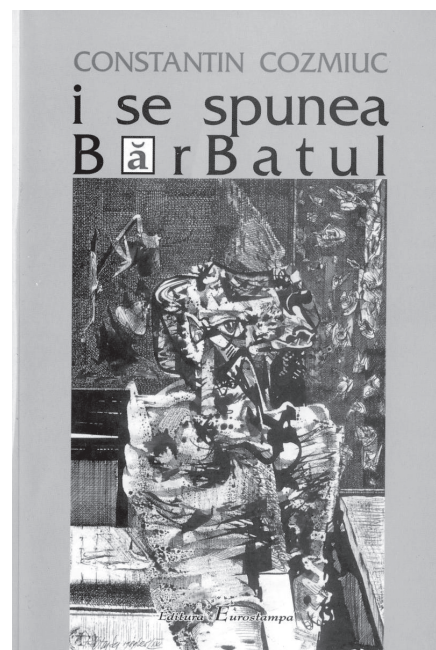
Romanul, intitulat ingenuu "Taina robotului", a ajuns în 1987 la Editura Tehnică, unde director era Ion Iliescu. Refuzat de cenzură, a fost rebotezat "Infogalact" și propus încă o dată spre publicare. Nici de această dată n-a trecut printre furcile caudine ale activiștilor culturali, așa că în cele din urmă a fost multiplicat clandestin în 20 de

exemplare și distribuit conspirativ printre cunoștințe. Spre surprinderea multora, în 1989, William Marin și-a depus cererea de emigrare în Israel, unde s-a și stabilit. De aceea, volumul a fost publicat abia în 1992, cu titlul "Rebeliune în Cosmos".

Între timp, Constantin Cozmiuc (Coco pentru prieteni) dăduse faliment de două ori, ca editor al revistelor "Mozaic" și "Timișoara - mon amour". Și-a păstrat totuși slujba principală de la Centrul de Chimie, fără să bănuiască declinul apropiat al cercetării românești. Următoarea lovitură a sorții a fost destrămarea familiei. A încercat să-și refacă viața și astfel a început să colaboreze cu "Renașterea Bănățeană", o gazetă drăganiană privită cu îndreptățită reținere de către "intelighenția" progresistă. Născut în zodia Capricornului, semn activ și iubitor de ordine, haosul și deruta l-au înghesuit în corzi, l-au doborât la podea ori de câte ori a crezut că va putea să se ridice din genunchi și, în cele din urmă, l-au eliminat din "Marele Joc" printr-un "knock out" fatal în 23 octombrie 2007.

Înainte de dispariția fizică, Coco a reunit câteva dintre povestirile și nuvelele sale într-un roman compozit, salvat în memoria calculatorului personal și publicat acum cu titlul "I se spunea Bărbatul". Primul capitol, "Atunci, înainte de cuvinte", a apărut de sine-stătător în 1990, într-o revistă editată de Bogdan Ciurcă, un prieten sătmărean. Împietite într-o poveste cadru parcă inspirată de angoasele lui Roger Waters (Pink Floyd) din opera rock "The Wall", acestui fragment i s-au alăturat cele două nuvele laureate, precum "Maidanul cu extratereștri" (RomCon 1986, Iași) ori "Șopronul cu neuristori" (RomCon 1988, Pitești), plus hâtra "Riga cryptocomunistă și laponă Șmenel". Firul narațiunii este înzorzonat cu diferite "documente akashice" și o serie de "crâmpoie nemuritoare", menite să pregătească tragicul deznodământ.

O remarcă legată de personajul George. Pe vremea când cenacliștii poposeau pe malul Begăi, la Terasa "Flora", ca să-și prelungească șederea împreună, George era un individ cu dungă roșie în buletin, descris aidoma în "Așteaptă-mă în visul de mâine": un

bărbos cu părul alb, cu o ceașcă de cafea în mână (însă umplută cu votcă), agitându-și barba căruntă ca pe un drapel războinic, gata să se ia de piept cu întreaga lume: "Și voi credeți că dacă vine primăvara o să fiți mai deștepti? Nu în toate mințile înmuguresc ideile!"

Un alt personaj din roman, Pavel Șiclovian, ne trimite la "Timpul este umbra noastră", o altă piesă de excepție a creației cozmiuciene. De altfel, volumul de față restituie publicului doar o mică parte din creația autorului, rămânând ca cititorul stârnit de această apariție postumă să răsfioiască revistele, almanahurile "Anticipația" sau antologiile din anii '80, ca să citească și celelalte povestiri: "Acasă, prin nori", "Așteptându-l pe Khron", "Depanatorul de softlete" și mai ales "Poetul la masa de smarald", testamentul literar al scriitorului. Căci acolo stă scris:

"Calea omului e lungă,
Cât o viață să n-ajungă.
Calea omului e smeadă,
Tragi la ea ca la obadă.
Urci, cobori și nu sfârșești,
Cauți și nu nimerești;
Când să zici că ai scăpat
De la cap o ai luat.
Piedici jos și piedici sus,
Cazi și te ridici răpus,
Nu știi care-ți este scrisa
Ce aștepti și datu-ți-sa..."

GYÖRFI- DEÁK György

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Evreii din Transilvania până în 1944

"În Transilvania pot fi auziți și pașii evreilor", scria rabinul dr. Moshe Carmilly - Weinberger în "Istoria evreilor din Transilvania" (Editura Enciclopedică - 1994). Dovezi ale prezenței evreilor din vremea romanilor s-au descoperit în diverse locuri din Transilvania și Banat, astfel la Pojejena, în județul Caraș - Severin, la Sarmisegetuza, Porolissum (Sălaj) au fost găsite monezi, inscripții ce aduc mărturie despre existența în primul secol al erei noastre a unor evrei (meseriași, negustori, militari, etc) în zone ocupate de trupele imperiale romane. În schimb, denumirea de JIDOV, care se regăsește în numele unor localități din Ardeal se explică de unii cercetători prin prezența chazarilor mozaici începând cu secolul XI pe teritoriile românești, maghiare, etc. Din unele cronici rezultă că evreii nu au venit numai cu trupele romane, în primul secol al erei noastre, dar au fost și 50.000 de luptători evrei chemați de Decebal să lupte împotriva romanilor. Nu sunt prea multe informații pe această temă, cercetările continuă. Începând din secolul XI, regatul maghiar administrează și Transilvania, prin guvernatori, care, sub dictatul Papei de la Roma, persecută pe evrei. În sec. XIII, atitudinea se schimbă, regele Bela IV angajează evrei în funcții publice și lucrări edilitare, cu și fără voia Papei. Sibiu este unul dintre orașele unde evreii au găsit un spațiu favorabil diverselor activități economice, culturale. Până în secolul XVII, informațiile despre evreii din Transilvania sunt destul de sărace. Se știe că Mihai Viteazul, care a fost ucis la începutul veacului XVII, din ordinul Habsburgilor, avea relații bune cu evreii din țară și din Imperiul otoman. Secolul XVII este încununat de domnia împăratului Iosif II, un reformator luminat, care a introdus, printre altele, recensământul, educația publică, eliberarea unor categorii sociale de obligații față de latifundieri etc. În secolul XIX, apar studii despre evreii din Transilvania și Ungaria, scrise de maghiari, de evrei și de nemți. Informații prețioase se referă la situația dărilor (impozitelor) plătite de negustori, proprietari. În 1785 numărul evreilor înregistrați în Ardeal era de peste 8000,

mai mulți în Satu Mare (peste 2700), Maramureș (peste 2200), Bihor (peste 1000), Alba, Carei, ș.a. Se știe că Maria Teresa nu a încurajat stabilirea evreilor în imperiul habsburgic, dar în Transilvania, asprimea măsurilor antievreiești era atenuată. În secolul XIX, Ungaria devine partener al imperiului, iar Transilvania este guvernată după cum dorea Budapesta. Revoluția maghiară de la 1848 a adus unele îmbunătățiri, apoi, în 1867, se știe, în întreg imperiul se aplică legea cetățeniei acordate tuturor supușilor, indiferent de etnie, în scopul stabilizării ordinii de stat. Primul Război Mondial a avut multe consecințe, printre care și crearea României Mari. În 1930, în Ardeal trăiau circa 300.000 de evrei, mulți vorbitori de maghiară și idiș. Anul 1940 a fost fatal pentru toți locuitorii Transilvaniei de Nord. În 1944, majoritatea evreilor au fost trimiși în lagărele naziste sau au fost executați de militarii regimului fascist maghiar. Poetul Meliusz Jozsef a exprimat în versuri durerea acestei tragedii. În istoria Ardealului un personaj care a contribuit la stabilirea și conviețuirea pașnică a evreilor cu celelalte etnii a fost principele Gabriel Bethlen, om luminat și eficient ca domnitor (n. 1580). De atunci a început și înflorirea economică a unor zone din Ardeal, cu participarea evreimii. A luat avânt și învățământul, viața culturală. Unirea Transilvaniei cu statul român, în 1918 a creat noi condiții favorabile pentru învățământul evreiesc, deja existent. În paralel, cultura evreiască s-a manifestat în poezie, proză, dramaturgie, atât în secolele XVIII-XIX, cât și în XX, în trei limbi - maghiară, idiș, germană, limba română fiind mai puțin vorbită de evreii din Transilvania. În secolul XIX, o personalitate politică și culturală a fost Aron Chorin, apoi Jehuda Winkler, poet, mulți alții de profesii diferite, medici, jurnaliști, avocați. În secolul XX, mulți sioniști au plecat în Israel, unde s-au integrat în viața noii-vechi patrii, dar au scris și literatură de limbă maghiară. La fel cum evreii din Vechiul Regat scriu literatură de limbă română. Muzica populară și cea cultă au beneficiat de contribuții ale evreilor din Ardeal, remarcabil fiind Max Eisikovits. În arta plastică, dintre cei mai recent,

amintim pe Egon Lovith, Izsak Martin, iar printre scriitori Szasz Janos, Anavi Adam ș.a. Holocaustul nu a ocolit Transilvania, anume în Nordul ocupat de Horthy și apoi de Szalassy. Masacrul de la Sărmaș se înscrie printre cele mai oribile pogromuri din istoria Holocaustului. La 11 septembrie 2005, la Șimleu Silvaniei, vechi oraș din județul Sălaj, a fost inaugurat Muzeul Holocaustului în Sinagoga restaurată a orașului. Inițiativa a aparținut lui Adam Wapniak și dr. Alex Hecht, evrei originari din zona respectivă, iar la festivitatea de inaugurare au participat numeroase personalități din oraș, din Sălaj, din București (dr. Otto Adler, președintele de atunci al AERVH), reprezentanți diplomatici ai SUA și Ungariei, scriitorii Oliver Lustig, Elly Gross ș.a. Despre presa de limbă maghiară, ebraică, idiș, română din Transilvania, editată de evrei este necesar un capitol separat. Ca moștenire, deși numărul actual al evreilor din zonă este scăzut, iar unii evreii, la recensământ declară o apartenență maghiară, ne putem mândri cu frumoase construcții de valoare arhitectonică și istorică - Sinagoga din Cluj (a deportaților), Sinagoga din Dej, cu monumentul dedicat martirilor Holocaustului, creație a sculptorului Izsak Martin, vechea Sinagogă din Alba Iulia, cea din Tg. Mureș, din Brașov, ambele minunate refăcute, din Sighet, oraș în care se află și un impresionant Monument comemorativ al Holocaustului. Mai sunt pietrele tombale din multe cimitire, pentru întreținerea cărora se fac eforturi care depășesc adeseori posibilitățile micilor comunități existente. Realitatea este că mai mulți evrei originari din Ardeal, ca și din Vechiul Regat, se află în afara granițelor României, decât pe teritoriul nostru, al țării în care trăim.

Boris MARIAN

Traducătorul român

În ultimul timp, sintagma "traducător, trădător" a devenit tot mai actuală. Nu din cauză că s-ar citi mai mult, ci pentru că, paradoxal, se publică mai mult.

Editurile funcționează pe principiul C.A.P.-urilor. Când nu mergea sectorul vegetal, se luau bani de la sectorul zootehnic. Când nu era producție mare de grâu, se luau bani de la legumicultură, iar când vacile nu dadeau lapte, se compensau pierderile prin vânzarea lânii de aur de pe oi.

Exact așa e și în domeniul editorial; o carte care se vinde bine, contrabalansează pierderile cu publicarea unei alte cărți. E un marketing primitiv, dar merge. Nici o editură nu dă faliment. Pentru ca acest contrabalans să fie eficient, e nevoie de multe titluri, din ce în ce mai multe titluri, fiind o afacere bazată pe statistică.

E modelul economic general românesc, bazat pe deturnări de fonduri de la un minister la altul, de la un sector la altul, până când toți banii își pierd urma.

Pentru că nimeni nu e orb să nu vadă că producția de carte românească nu se vinde, se cer traducătorilor tot mai multe traduceri.

Un autor român cere prea mult, nu pentru că editorul are bani, ci pentru că el, scriitorul, n-are. În acest fel, încet, dar sigur, producția autohtonă de calitate începe să dea semne de suferință, iar această lungă suferință va duce la căderea culturii române. Mai mult decât lucrurile banale, produse de români, se preferă ca acestea să fie banalizate, la prețuri superioare, de autori străini.

Banii la bani trag și, abia atunci când ai acumulat o grămadă de premii și bani, încep să mergă și vânzările, lucru deloc anticipabil pentru cartea românească.

Foarte puțini știu că un stat se poate salva prin cultură, mai mult decât prin sport sau agricultură, mai ales când face parte dintr-un conglomerat politic, cum este Uniunea Europeană. Traducerile cărților nostre și promovarea peste hotare sunt făcute tot de noi și sunt un dezastru. În absența unei creșteri economice calitative, care să susțină cultura, UE ne acceptă, dar ca simplă piață pentru ce fac ei de slabă calitate. Cercul se închide; noi nu dăm cărți de calitate pentru că se vând mai bine cărțile lor de slabă calitate, iar traducерile scriitorilor lor mediocri se vând la noi pentru că nu avem o producție de carte performantă. Economic, dar și cultural, nu putem ieși din dilema asta mai veche de 2000 de ani.

Iugoslavia, la îndemnul lui Tito, a căutat să facă bani din cultura altora, și-a cam pierdut identitatea, și, în final, s-a văzut ce a pățit. Acum, e rândul nostru să ne întregim cunoștințele din ceea ce se scrie aiurea, în afara țării. Pentru asta, ne trebuie cât mai mulți traducători.

Traducătorii sunt fel de fel, de la traducători buni de cărți slabe la traducători proști de cărți bune, de la traducători meseriași, cunoscători din interior ai nișei pe care o slujesc, la traducători "buni la toate", neexclând prin nimic concret, de la traducători care știu bine sintaxa limbii române la traducători unde pluralul "pîrîurile" e ceva obișnuit, de la traducători care acceptă noile reguli introduse în limba română la revoluționarii de subsol care se opun cu o vehemență demnă de o cauză mai bună scrierii cu "î" din "a", de la traducători care lucrează repede și bine la cei care se

chinuie, de la traducători care trăiesc dintr-o astfel de activitate la cei care tîlmăcesc din plăcere, având o altă meserie ca sursă de câștig etc.

O mie de feluri de traducători generează o mie de feluri de traduceri.

Criteriile sunt foarte clare; pot fi traducători care, chiar și amatoristic, fac treabă bună sau nu, pot fi traducători profesioniști care, sub spectrul banului și al amenințării zilei de mâine, traduc fără nerv literar și lingvistic sau nu. Unii traducători sunt influențați de idiomul de acasă și avem exemplele folosirii în exces a perfectului simplu sau topica limbii ruse.

În fața cererii exacerbate, oamenii care știu o limbă străină, mai ales de circulație internațională, fac să duduie producția de traduceri. Traducătorii devin din ce în ce mai mulți și, firește, din ce în ce mai neprofesioniști. Avem tot mai mulți oameni fără valoare, dar, în replică, au apărut și oamenii de doi lei, traducătorii. Unii au venit direct de la strung. Foarte puțini intuiesc ce ar merge la public. Unora li se vîră cărțile pe gât, de către editor, la tradus.

O politică foarte insidioasă de promovare a producțiilor proprii, este ca traducătorul să posede și o rubrică de cronici literare în vreo revistă de succes sau pe vreun site mai vizitat.

Atunci când scriitorul încearcă să iasă la liman, traducând și cărțile confrăților din străinătate, se discreditează ca autor; e imposibil să nu încolțească în mintea cititorului faptul că acesta poate valorifica "superior" cele traduse. Influența lui Dante Alighieri sau Heinrich Heine asupra traducătorilor lor, doi mari clasici români ai secolului XIX, e arhicunoscută.

În deșertul traducerilor făcute în grabă, chiar și aurifer, firul de nisip nu are nici o valoare. Din cauza asta, nu se prea mai citește; ca să citești, îți trebuie curajul prostului și nu s-a văzut încă prost citind. Sunt regiuni întregi din țară, unde, din cauza griji față de sine, s-a ajuns la performanța de a nu se mai citi nici măcar traduceri ușurele. În expansiune azi, traducătorii vor da înapoi sau se vor reprofila; negociatori ai lumii de mâine, ei lucrează cu valorile lumii de azi, așa cum sunt, bune sau rele.

Ca să fie vaccin contra prostiei, traducerea nu trebuie să fie proastă. Tradusă în mii de feluri, chiar și Biblia se îndepărtează de textul inițial.

Atâta timp cât copyright-ul are un preț din ce în ce mai mic, în străinătate fiind inflație de autori și cărți de mîna a treia, și costurile de producție ale unui exemplar nefiind departe de costurile cu hîrtia și tiparul, nu e nici un pericol ca editurile să dea faliment. Traducătorii sunt prost plătiți, dar compensează prin numărul mare de cărți traduse în grabă. Foarte puțini sunt aceia care tîlmăcesc romane pe bandă rulantă, la o calitate superioară. Cei mai mulți dau rasol, cantitatea trădînd chiar și trădătorii.

Pe de-o parte, traducătorii trădează cultura română împingînd-o în derizoriu, prin simpla prezență. Pe de altă parte, traducătorii trădează cultura altor țări, prin graba cu care abordează problema, producînd la kilogram.

Deocamdată, traducătorii trebuie să mănânce și ei o pâine; pâinea scriitorului român.

Victor MARTIN

160 de ani de la revoluția de la 1848-1849

Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania (IX)

Misiunea deputatului Ioan Dragoș în Apuseni

După succesele generalului Bem în primăvara anului 1849, doar cetățile Deva și Alba Iulia (ambele foarte bine fortificate) au rămas în mâinile imperialilor. Zona Apusenilor se afla sub controlul moșilor înarmați de sub comanda lui Avram Iancu. Guvernul revoluționar maghiar a făcut eforturi pentru izolarea acestor zone, dacă nu era posibilă ocuparea lor: astfel Zona Munților Apuseni a fost încercuită de la Deva până la Ciucea. În această fortificație naturală era greu de pătruns, trupele maghiare cu greu puteau să înainteze printre munți unde moșii erau la ei acasă. Oamenii lui Iancu aveau avantajul strategic, însă proviziile lor nu erau suficiente și dotarea lor cu arme era destul de precară. Din aceste cauze erau interesați de încetarea ostilităților sau măcar în obținerea unor armistiții.

Deputații români din parlamentul maghiar în frunte cu deputatul de Beiuș - **Ioan Dragoș**, au dorit să îmbunătățească relația dintre revoluția maghiară și românii din Transilvania. Ei au sperat că dacă se realizează împăcarea româno-maghiară, condițiile de dezvoltare ale națiunii române vor deveni mult mai prielnice. Ei au propus lui Kossuth să se apropie de românii din Transilvania și să recâștige încrederea lor, prin îmbunătățirea situației lor și prin acordarea unor drepturi politice, naționale și culturale.

Kossuth l-a împuternicit pe deputatul Dragoș cu ducerea tratativelor cu moșii, și despre aceasta l-a înștiințat și pe comisarul guvernamental al Transilvaniei (Csányi L.), zona Apusenilor fiind sub jurisdicția acestuia. Unii contemporani, dar și dintre cei care au trăit mai aproape de noi, au pus la îndoială sinceritatea lui Kossuth, dar din scrisoarea lui din 17 aprilie 1849 către Csányi, aflăm că ar dori în primul rând să-i aducă pe românii pe calca legalității, dacă se poate cu mijloace pașnice. (Ei atunci au fost în revoltă deschisă împotriva guvernului revoluționar pe care nici nu l-au recunoscut! Unui subaltern și colaborator, nu avea de ce să facă asemenea confesiuni.) Că i-ar părea rău, dacă aceste mijloace nu ar aduce succes și ar fi nevoit să se recurgă la "severitatea armelor". Se exprimă în felul următor: *"Recunosc sincer, că inima îmi sângerează, știind că acest popor amărât este unealta intrigilor austrieilor... Dorința mea sinceră, în măsura în care nu contravine demnității naționale, la fel cum și din motive umanitare, precum și din cauza cruțării poporului român, și pentru a ne ușura și nouă situația, să rezolvăm problema printr-o egalizare pașnică."* (Egyed Ákos, Erdély 1848-1849, II. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1998. Transilvania 1848-1849, vol. II. Ed. Pallas-Akadémia, Miercurea Ciuc, 1998-1999. p. 161.) (Sublinierile îmi aparțin. În textul maghiar pentru egalizare pașnică este folosit termenul - "békés kiegyenlítőds") În funcție de reușita misiunii deputatului Dragoș, se vor lua măsurile concrete de rezolvare.

Imediat cum deputatul Ioan Dragoș a primit împuternicirea de a purta tratative cu moșii, a pornit pe drum și pe 19 aprilie a ajuns la Brad, de unde adresat o scrisoare lui Avram Iancu și Ion Buteanu. (În scrisoare, Dragoș pomenește, numele tuturor deputaților români, care au sprijinit inițiativa, printre ei figurând și băănățeanul Eftimie Murgu.) Scrisoarea a fost primită cu anumită satisfacție de către Iancu și Buteanu, și despre conținutul ei i-au înștiințat pe ceilalți conducători ai moșilor. La Abrud a avut loc o constătuire la care a fost discutat răspunsul la oferta făcută de Dragoș. Încă de la începutul dezbaterii Iancu, Buteanu, tribunii P. Dobra și A. Arpadi au propus acceptarea ofertei. Un alt grup dintre conducători, printre care Axente Sever, S. Balint, V. Moldovan și S. Prodan au înclinat spre respingerea ofertei. Până la urmă cei din urmă au fost convinși de către Iancu să accepte, pentru că ei nu trebuie să renunțe la programul național, dar și dacă doar câștigă timp prin tratative, tot nu e rău. (Ei așteptau ajutor militar de la armata imperială. Cu doar cu o zi în urmă, A. Iancu s-a adresat generalului Leiningen cu avertismentul: dacă moșii nu primesc ajutoare și în special alimente, atunci nu vor putea rezista mai mult de două săptămâni.) Unii dintre liderii moșilor au argumentat pentru a refuza tratativele, că doar Comitetul de la Sibiu are dreptul de a lua asemenea hotărâri. Totuși, la insistențele lui Iancu, oferta lui Dragoș a fost acceptată și el a fost invitat la Miheleni, unde era sediul comandamentului forțelor conduse de către Buteanu.

Tratativele de la Miheleni au avut loc pe 22-23 aprilie. Pe lângă conducătorii moșilor, la tratative au participat și revoluționarii munteni refugiați în Transilvania. Mai întâi Dragoș a prezentat situația Ungarici, rezultatele luptelor cu imperialii și a acuzat curtea din Viena, care s-a folosit de loialitatea românilor din Transilvania față de împărat. El a îndemnat la împăcare, și a propus ca mai întâi moșii să depună armele, după care trupele maghiare de vânători care au încercuit zona munților vor fi retrase, și vor rămâne în zonă doar trupele regulate mai puțin numeroase.

Iancu a respins propunerea de depunere a armelor, și a afirmat că deocamdată nu poate fi vorba decât doar de armistițiu. De asemenea l-a întrebat pe Dragoș, dacă în cazul depunerii armelor de către partea românească, amnistia va fi general valabilă la toți românii, care au participat la lupte. Deoarece Dragoș nu avea împuternicire în acest sens, el s-a întors la Debrecen, ca să-l consulte pe Kossuth în această privință. Înaintea părăsirii Apusenilor l-a convins pe maiorul Csutak, comandantul trupelor maghiare din zonă să prelungească armistițiul cu moșii. (A fost un armistițiu local.) De asemenea l-a înștiințat și pe comisarul guvernamental al comitatului Zarandului despre tratativele cu românii, solicitând și de la el ca până la viitoarele instrucțiuni, trupele maghiare să se abțină de la orice acțiune ofensivă.

După aceea Dragoș se întoarce la Debrecen, unde îl informează pe Kossuth și cere noi precizări privind amnistia generală în cazul depunerii armelor și despre drepturile

acordate românilor din Transilvania. Kossuth dă asigurări scrise că cine va depune armele, și va fi loial statului și guvernului, va fi egal cu toți ceilalți cetățeni. Despre drepturile lingvistice și confesionale ale românilor precizează: *"Cât privește limba...în afara faptului ca limba maghiară va fi oficială în parlament și în guvernare, pe lângă aceasta dorim ca fiecare popor și limbă, nu numai să se poate folosi de ea liber, ci va fi ajutat și să se dezvolte în interesul civilizației, drept pentru care puteți aduce la cunoștința tuturor, ca o să garantez pentru folosirea liberă a limbii române atât în școli și biserici la ceremoniile religioase, precum și în viața publică, iar dacă pentru o mai bună administrare a școlilor fundațiile deja existente în acest scop, nu dispun de fonduri suficiente, statul nostru va asigura, precum asigură și educația cetățenilor de altă grai și de altă confesiune."* (Egyed A. op. cit. p. 169-170). Mai departe dă asigurări ca limba română va putea fi folosită în justiție, în petiții adresate guvernului și administrației, iar legile vor fi comunicate și în limba "poporului". De asemenea promite sprijin pentru cultivare științifică a limbii române. În chestiunile confesionale, pe lângă libertatea religioasă promite subvenționarea preoților confesiunilor ortodoxe și unite, cum este și în cazul celorlalte confesiuni, iar aceste confesiuni "românești" se vor putea conduce și administra singuri.

În ceea ce privește chestiunea armistițiului, ea nu este pomenită de către Kossuth, însă afirmă că toți cei care vor depune armele, vor restitui bunurile și lucrurile, se întorc acasă și la loialitate față de guvern, în cazul lor "vor fi uitate păcatele lor politice din trecutul apropiat". El nominalizează ca excepție, doar pe episcopul șaguna, pe care îl considera responsabil pentru războiul civil și pentru faptul că personal s-a dus să cheme trupele țariste în țară.

Însuși Avram Iancu, în memoriul redactat după revoluție, pomeneste de aceste lucruri: *"Kossuth în această scrisoare asigură românilor egalitatea în drepturi, el le garantează folosirea de limba lor națională nu numai în biserică și școală, ci și în viața comunală, le lasă la voia lor de a se adresa și către guvernul tot românește în toate treburile și trebuințele lor, le garantează de la stat ajutorință pentru îmbunătățirea școalelor și a altor așezăminte românești de învățatură, neamestecarea în treburile lor bisericesti, reîmpărțirea de lefi pentru preoții românești, întocma ca și pentru preoții altor legi ș. a. În urmă promite uitarea de toate cele trecute, numai să se reîntoarcă la datorințele lor către patrie și guvernul (maghiar)." (Cornelia Bodea - în: 1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. II., Editura științifică și Enciclopedică, București, 1982. p. 1040.)*

La reîntoarcere de la Debrecen, Dragoș a fost deja așteptat de Constantin Vițianu la Brad, ca să-l conducă la locul noilor tratativelor. Copia scrisorii lui Kossuth a fost citită de către conducătorii mișcării la următoarele tratative cu Ioan Dragoș, ce au început probabil pe 3 mai tot la Miheleni, apoi pe 4 mai la Abrud în casa subprefectului Boieru. Pentru 5 mai a fost convocată o adunare la Câmpeni, cu o participare mai largă. Iancu a deschis această adunare, apoi Ioan Dragoș a prezentat motivul pentru care a venit în Apusenii (mesajul și oferta lui Kossuth către mișcări). Discuțiile au fost destul de aprinse, însă după cele mai multe surse, au fost majoritari cei care au fost de acord cu tratativele și cu depunerea armelor.

După unele surse, la această adunare a fost adoptată o hotărâre care începe în felul următor: **Noi românii cerem și poftim.** Respectivul document nedatat, care se află la Biblioteca Academiei Române, în colecția de manuscrise, este de fapt un program al românilor ardeleni și conține cinci puncte. În primul punct se afirmă loialitatea românilor față de împărat. (Practic acest punct face însă imposibilă orice colaborare sau tratative cu guvernul maghiar, pentru că Parlamentul Ungariei prin declarația de independență din 14 aprilie 1849 a rupt orice relație cu dinastia, cu Viena. Loialitatea românilor ardeleni față de Viena și împărat a fost deosebit de puternică.) În continuare, adunarea afirmă că recunosc Unirea Transilvaniei cu Ungaria votată și de parlament, în cazul dacă toți cetățenii devin egali și vor purta în mod egali și poverile. De asemenea, solicită ca și după unirea Transilvaniei cu Ungaria în Transilvania să se mențină cele trei națiuni autonome - maghiarii, secuii și sașii, pe lângă cele trei să se recunoască ca a patra națiune cea română. Pe lângă utilizarea oficială a limbii maghiare în stat, prin lege și limba română să fie folosită în viața publică, școli, administrație. Se solicită o libertate absolută a întrunirilor și asocierilor la orice nivel... (Comparând acest program și oferta lui Kossuth, cu excepția relației cu Viena, celelalte puncte par compatibile.)

Pe 6 mai, discuțiile au continuat din nou la Abrud, unde a fost din nou citită scrisoarea lui Kossuth, iar pentru acceptarea condițiilor propuse de guvernul maghiar au pledat Buteanu și protopopul ortodox. În timpul discuțiilor s-a răspândit zvonul, care ulterior s-a adeverit că trupele maghiare se apropie de Abrud. (În zilele precedente maiorul Csutak, comandantul trupelor din zonă a fost rechemat la Debrecen, iar în locul său a fost numit un alt ofițer, maiorul Hatvani. El a inițiat atacul asupra orașului Abrud).

Dragoș a ieșit în întâmpinarea lui Hatvani, ca să-l convingă să înceteze acțiunea ofensivă. Hatvani nu s-a lăsat convins și în seara zilei de 6 mai a intrat în orașul Abrud, unde a fost întâmpinat ca eliberator de către populația maghiară. (Abrudul la vremea respectivă avea o populație alcătuită în majoritate din maghiari - mineri, meșteșugari, funcționari etc.) La vestea apariției trupelor maghiare, Iancu și majoritatea mișcării înarmați din Abrud s-au refugiat la Câmpeni. Însă Buteanu și Dobra au rămas în oraș. Dragoș pe 7 mai, s-a adresat în scris la Iancu, prin care a cerut să se reîntoarcă la tratative, promițând că participanții nu vor păți nimic. În condiții dramatice Dragoș, a repetat invitația, la care Avram Iancu pe 8 mai a dat un răspuns negativ. Pe 9 mai mișcări conduse de Iancu au început asediul Abrudului, care a doua zi a fost cucerit. O parte dintre locuitorii (maghiari) s-au retras cu soldații lui Hatvani din oraș, iar cei rămași acasă au devenit victimele furiei mișcării. Printre ei a murit și Ioan Dragoș, cel care a vrut să medieze între mișcări răzvrătiți și guvernul condus de Kossuth. Buteanu și Dobra au fost capturați și ulterior executați de către militarii conduse de Hatvani. Însă, după doar câteva zile, trupele conduse de către acest ofițer aventurier și iresponsabil (și după părerea contemporanilor) au fost înfrânte și nevoite să se retragă din inima Apusenilor. (Până la mijlocul lunii iulie s-au dat lupte între cetele de mișcări înarmați și diferite unități ale trupelor maghiare, soldându-se cu victime și atrocități destul de numeroase din ambele tabere.)

Inițiativa lui Dragoș, sprijinită de către ceilalți deputați români din parlamentul Ungariei și care a dus la un efemer armistițiu local, care apoi a fost prelungit și chiar la tratativele dintre guvernul maghiar și mișcările răzvrătiți împotriva guvernului. Însă, după un debut promițător, misiunea s-a sfârșit în mod tragic: ducând la moartea unor personaje reprezentative - precum prefectul Buteanu, Dobra sau chiar a inițiatorului, a deputatului Ioan Dragoș. Mersul tratativelor și eșecul lor este descris în mai toate lucrările de istorie care tratează revoluția de la 1848-1849 din Transilvania.

Avram Iancu în memoriul său din noiembrie 1849, adresat imperialilor, povestește în calitate de martor ocular și participant la evenimente, el descrie amănunțit faptele. Pe bună dreptate, îl acuză pe maiorul Hatvani, cel care a preluat comanda trupelor revoluționare maghiare din zona Apusenilor și a început ofensiva împotriva Abrudului, care a dus la sistarea tratativelor și la acuzații reciproce, războaie, ciocniri violente etc. Poziția și demersul lui Dragoș este prezentată destul de echilibrat.

În majoritatea tratatelor și surselor de istorie mai vechi sau mai noi (de la Silviu Dragomir până la Ion Rusu Abrudeanu), responsabil pentru tragedia celor de mai sus este Hatvani, dar mai ales Kossuth, afirmând că primul a acționat nu iresponsabil și din propria inițiativă, ci cu acordul celui din urmă.

Dintre scrierile mai recente, **Gheorghe Platon**, în *Istoria modernă a României*, (EDP, București, 1985, p. 139-140) prezintă succint episodul în care Dragoș a făcut eforturi pentru înlăturarea ostilităților și suspiciunilor dintre mișcări și guvernul condus de către Kossuth: "Deținând singur conducerea militară și politică, după înlăturarea autorităților austriece, Avram Iancu a adoptat față de guvernul maghiar politica indicată de împrejurările tragice ale momentului, acceptând tratativele propuse de L. Kossuth, prin intermediul deputatului român I. Dragoș, în vederea încheierii unui armistițiu. Înainte însă ca discuțiile să fi fost finalizate, fără ca Dragoș să fi fost înștiințat, trupele maghiare sub comanda lui Hatvani, au atacat prin surprindere. **Bănuît de felonie, pe nedrept, Dragoș este executat...**" (Sublinierea mea L. L.) Deci autorul recunoaște meritul și nevinovăția lui Dragoș, care a încercat să medieze între cele două tabere aflate în conflict deschis. Dragoș nu a fost trădător, precum l-au acuzat unii. El a fost de bună

credință, dar a avut puteri și mijloace limitate într-o situație foarte confuză.

O altă sursă mai recentă și des citată - *Istoria românilor*, coordonat de academicianul Dan Berindei, VII. Tom. I., Editura Enciclopedică, București, 2003 - relatează evenimentele din Apuseni din primăvara anului 1849 în mod aproape asemănător, însă rolul deputatului Dragoș este reflectat mai puțin pozitiv: "În aprilie 1849, guvernatorul Ungariei, Kossuth Lajos, (prenumele scris incorect!) a trimis în munți pe Ioan Dragoș, deputat român în Parlamentul de la Pesta, cu misiunea de a purta convorbiri cu Avram Iancu, pentru a se ajunge la o încetare a ostilităților. Fără știrea parlamentarului român, armata ungară a reluat atacurile în timpul tratativelor de armistițiu. Luați prin surprindere, românii au pierdut doi dintre cei mai importanți colaboratori ai lui Avram Iancu - Buteanu și Dobra - executați de unguri. **Ioan Dragoș și el a plătit cu viața actul de felonie al guvernului revoluționar ungar...**" (Cred că efortul politicianului Ioan Dragoș, care cu puțin timp înainte, prin organizarea sinodului ortodox de la Chișineu-Criș, precum și prin alte fapte a dovedit loialitatea față de neamul său. Iar pentru demersurile sale din primăvara anului 1849, care până la urmă l-a costat chiar viața, ar merita mult mai mult, decât niște cuvinte evazive sau chiar acuzatoare.) Da, este tragic că a fost asasinat de către ai săi, cei care într-o stare de conflict și confuzie, izolați de mersul evenimentelor, manipulați de imperiali, și încolțiți de vrăjmași, l-au bănuît că este "simbriașul ungarilor". Ar merita mai mult...

Lucrările scrise de autori maghiari (*Istoria Transilvaniei*, sau des citată Transilvania în 1848-1849 de Egyed Ákos și altele) prezintă acțiunea lui Dragoș prin prisma documentelor contemporane cu evenimentele: scrisori, instrucțiunile date de Kossuth, răspunsurile date în scris de către A. Iancu și colegii săi, rapoarte ale autorităților etc. De aici reiese că principalul responsabil pentru eșecul tratativelor și pentru masacrele și ciocnirile violente ce au urmat, este într-adevăr maiorul Hatvani, care a fost trimis în fața curții marțiale, dar sfârșitul revoluției a împiedicat o soluție în acest caz.

Din cauza neînțelegerilor, suspiciunilor și a unor comandanți militari neînșirați, medierea lui Ioan Dragoș, nu a avut rezultatul așteptat. Peste doar două luni, eforturile conjugate ale lui Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac, vor conduce la Proiectul de pacificare româno-maghiar.

LÁSZÓ László

Bibliografie selectivă:

Istoria românilor, coordonat de academicianul Dan Berindei, VII. Tom. I., Editura Enciclopedică, București, 2003.

Egyed Ákos, *Erdély 1848-1849, I-II. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda*, 1998. (Transilvania 1848-1849, vol. II. Ed. Pallas-Akadémia, Miercurea Ciuc, 1998-1999.)

Cornelia Bodea (redactor coordonator), *1848 la români. O istorie în date și mărturii vol. II.*, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, EDP, București, 1985.

Ion Rusu Abrudeanu, *Moșii, calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit*, Ed. Cartea Românească, București, 1928.

Abonamentul la revista SINGUR nu te lasă singur!
Pentru detalii legate de abonament: www.revistasingur.ro
sau
Telefon: 072-444.35.87

Vecinii

Di Minulescu este un bărbat voinic, robust, de cincizeci de ani, congestionat la față, cu ochii albaștri, bulbucăți și părul pieptanat pe spate, un bărbat elegant, cu costume croite impecabil, mereu puternic parfumat, trecerea lui lasă în urmă o dără ametoare de parfum de firmă. Are două fete de 15 și 16 ani pe care le-a trimis de un an la un colegiu particular în Franța, la Paris, așa ca dna Minulescu o femeie cu simțul răspunderii, grasă și ușor impresionabilă, face tot timpul drumul între casă și Paris, astfel poate să fie alături de fete dar și de iubitul ei soț.

Vecinul lui Minulescu, Fărâmiță este un țigan bătrân, are peste șaptezeci de ani, slăbănog, înalt, urât la modul haios și foarte negru, în gură are numai dinți de aur. Poarta în fiecare zi cămașă albă, pieptar și pantaloni negri, precum și pălăria lui tare cu boruri late. Este încăpățânat și în permanentă contradicție cu dl Minulescu, dar veșnic îndrăgostit de Brândușa și de caii lui. Ei au o casă dărăpănată din chirpici, cu toate lucrurile împrăștiate, vraiste, o curte mică, jechoasă, în care adăpostesc, spre disperarea comunității, dar mai ales a dl-ui Minulescu, vecinul lor, o căruță și doi cai, pe care îi culcă la loc de cînste într-o cameră a casei lor. Lucru straniu, bătrânul nu dorea să vîndă casa și nici nu se gîndea să renunțe la caii și căruța lui, copiii celor doi plecaseră în cartierul de case unde locuiau în procent de 99,9% romi, se căsătoriseră și aveau la rîndul lor copii.

Brândușa este piranda negră și uscată, deșirată, de șaptezeci de ani deși pare atemporală, cu o față umoristică, de vrăjitoare poznașă, voce răgușită, rade cu gura știrbă cu doi dinți de aur unul sus și altul jos. E tot timpul cocoțată pe prispa casei și poartă veșnic o ȱgară în gură, trage la tutun. Nu poți să ȱ-o imaginezi pe Brândușa, fără țigara înȱfȱtă în gură și fără norul de fum, fac parte din fiinȱa ei.

Bianca vazu în acea dimineaȱă de primăvară, cum cei doi vecini își scot mijloacele de transport din curȱi: căruȱa, respectiv luxosul automobil.

Cei doi bărbăȱi, în dreptul fiecărui mijloc propriu de transport, se vazuȱă și se salutară. Bianca și copilul se opriră și-i priveau de pe cealaltă parte a drumului. Tănăra este amuzată, scena avea loc în fiecare dimineaȱă, copilul se sprijini de piciorul ei, cu băȱul de plastic al acadelei în gură, continuă să repete cu voce potolită și egală: "Elena - balena". Bianca și-a aprins o țigară, fumează relaxată.

Fărâmiȱă salută plângăreȱ și prefăcut - Talian bahtali (să trăiești)! - Săru' mȱna, să trăiȱi, dle dăputat! se sprijină cu spatele de căruȱă, cu faȱa către deputat. Continuă pe un ton blȱnd cu simpatie amintindu-ȱi de "ȱrinȱesili" blondine, fetele deputatului: - Săru' piciorușele la ȱrinȱesili lu' matala dă la Paris!

- Salutare Fărâmiȱă! Ce faci, mȱi băiatule? continuă vesel acesta. Se sprijină cu coatele de portiera mașinii cu faȱa către Fărâmiȱă.

- Ai sictir! zise încet țiganul și se prefăcu că are ceva de lucru la căruȱă. Și tare către Minulescu: - Ce face don dăputat, sȱru mȱnușȱtele și piciorușele lu' matala le boerule?

- Ia zi-i Fărâmiȱă, te-ai mai gȱndit la oferta mea, vinzi casa?

- Nu vȱnd, sȱru' mȱna, să trăiȱi don deputat și famelia 22mnevoastră! A' ci e carteer select, șade numai persoane emportante! Să mȱ lepȱd dȱ matala?

- Atunci renunȱă mȱi omule la cai și la căruȱă! il luȱ el cu binisorul. Te umplu de bani mȱ! Ce zici?

Fărâmiȱă amuzat către femeia lui: - Sokeres (ce faci)? Auzi Brandușo, Brandușico, frumoasa taichii, lumina ochișorilor mei, Don Marean vrea să ne cumpere casa sau caii?! A făcut între noi gard de 3 metri, ca la pușcȱrie, să nu ne mai vazȱ! Cȱtre deputat: - Has mo car !(mȱnca-mi-ai p.)

Brândușa de pe prispȱ, într-un nor de fum - Hi! Hi! Hi! Ja kere coliba (du-te acasȱ), de unde ai venit! Rȱde ca o vrȱjitoare.

Fărâmiȱă rȱzȱnd - Ei ce zici? Le dȱm, lumina mea?

Brândușa - Na daran *romale*, vi ame sam rom chache ! (Nu te teme țigane, și noi suntem țigani!)... Hi! Hi! İi lucesc dinȱii de aur în gura știrbȱ.

Minulescu curios - Ce zice femeia?

Fărâmiȱă rȱnjind - Cȱ nu poate fȱrȱ cai! - E atașată dȱ ci!

Minulescu energic - Dȱ-i mȱcar la băieȱii matala!

Fărâmiȱă - Ja (gata)! - Nu poci, șade la bloc, ...e boeri! - Da, pe mata cu ce te dȱranjȱzȱ mȱncaȱi-aș ochișorii lu' matala dȱ dȱputat?

- Hai mȱi omule, zȱu așȱ? Culci caii în casȱ, faci mizerie tot timpul, ... vine un miros de nu poți să respiri, mai ales vara pute de-a binelea! Renunȱă la ci, vinde, ici un ban frumos!

Fărâmiȱă plȱngȱreȱ și prefăcut - Nu poci, nu mȱ lasȱ piranda, mȱ doare la inimȱ!

- O să fac sesizare la organele abilitate, să vinȱ să-ȱi dea amenzi, să te sature! zise Minulescu enervat.

- Ai mai făcut mata, da ȱia cum a venit așȱ a plecat, mȱnca-ȱi-aș ochișorii lu' matala. Cȱ i-os proprietar, n-ar ce face, drepturile omului!

Minulescu se întoarce cu faȱa către stradȱ enervat de încăpȱȱnarea țiganilor.

- Paștele mȱ-tii de țigan împutȱt! Ciori împutȱte!

Fărâmiȱă se urcȱ agale în căruȱă, îndeȱnȱă caii cu blȱndeȱe la drum și pleacȱ spre marginea orașului să hrȱneascȱ caii pe islaz și să mai vorbeascȱ cu frȱȱi din șatra nomadȱ care a venit de douȱ săptămȱni în zonȱ.

Minulescu sprijinit de portiera mașinii, cu faȱa către stradȱ, pe cealaltȱ parte a drumului Bianca cu copilul, femeia își stinge țigara de bordura trotuarului, apȱsȱnd-o cu piciorul.

Minulescu vesel cȱtre Bianca, care este pe cealaltȱ parte a drumului, schimbȱ tonul:

- Ce faci, frumoaso? Ce mare a crescut pușȱul! L-a vȱzut ieri și i-a spus același lucru! Ce vremuri trȱim draga mea, secolul vitezei, toatȱ lumea aleargȱ.

- Buna dimineaȱa, d-le deputat! Dvs. ce mai faceȱi? Bianca zȱmbește neimpresionată de vorbȱraia bărbatului.

- Alergȱturȱ multȱ, frumoaso! Toȱi trag de tine, multe probleme de rezolvat! ȱara are nevoie de reformȱ! zise Minulescu.

Bianca șoptește încet, bărbatul nu aude - La-s cȱ alergi pentru mata, doar nu alergi pentru mine!?

- Tu, cȱnd mai vii pe la sediu, pe la partid, n-ai mai trecut pe la noi! zise Minulescu cu bunȱvoinȱă.

- Eu șȱtiu?!... ezitȱ Bianca.

- O să începem campania, avem nevoie de oameni, o să fie bȱtȱlie mare! - Data trecutȱ ai cȱșȱtigat ceva bani, cu aȱșe, cu fluturașii, cu protocolul, te-ai descurcat...

Bianca amabilȱ - O să vȱ caut eu, d-le deputat!

- Te aștept frumoaso! Te aștept!

Se urcȱ în mașinȱ, fȱrȱ să se grȱbeascȱ și pomește cu un demaraj zgomotos.

- Exact pe mine o să mȱ așteȱȱi, sunt sigurȱ că în secunda asta a uitat tot ce a vorbit cu mine! - Doar pe bani nu-i uitȱ!

Brândușa strigȱ dupȱ el, fȱrȱ să se miște de pe prispa ei din norul de fum de țigarȱ:

- Has mi bul! (mȱnca-mi-ai c.)

Bianca și copilul merg pe stradȱ, mai au cȱȱȱva zeci de metri pȱnȱ la poarta Elenei, copilul a terminat "placa" cu "Elena-balena", zȱmbește fericit.

Viorica MARICA HAGIANU

Serie nouȱ, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Patrick Cauvin, *Opt zile de vară*

(Continuare din numărul trecut)

Mi-am pierdut ciocanul pentru bătut țărushi.
Îl pusesem aici și acum nu mai e. Am remarcat că obiectele de care nu-mi place să mă servesc au o tendință foarte clară să se îndepărteze de mine. Le înțeleg pentru că înțeleg, fără îndoială, mai bine obiectele decât pe oameni.

Niște tipi blonzi și zvelți, în jeanși mulați, trec pe lângă noi. Sylvestre strânge extensoarele.

"E plin de nemțotei, zice el, mai rău decât anul trecut."

Exemplu excelent de internaționalism generos al tineretului de astăzi. Larghețea ideilor sale mă va surprinde întotdeauna.

Simone se întoarce. Vom avea spaghetti diseară.

"Vii să te scalzi?"

"Un pic mai târziu. Mai aranjez puțin pe aici."

Se pregătesc. La modul abstract, scăldatul nu pare să necesite multe obiecte, dar, în realitate, lista este interminabilă: prosoape plușate, covorașele din rafie, umbrelă, costum de baie. Sunt pe cale să adune totul, să îngrămădească saltelele de plajă, cheștiile pentru umflat saltele, ochelarii de soare, măștile pentru apă, etichete din cauciuc pentru el, uleiurile pentru ele.

"Îți ici radioul?"

Și un tranzistor în plus.

"Îți ici deux-pièce-ul sau costumul decoltat în spate?"

Sylvestre își ajustează cascheta cu vizieră transparentă... Plecați odată, pentru Dumnezeu, plecați, să nu rămân decât eu, să fur o oră, doar o oră.

Poate că sunt bolnav, cu siguranță chiar, e ceva anormal, căci numai eu fac asta, toți se agită, fug după mingi, se scufundă, vâslesc, strigă, iar eu care nu cer decât penumbra și ora viselor, e ceva bolnăvicios, o știu bine...

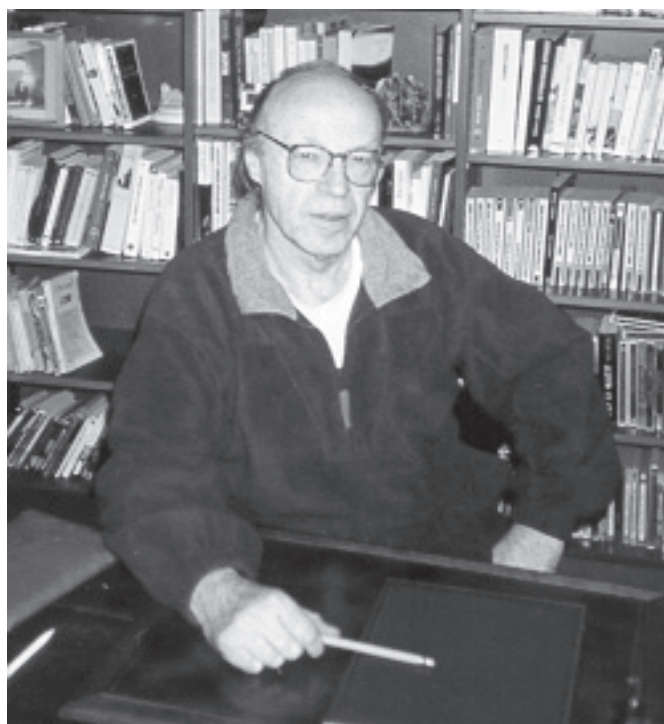
"Vii mai târziu să ne întâlnești? Suntem aproape de chioșcul de clătite."

Bineînțeles, ca în anii anteriori, acolo unde e agitația cea mai mare, printre chiștoacele de țigări și paharele de iaurt. Urâsc aceste plaje cretine, pe cât de cretine pe atât de plate, totul este urât aici. Mie îmi plăceau mult stâncile și marea iarnă; e foarte frumos Oceanul pe timp de iarnă, gri și alb ca o blană.

"De acord, voi veni".

Nu e cazul să-mi fac griji: de îndată ce am dispărut din câmpul lor vizual, mă uită instantaneu. Mi-am dat seama, de fapt, că atunci când sosesc eu, sunt mereu mirați să mă vadă, ochii li se dilată vag și le citesc gândurile din spatele frunții; "da...ia uite, de fapt, pe asta îl uitasem ..."

În sfârșit, am terminat de instalat cortul: nu-i decât un slab zid de apărare spre lumea exterioară, dar e mai bine decât nimic. Vecinii sunt la plajă, mulțumesc lui Dumnezeu. Cel mai rău va fi spre orele șapte, opt, toți se întorc și încep fraternizările, schimburile de pungi cu detergenți, tipii care joacă petanca. Anul trecut a fost cumplit: eram lângă familia Robenot. Groaznici acești Robenot!. Simona și doamna Robenot își comentau lecturile până la ora zece seara, iar el mi-a vorbit despre asigurările auto o lună întreagă; voia să mă târască la partide de pescuit și a trebuit să accept din politete, alături de doisprezece vlăjgani glumeți, cu caschete în carouri, maieuri cu găurele, șorturi, șosete și sandale; eu n-am prins nimic, spre sfârșit le dădeam minciogul și m-am agitat să le fac pe plac

numai să mă lase în pace. Aveau fesele grase, smocuri de păr pe umeri și o groază de idei definitive; iar unul din ei făcea mereu : "cric- crac".

Avea câte o soluție la toate acest cretin, făcea cric-crac și asta era. M-am simțit aproape de tineri în acel moment, dar asta n-a durat mult pentru că a sosit Sylvestre și s-a împrietenit imediat cu ei. Îmi voi aminti mult timp de familia Robenot. Ne invitau în fiecare seară, pe rând, la un păhărel înainte de cină, ceea ce-i îi permitea să-mi explice asigurările.

Am cinsprezece ani de când lucrez în asigurări. Am încercat să insinuez că încep să mă pricep puțin la ele, că nu mai au pentru mine atâta farmec și mister, dar asta nu l-a oprit. E un dar incredibil să fii surd! Trebuie să vă spun că eu ridic atât de puțin tonul...

Ar fi trebuit să-i spun lui Robenot, lui Marcel Robenot, într-o seară, ar fi trebuit să-i pun paharul pe masa, să mă ridic și "M-am săturat, Marcel, pune punct!" M-aș fi așezat la loc demn, învingător, admirabil. În loc de asta, mă prefăceam că sunt interesat, mă epuizam în semi-exclamații << Ah, da? Ia te uită, așa deci! A, într-adevăr? >> Am mers până la a-i pune întrebări al căror răspuns îl cunoșteam, nu este altul mai laș decât mine; și, în acest timp, Colette Robenot îi povestea lui Simone *Suferința dragostei*, fără să sară o replică. Sylvestre făcea tracțiuni, iar cealaltă se legăna în bikini prin fața ochilor pofticioși ai unor neisprăviți cu pubertăți explozive. Frumoasă lună august. Nu mai lipsea decât televizorul. Îl înțeleg pe Louis uneori; cel puțin el a plecat.

Sigur că lui i-a fost mai ușor decât mie să facă acest lucru, dar, în sfârșit, l-a făcut.

Pe fotografiile mele din liceu, sunt ușor de identificat, chipul meu e cel mai neclar. E totuși un semn acest lucru, căci nu mă mișc mai mult decât ceilalți, stăm toți strâns înghesuți unul în

altul, ei bine, nu-i nimic de făcut, ceilalți apar clar, eu - vag. Și, în plus, eu am în general ochii închiși: probabil bat prea repede din pleoape.

Și mai ales această manie prostească de a nu uita niciodată de mine, de a mă întreba mereu ce spectacol le ofer eu celorlalți pe care îi disprețuiesc. În fața plutonului de execuție aș oferi cel mai bun profil al meu și scuzele mele că i-am făcut să se scoale atât de devreme...

Cum de am putut să mă căsătoresc cu Simone? Și asta este un început, va trebui într-o bună zi să mi-l explic ori să ...

"Asta e al dumneavoastră?"

Un domn micuț, de vreo cincizeci de ani, gen persoană uscată și autoritară îmi întinde ciocanul pe care îl pierdusem.

- Nu-l lăsați aruncat aici, cu nisipul acesta toate dispar acoperite. Sunteți din Paris?"

- Da, eu...

- Noi venim din Garenne. Ar trebui să vă protejați roțile cu cartoane, dacă nu, vi se înfierbântă cauciucurile.

- Da, fiul meu...

- Noi stăm în cortul de alături, rămânem până la sfârșitul lunii."

Îl privesc: are aerul la fel de consternat ca și mine, e atât de evident că ne-am spus deja totul, că tot acest timp pe care îl avem de petrecut împreună ne dă ameteți. E un tip de treabă fără îndoială, dar, când mă gândesc că o să am în fața ochilor, de-a lungul zilelor ce vor urma, mustăcioara lui tunsă ca o perie și bereta bască, mă întreb dacă nu i-aș prefera pe cei din familia Robenot.

Și asta e o trăsătură a caracterului meu, să consider orice noutate un eventual pericol, probabil că peste o luna îl voi regreta pe acest tip.

Mă salută și se îndepărtează iscodind cu ochii printre corturi ca și cum ar urmări niște elevi care fumează pe ascuns. Cu ce s-o fi ocupând oare? Profesor, fără îndoială. Nu dă impresia că ar fi destul de nefericit încât să fraternizez cu el.

Se simte în largul lui aici, în lagăr cu siguranță este un obișnuit al campingului, specie de temut: păhărelul de plastic, petul, pescuitul cu undița și Simca 1300; cunosc programul.

În orice caz, gata cu reflecțiile, nu mai am altceva de făcut decât să mă echipez vesel și să-i întâlnesc. Îmi pun, pentru prima dată în acest an, slipul de baie. Am aproximativ culoarea albicioasă a andivei de sezon. Bineînțeles, o să am partea mea de remarci ironice în mijlocul mulțimii bronzate. Mă întreb cum fac unii să fie bronzăți în permanență, de ai crede că își petrec viața în solarii, în timp ce eu pălesc aplecat deasupra contractelor de asigurare. Ai zice că nu plouă decât în cel de-al XVIII-lea arondisment, în timp ce în restul Franței este soare puternic.

Simt că fesele mele s-au lăsat de anul trecut. E adevărat că am trăit un an așezat pe ele. Nici cel mai mic exercițiu fizic, evident, am încercat să mă așez într-o seară pe bicicleta lui Sylvestre, am tras manșele spre mine și, tuști!, am fost trimis ca o săgeată drept în perete. Aceste mașinării sunt de o brutalitate inegalabilă. Și șoldurile încep să mi se rotunjească ușor. Sunt slab peste tot, în afară de șolduri și fese. Încă un semn de noroc: singurul loc în care nu ar trebui să mi se depună grăsime este cel în care ea se depune.

E groaznic cât de gol mă simt când sunt fără slip. Invidiez nepăsarea generațiilor sportive care înaintază la fel cu sau fără haine. Pentru mine e suficient să nu mai am slipul că îndată

parcă as păși pe ouă. În ce privește soarele, nu am nicio problemă: pe când alții se bronzază, eu mă înroșesc mai întâi, apoi mi se duce pielea, treaba asta se întâmplă alternativ de trei sau patru ori timp de o lună, mă întorc acasă în general cu aceeași culoare pe care o aveam la sosire.

Această ciudățenie a trezit mult timp stupefacția colegilor mei de la birou, dar s-au obișnuit de atunci. Ei bine, uite-l pe Friquet la plajă. Mama mă numea Friquet - vrabie de câmp. Friquet la plajă. Un titlu bun pentru o bandă desenată comică rezervată copiilor până la șase ani și care să-i facă să râdă cu lacrimi pe dragii noștri micuți.

Cerul este alb ca o placă de metal și ondulațiile nisipului seamănă cu aluatul unei uriașe prăjituri care se coace pe grilul soarelui.

La naiba, sunt prins de această dată și încă până la gât; valuri de ulei contra arsurilor plutesc pe corpurile lucitoare întinse unul lângă altul. Este ora fluxului. La gogoși și la bicicletele acvatice e coadă, ca de obicei. Uite-i: Sylvestre ține loc pentru doi, l-am reperat după sunetul radioului adus de Monica. .

Ochii mi se prăjesc în infernul soarelui.

E prea rapidă schimbarea: azi-dimineață eram un domn îmbrăcat și la umbra unui oraș; acum sunt un domn gol pușcă și expus total razelor. Ar trebui o perioadă intermediară.

"Unge-te cu ulei. Iarăși o să ți se ducă pielea.

- Știi bine că, oricum..."

Simone nu insistă, de multă vreme nu mai crede în minuni, mai ales în ceea ce mă privește.

Mă întind pe covorașul din rafie și simt că mi se încălzește deja spatele.

"Vii în apă?"

"Mai aștept un pic."

Așa câștig mereu. Îmi place marea, dar nu-mi place să trebuiască să mă strecor printre crawleri îndrăciți care mă stropesc, bebeluși care țipă de te asurzesc, prinși în colace, buncici care nu știu înota, și bărci gonflabile.

La câțiva metri, un grăsun *burtos* tropăie mărunț, cu mingea la picior, se fentează pe el însuși, mai coboară și, la cinci metri de porțile păzite de soția sa, declanșează un tir dezlănțuit. Îi văd fața luminându-se.

"Patru la zero"- zice el.

Ea nici nu s-a mișcat. Trebuie să aibă vreo nouăzeci de kile la un metru cincizeci și stă cu picioarele înfipite în nisip. Arată cu degetul spre mingea care se rostogolește în spatele ei. "Încep să mă satur de asta, du-te tu după ea!"

Traducere din limba franceză de Maria CORDEA

ERATĂ:

În numărul 53 al revistei, la pagina 14, am prezentat, în chenar, la sfârșit câteva repere biografice ale autorului. Din grabă s-au strecurat trei erori, pe care sunt datoare să le semnaliez. Astfel:

- în rândul 6, în loc de („De ce noi nu?”), trebuia („De ce nu noi?”)

- în rândul 7: traducerea corectă este: (Strada copiilor cumiți)

- în rândul 10, după virgulă: în loc de *modul*, corect este *modului*.

Vă mulțumesc pentru înțelegere!

(M.C.)

Învingătorul ia tot

Schemă de film american...

Eroul: poate fi un polițist - de obicei al dracului de bun, însă cu ceva probleme cu șefii - sau un infractor nevinovat - ori a omorât ca să-și salveze familia ori i se pune în seamă un delict pe care nu l-a săvârșit - oricum, e un singuratic, are o personalitate foarte puternică, ceva vicii nevinovate, mai mult simpatice (fumează mult, bea - ori a băut mult, s-a lăsat, însă prins în vârtejul evenimentelor pe care le prezintă filmul se apucă din nou). De obicei a fost înșurat, dar a fost părăsit, sau soția i-a murit într-un accident ori altceva, oricum, un eveniment l-a marcat profund, l-a făcut un însingurat care nu mai crede în oameni dar crede în valorile morale deși cei din jur nu-l văd așa (nici nu-i lasă să vadă, pentru că nu vrea să i se știe adevărata față).

Numele: John sau Bill sau Frank - trebuie neapărat să fie un nume simplu și mai cu seamă foarte răspândit, astfel încât să coincidă cu al cât mai multor (tele)spectatori care urmăresc filmul cu popcornul la gură, refulându-și existențele banale cu fantazii de capă și spadă - *are să vadă toată lumea de ce-i în stare Jake, are să vadă și Mary, care își pune bigudiuri în fața mea sau pur și simplu nu mă bagă în seamă pe mine, pe care mă așteaptă cu nerăbdare, fremătânde, curbele voluptuoase ale blondei de pe ecran, are să vadă și șeful de la service-ul unde lucrez că greșește când îmi face scandal că n-am vulcanizat ca lumea cauciucurile rablei băcanului, ca și cum talentele mele nemaipomenite, incomensurabile (deși ascunse, încă) trebuie irosite pe vulcanizări și calibrări de rable!*

Dintr-odată, în cursul monoton al vieții sale intervine ceva: dă peste un secret cutremurător, e martor la ceva la care n-ar trebui să fie, în fine, ceva, ce mai! și se trezește pe cap fie cu o gașcă de mafioți, fie de polițiști corupți (oare există și necorupți???) (eventual agenți F.B.I. sau C.I.A., dar la fel de corupți), agenți K.G.B., extraterestri care vor să distrugă lumea sau cel puțin să pună stăpânire pe ea sau oameni ori roboți veniți din viitor ca să schimbe cursul istoriei sau ca să-l împiedice să se schimbe... Dar asta n-are nici o importanță, e ca într-o rețetă a restaurantului din colț... cum care restaurant?! Restaurantul de la colțul uliței principale din Afumații din Deal, sau de la colțul străzii Sapienței ori Patenții dintr-un cartier ieșean, clujan, bucureștean, sau de la colțul unei X Street sau Strasse sau Rue cumva ori La Strada altcumva; important e că dacă lipsește parmezanul pentru pizza sau paste, poți pune și telemea, ce dracu!, proștii oricum nu vede! Dar cum spuneam, monotonul curs al vieții eroului nostru e vălmășit de-o bombă care-i aruncă în aer automobilul jerpelit sau garsoniera în care ciorapii murdari stau în chiuveță, lucrurile sunt azvârlite unde se nimerește - garsoniera lui unde nimeni în afară de el nu mai călcase de mult... Mare pagubă! - o să spunei, o bombă nu-i putea răvăși mai mult lucrurile. Da, dar chestia e că doar întâmplător el scapă să nu fie împrăștiat asemenea ciorapilor, chiloților și sticlelor din garsonieră... De regulă al șaselea (al zecelea?) simț îl avertizează - puțin cam târziu, e drept, totuși la timp! - zboară prin geam și scapă - plin de funingine și cu unele răni nu foarte grave, foarte necesare pentru a-i fi ulterior îngrijite de o femeie frumoasă, pe care, atât de întâmplător! o

întâlnește după dezastru... Rămas pe drumuri, plin de sânge, trebuie să se îndepărteze cât mai repede pe moment, și doar nu poate lua metroul, tramvaiul sau un taxi în halul în care arată; și-atunci sare în prima mașină oprită la stop, unde, ce naiba! nu vă așteptați să fie nici o babă, nici un banal vânzător de electrocasnice sau vreun poștaş, nu! Soarta nu-i atât de legată la ochi precum Justiția, și-i scoate-n cale o ființă cu niște curbe periculoase, cu părul blond ca miera și ochii verzi ca de pisică, fata de care tocmai pomenisem în visul diurn al lui Jake (variante: brunetă, roșcată sau ce se mai nimerește prin patul producătorului ori al regizorului). Fata - nu-i așa - e supărată rău, crede că-i un răufăcător care o răpește și poate că vrea s-o violeze, totuși spiritul samaritean o face să-i oblojească rănile, să-i șteargă arsurile cu whisky (oare există casă americană fără whisky? După filmele lor s-ar părea că nu!), îi dă să și bea un pahar când îi scoate așchiile sau cioburile din musculatura pe care obligatoriu trebuie să și-o arate - și ce bine a prins bomba pentru a ajunge într-o ipostază atât de intimă cu o femeie pe care abia a cunoscut-o! - el se strâmbă, eventual scoate și unele "aah!"-uri și "oooh"-uri, dar cu măsură (oare de ce nu li se dă și femeilor whisky la naștere? poate n-ar mai țipa și geme) - și-n timpul ăsta micuții neutroni - pardon, neuroni - se agită ca nebunii dar cu folos și-ncep să-l pună pe eroul nostru pe drumul cel bun. *Eh bien, mes amies*, își aduce aminte că - singuratic-singuratic, dar are totuși un prieten credincios care de regulă locuiește într-o rulotă sau un subsol, ceva, deși talentele l-ar îndreptăți la o vilă în Primăverii - scuze! m-am prostit, în Myfair sau în Bel Air - oricum, la el găsește nu doar adăpost ci și un important sprijin: de regulă tipul e un vrăjitor al tastaturii care poate sparge cele mai impenetrabile parole (poate fi totuși un arhivar de la poliție care deține date secrete, sau un mic infractor-turnător care știe tot ce mișcă în *strasse*, oricum, e inevitabil mic și sfrijit, cu ochelari ca fundul sticlelor de spumos). După ce-l pune pe eroul nostru pe drumul cel bun, eroul pleacă și răii îl descoperă cumva pe sfrijit și-i fac felul. Adio vilă în Bel Air! Dar rolul tău e terminat și nimic nu se obține pe gratis, atâta tot că-i de preferat să plătească altul. După ce l-ai pus pe urmele bandiților (polițiștilor corupți sau vezi variante), i-ai pus la dispoziție și scuterul tău amărât ca să se poată deplasa. *Sit tibi terra levis, old man!* Bine că ai scăpat de această Vale a Plângerilor, nu mai avem nevoie de tine. Acum trebuie să ne focalizăm privirile asupra femeii frumoase, care, deși încă puțin ostilă și neîncrezătoare (dar bandiții sunt lipsiți de subtilitate și nu văd amănuntele, poate de asta văd mai bine și mai departe ca noi și știu că deja s-a îndrăgostit de John) - cum spuneam, să revenim la blondă - și mai dă-le încolo de paranteze la tot pasul, că mă faci să mă încure! Deci, cum spuneam, proștii de bandiți lipsiți de subtilitate dar înzestrați cu clarviziune o descoperă cumva pe blondă, o iau prizonieră și-i cer lui John în schimbul ei discheta, sau valiza cu droguri, sau planurile secrete ori mostrele sau ce-o mai fi; dă și mic ceva, nene, de nu, schimb a ta coroană... nu, nu, asta-i din altă parte; de nu, schimb curbele ei fatale în niște zig-zaguri letale. Bineînțeles, întâlnirea are loc, nu-i așa, într-o fabrică dezafectată dar cu utilajele sub tensiune; după câteva răsturnări spectaculoase

de situație care ne țin cu sufletul în pioaneze, John îi face varză pe răi, o salvează pe blondă, din nou rănit, pleacă sprijinit de ea, șontăc-șontăc, dar învingător și în posesia premiului (bineînțeles, nu mă refer la cărțile pe care le luam noi la școală, ci la blonda îmblânzită). Și-am încălecat...

O mică observație: eroul e de obicei alb, corupții sunt obligatoriu albi, nici grași, nici slabi, nici infirmi, ca să nu sară în sus vreo organizație a grașilor sau slabilor sau una antirasistă. Între cei buni, abundă negrii; dacă printre ei mai există infractori, au fost împinși pe calea fărâdelegii de către societate, ei au un fond minunat, nepus în valoare, cam ca țiganii noștri. Nu vă grăbiți să mă acuzați de rasism sau de altceva, mai aveți puținică răbdare: cu prima ocazie o să reluăm subiectul.

La ce bun descrierea unui gen de film făcut pe bandă rulantă? Păi, să vedeți!

Nu de mult a poposit pe verzile pajiști ale Otopeniului, Condoleezza Rice, nu ca să se intereseze de culturile de orez din România, ci ca să implementeze - vorba premierului cu pulover dar fără gât - stabilirea de baze militare yankee-e pe minunatele noastre plaiuri.

E bine. În sfârșit, vin! Or să-și lase o parte din dolari aici, pentru hotdogi și beri, pentru schimbul de fluide cu băștinașele. Când or să mai calce pe cineva cu gipantul, poate își vor regla ținuta mai bine și-or să-l nimerescă pe Guță sau pe Vijelie; iar când vor vâna bătrâni, poate o vor nimeri pe Bunicuța în loc de-o babă oarecare. Oricum, România a devenit prietena Americii!!! Ce mândri ne putem simți! Eroul cel mare și puternic, heart breaker-ul mondial, catadicesește să ne bage în seamă! E o onoare până și să știe că existăm, dar să fim și prieteni! Merită să facem orice pentru a-i fi pe plac... E drept că ei știu că avem capitala când la Budapesta, când la Sofia, că suntem slavi sau poate indieni. E adevărat că va trebui și să cumpărăm avioanele depășite, tancurile uzate, pulpele de pui - două kile bucata. În schimb ei ne vor apăra de irakieni și iranieni, de afgani, de coreeni și cubanezi, care abia așteptau să se năpustească, asemeni hunilor, turcilor sau tătarilor de odinioară asupra noastră. Ne vor apăra presupun la fel de bine cum l-a apărat și John pe sfrijitul din film, care o ia pe cocoasă, are parte de o moarte lipsită de glorie, sfrijitul de care și uităm când îl vedem pe John puțin șifonat însă victorios și cu premiul sub braț! La naiba! Câștigătorul ia tot! Sau?...

În nenumăratele și dezorganizate mele lecturi am întâlnit o poveste, nu mai știu la ce autor, nici dacă era englezescă sau franceză, însă era cu siguranță europeană, și nu americană. Nu spun că toți americanii sunt proști sau că toate filmele lor sunt de doi cenți; am văzut filme americane superbe, au și scriitori minunați, au oameni de știință super și nu numai importați de la țările sărace, după

cum nici noi nu avem doar iliești și năstași și văcăroi sau copii minuni și zăvorance. Doar că majoritatea americanilor, ca și a românilor sau a nemților sau a oricărei nații, sunt pe măsura filmelor de genul ăsta, și cei pe care-i aleg sunt asemenea lor după ce facem operația de ridicare la cub.

Un oarecare, să-i zicem Nick, se străduia din greu dar fără prea mare succes - ba, ca să fiu sincer: fără nici o urmă de succes - să-și îmbunătățească PIB-ul personal. Era însurat cu fata pe care-o iubea, avea o dulceață de junior, muncea de dimineața până seara (*You know I work all day to get you money to buy you things...*) dar nimic nu se alegea de munca lui, cum se întâmplă întotdeauna fraierilor care muncesc; și-atunci apare un înger, sau un demon, sau ce-o fi fost! Oricum, avea aripi, dar penele habar n-am dacă-i erau albe sau negre sau or fi fost peștrițe, pentru că până și demonii și îngerii au început să se amestece între ei în lumea asta modernă, spre deosebire de sexe, care tind să "aglutineze", ca să nu ne mai înmulțim ca... hai să zicem iepurii, că doar nu-s rasist! Dar mă pierd în amănunte. Nick al nostru nu voia la început să fie neapărat bogat, voia însă să se simtă "acoperit", ca să zic așa; și face banalul pact cu diavolul (ori cu îngerul?). Nu, nu-și vinde sufletul (poate, de fapt n-o fi fost nici diavol și nici înger, ci un avocat ori un notar cu aripi!). Târgul prevedea că lui Nick îi va merge totul ca unui senator PSD cu condiția să se poarte întocmai ca aceștia: să nu-i pese de nimic pe lume decât de propria-i persoană. Nick își vinde barca de pescar și înființează o linie de transport (cu bani de la SAPARD, presupun), își desființează fără milă concurența (să fi fost Mitrea cel cu aripile?), se umple de bani, dar e atât de ocupat încât bătrâna sa mamă moare în cel mai bun spital, desigur, dar fără să-și mai vadă fiul mult-iubit, soția, înconjurată de servitori și de lux, însă lipsită de afecțiunea lui se stinge pe neobservate. Nick - sau poate Bill? - era foarte prins bineînțeles că nu de PNA sau DNA sau cum se mai cheamă acum - ci pur și simplu de cumpărarea și rentabilizarea unui lanț de nu contează ce - când și unicul său junior se îmbolnăvește. În sfârșit, Nick - sau Bill - își face puțin timp, se duce la patul micuțului, acesta îi spune: *I love you, daddy!* (ce știu copiii?) - lui Nick - sau Bill - i se perindă prin minte întreaga sa viață, ochii i se umezesc ușor și spune: *I love you!* Prea târziu! Copilul moare.

Ei, și ce-i cu asta? Mai mor oamenii, ba, dacă stau bine să mă gândesc mor până la urmă toți oamenii, unii chiar de copii. Povestea nu spune cum îi merg după aceea afacerile lui... cum ziceam că-l cheamă? A, da acum îmi aduc aminte: cu siguranță îl chema Steve... sau mai curând Bob, ori poate că Scott? Dar nu-i purtați voi de grijă, aveți destule probleme ale voastre. Atâta doar că - să continuăm să-i spunem Bill - își pune întrebarea: la ce bun? Oare învingătorul chiar ia tot?

Paul MIHALACHE

Sălăjeanul

graiul
Sălăjului

Clădirea Transilvania din Zalău

Orașul Zalău a fost ridicat la rangul de municipiu pentru prima dată la 1 august 1870, fiind recunoscut de oficialitățile comitatense ca un oraș important. Facilitățile de care s-a bucurat în continuare, ca și noile posibilități care se deschideau în perspectivă au atras locuitorii, astfel că la sfârșitul secolului al XIX-lea evoluția sa demografică înscrisa o curbă constant ascendentă.

Construcția de care vrem să dăm câteva detalii în rândurile următoare a primit în deceniile trecute denumirea **"Transilvania"**, de la numele restaurantului care a funcționat la parter, în clădirea principală. Situată în centrul istoric al orașului, în perimetrul protejat, ea constituie un complex amplasat în partea de sud a pieței centrale a orașului, care poartă astăzi numele *Iuliu Maniu*, la nr. 4, drept capăt de perspectivă dinspre oraș. Complexul pare a fi fost construit în mai multe etape. După aranjamentul spațiilor și după stil, este vorba de 5 etape. În prima etapă s-a ridicat corpul sudic, constituind Casa Wesselenyi, care datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea, după un plan specific primei jumătăți a secolului al XIX-lea, ornamentat în **stilul baroc**. În următoarea etapă a fost construit corpul vestic, cu fațada spre strada Gh. Doja. Și acest imobil a fost ridicat în două etape succesive. Într-o a treia etapă, probabil după ce a fost demolat parțial colțul nordic al fațadei vestice, s-a construit aripa vestică a corpului din partea de nord, cu fațada spre actualul parc din piața centrală.

În anul 1894 a fost edificată aripa vestică a complexului, elevată cu un nivel. Aici a funcționat Casa Orașului - primăria în accepțiunea epocii moderne. Această aripă a clădirii a fost construită, probabil, între anii 1836 și 1838, în scopul de a adăposti Casa Sfatului.

Ca urmare a elaborării programului din anul 1894 privind

partea centrală a orașului, în fond, un program de extindere a părții centrale, complexul **"Transilvania"** s-a alungit pe aripa estică, spre actuala stradă *Comeliu Coposu*. Această extindere a fost prevăzută cu un nivel și s-a construit între anii 1895-1901, când, pe baza unei mărturii fotografice, reiese faptul că întregul complex era deja construit ca un tot unitar.

Imobilul **"Transilvania"** este un exemplu caracteristic de clădire în **stilul eclectic** existent în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Este o clădire pentru construcția căreia arhitecții au adoptat soluții simple și funcționale, decorațiuni medievale îmbinate cu elemente arhitecturale novatoare. Fațada principală este ornamentată cu decorațiuni geometrice, vegetale și antropomorfe. Ferestrele mari sunt prevăzute cu ancadramente geometrice, iar în partea centrală, deasupra sălii de spectacole, a fost plasat un fronton cu antablament. În curtea interioară, împrejurul etajului întâi, a fost construit un coridor cu ornamente simple.

Segmentul cel mai frumos ornamentat este, în mod evident, sala de spectacole, dans, teatru, întruniri publice etc. Sala are un tavan bogat ornamentat în pictură murală, cu dimensiunile lucrării cuprinse între 15/20 m. Pictura a fost executată la începutul secolului al XX-lea, în **stilul secesion**. Nu s-a păstrat numele pictorului în documentația clădirii, atâta câtă mai există la Arhivele Statului din Zalău. Din informațiile pe care le avem, se cunoaște faptul că antreprenorul, pe nume Orbán, cu ajutorul parohilor bisericilor catolică și reformată, și-a asigurat colaborarea tinerelor fete din oraș pentru realizarea picturii de pe tavan. În fiecare dimineață din vara anului 1890, fetele culegeau din grădinile personale flori, pe care le aduceau la sala în lucru. În funcție de stadiul în care se afla pictarea tavanului, pictorul

solicita să aibă la dispoziție, ca sursă de inspirație, flori singulare, în buchet sau împletite în ghirlande.

Întregul tavan este casetat prin linii geometrice, semicercuri și mici medalioane. În interiorul casetelor sunt pictate flori în ghirlande, viu colorate. Între ghirlande sunt reprezentați amorași, în grupuri de câte doi, care susțin ghirlandele și privesc în jos, spre o superbă figură feminină, reprezentând vara. Pictată la gura unei peșteri, în poziție șezând, femeia este suplă, cu bustul și torsul goale, doar de la mijloc în jos este înfășurată într-un văl transparent, menit parcă să sporească misterul goliciunii decât să-l acopere. Mâna dreaptă a femeii se află la ceafă, într-un gest leneș, parcă de trezire din somn, iar cu mâna stângă sprijină o liră. Pe cap poartă o cunună de flori. În ambele părți ale acestei figuri feminine centrale sunt reprezentați amorași care se sprijină pe stânci.

Partea stângă a tabloului este populată și de două figuri mature, două femei înfășurate și ele în văluri transparente. Modul de realizare a picturii pare a fi inspirat din lucrările lui Boticelli și redă o stare de reverie sau de toropeală caniculară.

Casetele sunt sugerate prin chenare, realizate ca entități aparte. Linii drepte, semicercuri, volute, inimioare, torsade împletite și alte figuri geometrice combinate populează aceste chenare. Există pe tavan și câteva suprafețe monocrome, care odihnesc ochiul și-l pregătesc pentru următoarea scenă.

În partea centrală se află o lucrare de feronerie, un suport cu cârlig de care era atârnat candelabrul, care nu s-a păstrat. Iconografia acestui suport este reprezentată de simbolul florii soarelui printr-un joc linear, simetric. Întreaga scenă este cuprinsă într-un medalion, clar delimitat prin chenar, care are în interior mici ghirlande de flori ce apar din vegetația, sugerată doar, prin culoarea verde.

Tavanul este susținut, în mod aparent, de coloane simple, dreptunghiulare, terminate în partea superioară prin capituluri. Ornamentate cu volute și figurine umane, care susțin partea de deasupra capitulului, avem de-a face cu inspirație din antichitatea corintiană. Deasupra scenei, în partea centrală, este

sugerat pictural un fronton, care dă impresia că susține partea din față a tavanului. Este vorba de doi *putti* goi, care țin deasupra capului câte o figură mitologică masculină, vizibilă doar în partea superioară a corpului, reprezentați într-o simetrie perfectă, cu piciorușul dinspre interior ridicat, fapt care sugerează, în mod teatral, lipsa oricărui efort fizic. Între cele două figuri descrise mai sus, în zona centrală a frontonului, apare o figură masculină, care susține, cu ajutorul părții superioare a capului, cortina imaginată pictural.

În colțurile frontale ale sălii, pe cele două laturi ale scenei, sunt amplasate două grupuri statuare din lemn, reprezentând un bărbat și o femeie, la picioarele cărora este câte o mască. Cele două figuri sunt mature, cu bustul gol și torsul înfășurat într-o pânză care lasă picioarele libere. Nișele care adăpostesc cele două statui au deasupra capului câte o scoică. Bărbatul este pregătit să bată gongul, semnalul de începere a spectacolului teatral. Destinația încăperilor constituie un capitol aparte și va fi prezentată în următoarele numere ale revistei.

Clădirea are un parter dreptunghiular, cu mici decroșuri. În subsol sunt pivnițele care ocupă cca 75% din suprafață. În ceea ce privește materialele de construcție, imobilul are o fundație din piatră, pe care s-au ridicat parterul și etajul din cărămidă. Planșeele dintre parter și etaj sunt construite din bolțișoare de cărămidă, între grinzi metalice. Podul este din lemn, cu acoperiș în șarpantă, acoperit cu țiglă. Acest complex arhitectural este unul dintre puținele edificii de patrimoniu care s-au mai păstrat în municipiul Zalău, reflectă sensibilitatea artistică creatoare a artiștilor și a beneficiarilor, marcând o etapă nouă în reprezentarea artistică locală.

Elena MUSCA

(Publicat în revista Muzeului Cetății Făgăraș cu titlul *Domeniile nobiliare sălăjene: monumente de arhitectură*, în *Palate, castele și cetăți din Transilvania*, Făgăraș, 2000, p. 172-183, articolul de față fiind o parte din studiul respectiv.)

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Adam și Eva, orfanii primordiali

- radiografia unui mit -

Descindem din mister. Că este astfel ne dovedesc toate segmentele de cultură ce au marcat omenirea în marșul său multimilenar. Omul n-a avut curajul să trăiască de sine stătător, să se admită pe sine, cu pretenția că ar putea depinde numai de ceea ce se produce prin efectul propriilor sale puteri, cât și-a imaginat că deasupra sa stau și veghează spirite imateriale, pe care le-a încărcat cu puteri supranaturale, entități care-l observă, care-l recompensează pentru cele bune și îl sancționează pentru cele dimpotrivă, devenind în final dependent de acestea. Pe această cale s-au născut miturile, creații spirituale ce pun în pagină întâmplări închipuite, sau reale repovestite, ce sunt încărcate de către autori, fie ei persoane fizice identificabile ca existență istorică, fie povestitori anonimi, cu valori morale strict necesare bunului mers al raporturilor intrasociale, sau supraviețuirii unei populații. Odată elaborat mitul devine legitate existențială, devine credință, capătă autoritate de întâmplare reală constituindu-se în normă de comportament obligatoriu (ii). Pe această cale s-au instituționalizat miturile biblice, care induc, creștinului practicant, întâmplări fantastice și revelații din cele mai neobișnuite pe care le acceptă fără rezerve asimilându-le realului. Dar cum lumea reală nu este arondată integral la creștinism, în paralel cu acesta operând o suită de alte credințe religioase din care amintim, fără pretenția de a epuiza: islamul, confucianismul, budismul și celelalte, discuția despre originea și esențele mitului poate fi extinsă și la modurile originale în care s-au încărcat mitic și aceste confesiuni. Peste toate, în lumea creștină miturile biblice se află în concurență cu miturile precreeștine, atâtea câte s-au mai păstrat, astfel cum ne sunt ele redade de Mircea Eliade în a sa "Istorie a religiilor", și de alți savanți în lucrările lor despre mit și mitologie. Între unele și altele există diferențe explicate și după spațiul geografic în care s-au format, iar acest lucru se explică, în ceea ce-i privește pe creștini, prin faptul că Biblia, această carte de căpătâi a creștinătății, a luat contur pe știința și revelația unor corifei ai creștinismului dintr-o zonă geografică identificabilă cu zona sudică și parțial nordică a Mediteranei, pe când miturile precreeștine s-au creat și în zone ce au excedat dimensiunilor geografice amintite. Parte din întâmplările biblice sunt opere de autori (n.n. evangheliile după apostoli), în timp ce miturile precreeștine sunt creații populare cu rădăcini și identități diseminate pe întreagă Terra. În acest sens este de amintit că Mircea Eliade redă mituri cosmogonice precreeștine și de pe teritoriul României, spre exemplu mitul scufundării, ce diferă de mitul corespunzător cules de pe teritoriile celor două americă, și esențial de mitul facerii în cele șapte zile astfel cum este el prezent în paginile Bibliei.

Omul ca viețuitoare înarmată cu rațiune nu poate desăvârși raționalul dacă nu-l dublează cu un dat de pionerat creativ de covârșitoare importanță, valoarea introspectivă numită curiozitate. Mănat de dorința de a

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Dürer, Adam și Eva

afla de unde vine, și când a intrat în planurile existențialului, ca ființă vie, a achiesat la mitul biblic al creației, care pune în pagină "Facerea" prin crearea primului cuplu uman în persoana lui Adam și Eva, cu mențiunea că Dumnezeu l-a făcut pe Adam după chipul și asemănarea sa printr-o lucrare manuală, frământarea lutului și realizarea prin mijloace sculpturale a unei siluete umanoide pe care a insuflit-o dându-i viață, iar succedent acestei "opere" socotind că Adam trebuie să aibă o pereche a creat-o pe Eva printr-o, a doua, lucrare a Măinii Divine, extragerea unei coaste din toracele lui Adam din care va însuflă cea de a doua creație umană, respectiv "Femeia" cunoscută sub numele de Eva, iar pe această cale mitologia biblică ne dă posibilitate să asistăm la intrarea pe scena istorică a primului cuplu uman, cel ce va da ființă speciei umane. Dar cum punerea în circulația istorică a unor ființe biologice este o operă mai mult decât pretențioasă, în lucrarea de față vom supune mitul la o analiză prin care, fără a-i știrbi fascinanta latură literară, prezentă în materialitatea legendei, prin bombardarea temei cu criterii biologice și de factură socială, se vor desprinde din creația mitică de factură literar-religioasă componentele fabulatorii caracteristice creației literar artistice. Vorbind despre creația literară, specie căreia îi aparține și mitul pe care ne-am propus să-l discutăm, Mario Vargas Llosa subsumează creația literară unei formulări

Caiete Silvane

inedite: "Intri într-o ficțiune, în adevărul acestei minciuni, și uiți de viața reală, mediocră, la care suntem condamnați"*, stare spirituală ce l-a caracterizat, spunem noi, și pe autorul mitului "Adam și Eva" atunci când mușcat de imbolduri creative a lansat mitul de referință.

Tristețea acestor doi eroi mitici este una fără limite. Arthur Schopenhauer, în "Aforisme asupra înțelepciunii în viață" (pag. 104), face o constatare pe care înțelegem să o așezăm în fruntea analizei noastre: "... Adam nu avea nici mamă, nici tată !" stare de fapt, ce fără tăgadă a caracterizat-o și pe Eva, iar din acest statut existențial decurg o seamă de traume și imperfectibilități. Putem afirma că cei doi eroi mitici s-au născut "bătrâni", sărind peste cele mai importante faze formative ale speciei umane, respectiv copilăria și adolescența. Tot Arthur Schopenhauer, referindu-se la puterea vitală a omenirii, ne spune la pagina 156 al volumului citat "..., până la vârsta de treizeci și șase de ani ... oamenii ... trăiesc din dobânda capitalului lor" iar prin capital autorul înțelege educația din familie și educația din copilărie, adolescență și post adolescență. În continuare, autorul la aceeași pagină: "... de la treizeci și șase de ani încolo ... oamenii ... cheltuiesc din capital." Este a se înțelege că în prima parte a existenței pe care autorul o stabilește la confluența dintre treizeci și patruzeci de ani consumăm dobânda, adică ceea ce ne provine de la alții, iar după această vârstă consumăm însăși capitalul agonisit, atât cel dobândit de la alții, cât și cel adăugat prin proprii eforturi. După același autor vârsta dintâi, a acumulărilor, este copilăria, adolescența și post adolescența, vârsta a doua este vârsta activismului social, al deplinei capacități de a face, iar vârsta a treia este, vârsta trecerii de la putere la neputere, de la activism la parazitism, urmată de momentul trecerii. În regnul animal există extrem de puține specii în care produsul născut sau eclozat să nu aibă parte de îngrijirea și formarea parentală, între acestea specia umană este înscrisă pe cel mai lung arc temporal de veghere și îndrumare din partea autorilor. Perioadă în care născutului i se infuzează, nevoia de supraviețuire și totalitatea mijloacelor necesare acesteia, căutare de hrană, producere de hrană etc., suma pericolelor pe care trebuie să le ocolească și mijloacele de apărare în situația că intră în impact cu unul sau mai multe din acestea, și nu în ultimul rând nevoia de "a face" acest motor existențial caracteristic doar speciei umane, care a determinat în întregul său progresul social clădind "fantastica" construcție a suprastructurii care este civilizația. Întreg regnul animal, între care și omenirea au scurte sau după caz lungi perioade de intrare în viață. Omul trăiește sub tutela parentală aproape 20 de ani. În acești ani fotografiază mediul înconjurător, încearcă să-i afle tainele, și în funcție de aceasta își va forma deprinderi de supraviețuire. În toată această perioadă, învățătura primită de la părinți (cunoștințe, orizonturi, deprinderi) este esențială. Nu întâmplător capacitatea omului de a opera în plan social este clădită pe ceea ce potrivit unei alegații, unanim acceptate, se numește "Cei șapte ani de acasă". Caracterul de viețuitoare cu un profund caracter social, dacă este să facem referire doar la mediul parcurs în viață, îi permite omului să preia din experiențele altora, să învețe

din raporturile cu ceilalți membri ai societății perfectându-și mereu nivelurile de interacționare în social. Am făcut cuvenita paranteză, acumulări din inter raporturi durate în timpul existenței fizice, pentru că omul este purtător al unui bogat bagaj genetic înscris pe destinul său de generații și generații până la moșii ancestrali. Zestrea genetică constituie baza fundamentală, construită de moși-strămoși, pe care se ridică personalitatea prin achiziții de experiențe pe viu produse prin propria osârdie a individului. O genă ce ar penetra sistemele genetice pentru a se alimenta cu conținutul genei părinților primordialii (Adam și Eva) n-ar avea ce prelua de acolo întrucât va intra în impact cu neconținutul, deoarece cei doi subiecți lipsiți de ascendență istorică sunt fără conținut, nimic altceva decât două alcătuiuri robotice.

*

Nu este hazardantă susținerea că fondul nostru genetic cuprinde în el caractere proprii generațiilor din profunzimea istorică a speciei, una ce își are începutul în apariția mitică a celor doi strămoși primordialii. Dacă acceptăm, și măcar pentru frumusețea mitului vom accepta primordialitatea celor doi, va trebui să fim de acord că în zestrea noastră genetică este adânc încastrată tristețea lor, dezorientarea, pentru că odată însușită realitatea de a plonja în specia umană printr-un act de inginerie manufacturieră avem conștiința, precum ar fi trebuit să o aibă și ei, că se trag și ne tragem din subiecți fără rădăcini istorice.

Orice analiză a caracterului uman, a zestrei spirituale incizată în suma de acte comportamentale umane se realizează pe câteva premize standard: sănătatea și acuitatea mentală, și gradul de instruire adăugate la o valoare fundamentală și absolut indispensabilă "Cei șapte ani de acasă!" respectiv valorile morale preluate pe ascendentul parental, tată și mamă. Se are în vedere că născutul format în familie absoarbe în propria capacitate de comportament manifestările de viață ale părinților pe care le fixează drept principii de bază cărora le va adăuga alte și alte valori, din cele fundamentate de propria-i rațiune iar cu produsul de referință va opera în actele de comportament diurne.

În calitatea lor de produși ai mâinii, chiar dacă aceasta a fost una divină, Adam și Eva au pornit în câmpul existențial fără un bagaj genetic corespunzător, fără procesul instructiv parental, fără știința apărării și autoconservării, fără instincte, fără un bagaj genetic consolidat, înscriindu-se într-o lume animală din cale afară de periculoasă. Ne este cunoscut că la "Facere" Dumnezeu le-a arătat pomul prohibit cu indicația că nu au accesibilitate la fructele acestuia și că o eventuală încălcare îi va lipsi de nemurire, că vor fi alungați din rai și nimic mai mult, ori cu un atât de sumar bagaj cei doi eroi mitici nu puteau supraviețui iar pe cale de consecință specia umană nu putea prinde contur.

* Citat pus în circulație de Grigore Cartianu ("Adevărul" din 16 mai 2009)

Tiberiu VANCA

David Lynch - *Lost Highway*

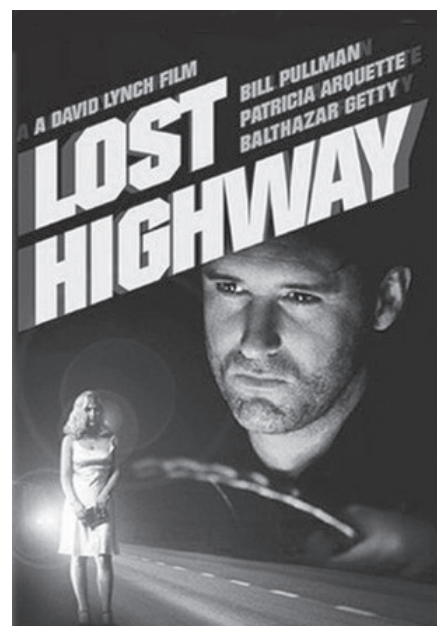
Lost Highway nu e unul dintre filmele la care m-aș întoarce când simt nevoia delectării. E doar un film extrem de straniu și nu puțin incomod pe care l-aș studia, însă, cu mult interes, tocmai datorită acestor atribute. Dincolo de mixtura contrariantă de muzici, *Rammstein*, *Nine Inch Nails*, *Lou Reed*, *Marilyn Manson etc* și reclamele la Ford, Mercedes, Bridgestone, care îi aduc o bilă neagră din punctul meu de vedere, dar care, pe de altă parte, situează filmul într-o poziție ironică față de categoria filmelor-artă (rămânând, însă, încadrat aici) tocmai prin plasarea lui mai aproape de trivial. *Lost Highway* e atât de straniu și de absurd încât pare că Lynch a introdus un film perfect inteligibil într-un malaxor și a ieșit de acolo o peliculă ruptă, improbabil de a fi sudată cu succes. Nici nu speram să adun o interpretare, dar, cum "e mai bine să vrei nimic decât să nu vrei nimic", în vorbele lui Nietzsche, cu puțin suport, am stors câteva idei.

Văd construcția filmului ca fiind una spiralată, asemănătoare imaginii unui șarpe care încearcă să își muște coada și să realizeze circularul, și pare că reușește în scena de final, dar apoi o scapă și filmul poate porni din nou. Nu cred că problema se pune în termeni de realitate și ficțiune, e o viziune banală și trasează granițe indezirabile în interpretare, motiv pentru care le voi trata pe amândouă ca pe două realități egal verosimile.

Filmul debutează cu imaginea unei autostrăzi; logica spune ca drumul duce undeva, că promite, dar lumina arată doar viitorul imediat, o scurtă distanță între mașina care îl parcurge și următoarea bucată de drum (în *Mulholland Drive* privirea se oprește pe partea din spate a mașinii, fapt care îi accentuează importanța directă) pune obloane mai degrabă decât să dezvăluie în adevăratul sens. Liniile galbene rup ecranul în două și amintesc de banda de film care se derulează. Interesant e că această repetiție a liniilor întrerupte e chiar axul central al filmului. Se repetă înregistrările pe care familia Madison le găsește lângă ziarul de dimineață și evoluează limitat până la scena culminantă la fel cum Alice o repetă

într-un simulacru pe Renée, simulacru care ar fi, după Deleuse, doar repetiția diferenței, "what is repeated in repetition is difference itself." Repetiția nu face decât să destabilizeze imaginea creată anterior și să facă și mai opacă figura analizată, să accentueze discrepanța dintre interiorul și masca personajului. Aparatele de înregistrare și de comunicare accentuează ideea de repetiție, dar în momentul în care atenția se concentrează asupra copiei, care devine elementul redat, se descoperă distorsiunea și nu o fidelitate a redării. Exemplu stă imaginea proastă, calitativ, a casetelor ciudate, în aceleași plicuri galbene. Fred refuză capturarea prezentului, 'I like to remeber things my own way. How i remeber them, not necessarily the way they happened.' El pare să trăiască o *paramnesie*, o formă de déjà vu, 'a disjunction of sensation and perception in which one has the inescapable sense of having already lived a moment in time, of being witness to one's life.' Lynch vorbește despre *psychogenic fugue*, o stare de delir, o asumare a unei noi identități, proces prin care trece Fred. Cum nu e sănătos să îl crezi pe cuvânt pe David Lynch, m-am întrebat care e, în fapt, personajul generator, Fred sau Peter? În noaptea "aceea" acoperită de mister, cum îi stă bine unui film care pornește pe tiparul *noir*, Peter se supune unui transfer inexplicabil și, pe parcurs, el e cel cu reminiscențe amnezice, Fred nu se "plânge" de asemenea experiențe. Oricare dintre cele două personaje e susceptibil de a fi condamnat pentru dedublare. Dar, în fond, semnele de întrebare sunt infinite și răspunsul nu trebuie să fie singular, dacă luăm în calcul miza regizorului.

Mediul e la fel de straniu, un adevărat *imaginar al spațiului* e pus în mișcare în *Lost Highway*. Camerele casei lui Fred comunică între ele, ușile nu există, geamurile sunt mari, perdelele trase, dar tocmai lipsa claustrării devine claustrare la Lynch. Holurile, autostrada, trimit spre o alergare continuă fără vreun scop declarat. Și Fred și Peter străbat holuri, un soi de găuri negre, un simbol al timpului pierdut și al întârzierii provocate de mijloacele de înregistrare

și comunicare. Culorile mediului sunt culori pământii, reci, spațiile sunt aerisite, dar prin simplitate provoacă nesiguranța și expunere, ca geamul de seră din dormitorul protagoniștilor. Mobila amenință prin colțurile ei și, literalmente ucide un personaj de o moralitate indoielnică într-un mod care trece dincolo de cruditățile scenei. E unul dintre momentele în care 'your head cracks open' (ironic excesiv) la propriu. Nu se discerne o încercare de ascundere a obiectelor, dar prezența lor devine ciudată și misterioasă prin repetiție: camera în care Rene și Fred vizionează casetele apare de trei ori filmată din același unghi și camera de filmat rămâne imobilă. Apoi, obiectele nu mai au funcționalitate, scaunele sunt goale, dulapurile nu se deschid, tocmai pentru a îngroșa ideea situării în alte sfere, a studierii psihicului și nu a învelișului. Mediul "pierde" personajele, e un simbol al amânării unui timp pierdut. *Slow-motionul*, văzut ca un "trop" pentru memorie, își pune amprenta pe toată durata peliculei și anunță o dublare a temporalității alături de cea a identității. Prezentul personajului se rupe în două și imaginea reală a lui coexistă cu cea virtuală, cea în oglindă, pe care o receptează spectatorul. Interesant e însă ca înșiși actorii par să fie spectatori, că până și timpul trăit în prezent se întinde, ca în *Vertigo*. Rătăciră subiectului e omoloagă rătăcirii

mesajului, precum cel cu care debutează filmul: "Dick Laurent is dead" și care rezonază în buclele temporale. Lynch reușește să pună în mișcare un imaginar care se asortează stranieții generale: *imaginarul tehnologiei reproductive*, care implică o confruntare stresantă cu sinele. Depart de a metamorfoza sinele, electricitatea îl deformează, ar suna un manifest al regizorului evident în diferența dintre imaginea greu accesibilă a casetelor și picturile clare, staticul din livingul soților Madison. Omul misterios, un "undead" ce simbolizează suspensia comunicării prin aparate, el însuși un semn al repetiției, apare neschimbat în ambele realități ca o constantă a aceluiași înconștient sondat de Lynch. Repetiția duce la o înstrăinare de sine și mai pregnantă, în ciuda obișnuinței de a recepta dublul ca o cale spre sondarea individuală. Apariția lui Alice face din nou apel la repetiție. Spectatorul recunoaște imaginea actriței, care e o constantă, dar intervine un adstrat, suprapus staticului din *slow-motion*, o altă culoare a părului, care face diferența esențială. Scena se derulează pe fondul melodiei *This Magic Moment*, pe care, din nou, o recunoaștem, dar ea nu e originala interpretare a *Drifters*, ceea ce o umple cu un conținut nou.

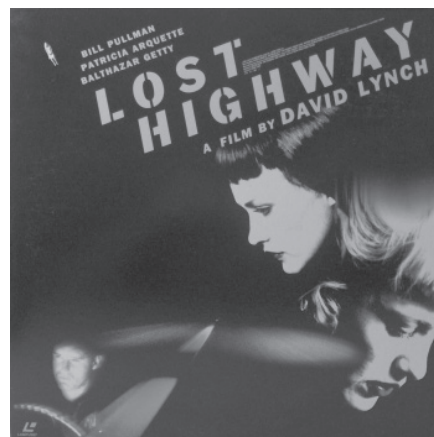
Lumina nu e benefică aici și e mesagerul unor schimbări bolnave: descoperirea lui Renée cu figura omului misterios, transformările lui Fred în Peter și invers. Contrastul puternic accentuează privirea, factor cheie care instigă o dată în plus, alături de scenele de erotism electrizant, la *voyeurism*. Tot lumina pune în prim-plan *imaginarul erotic* prin delimitarea formelor, prin focusarea pe mușchii încordați din timpul apropierei sexuale, pe pielea și buzele personajelor. Femeia care apare aici e una tabuizată, evident misterioasă, imposibil de îmblânzit și posedat, femeia păpușar, femeia care transcende odată cu identitatea masculină, care în mod absurd pune degetul pe una dintre imaginea celor două femei aproape identice din poza aflată în locuința lui Andy, vrând să demistifice, dar reușind contrariul. Ea e femeia care își permite să declare: "You'll never have me" după ce tocmai se întâmplase să "aparțină" sexual lui

Peter, reverberând până la ținta care ar fi Fred.

Filmul a fost receptat ca un *psycho-noir* și categorisirea, deși poate refuzată de regizorul care nu simpatizează plasarea în astfel de căsuțe, îi vine bine peliculei, cu singura mențiune că ironia ostentativă lovește tocmai în *filmul noir*. Da, *femme fatale* e "femeia" gangsterului, personajele suferă de ambiguitate morală, motivația sexuală e acolo și ea, dar personajele rămân la stadiul de receptare ca actori, nu dispun de naturalețe în mișcări, citesc și nu trăiesc replicile, singurele trăiri adevărate le trădează figura lor, surprinsă repetat în cadre în care se înconjoară de întuneric, ca în picturile lui Rembrandt sau Murillo. Nici râsul nu aparține personajelor, forțele de ordine sunt singurele care emit jocuri de cuvinte. Gardienii din închisoare, ieșind din cercul vicios al personajelor contrariante, au un umor negru: "That wife killer is looking pretty fucked up." și replica: "Which one?". Polițiștii care supraveghează hotelul în care Alice și Peter se întâlnesc în interese sexuale dialoghează la fel de spiritual: "What a fuckin' job...", completat de "His or ours?" Din nou, ironia e evidentă și în momente ca acela în care Peter o soarbe din priviri pe Alice iar muzica de fundal descrie extrem de explicit scena clișeică a întâlnirii vizuale în cele mai mici amănunte, ceea ce vine în contrapondere cu scenele greu de deznodat pe care se construiește filmul.

Revin la omul misterios pentru că manifestă o importanță semnificativă prin rolul său de *resonneur*, o apariție care rezumă spectralul obsedant. El urlă cea mai uzată și periculoasă întrebare: "Who the fuck are you?!" Dar nici aparatul de filmat nu surprinde răspunsul. O nouă întrebare care derivă de aici ar fi căruia fapt i se datorează fuga lui Fred în momentul în care omul misterios se apropie de el? De unde vine amenințarea? Din partea entității înfricoșătoare sau din partea camerei de filmat, întrucât, în scena uciderii lui Dick Laurent apropierea celor doi pare naturală. Acestei personificări a misterului i se alătură cabana care explodează în flăcări, ceea ce ne face din nou legătura cu înconștientul gata să erupă în cealaltă identitate.

Slavoj • i•ek interpretează structura

bipartită a filmului în sensul în care ea exploatează opoziția a două ramuri *horror*: unul fantasmatic al universului oniric *noir*, abundând în sex, trădare și crime și unul al disperării, al vieții cotidiene alienate, una a impotenței și neîncrederii. M-am simțit prinsă în acțiunea filmului și *Exit*-ul din club, (care i se arată lui Fred când anticipează întâlnirea lui Renée cu Fred), la fel de inaccesibil ca ieșirea de pe autostrada pierdută nu se arată decât iluzoriu, în puținele momente când ni se oferă o filmare de sus, când camera panoramează scurt și ne împinge înapoi în atmosfera halucinantă. *Lost Highway* mi-a amintit de *Fight Club* într-o anumită măsură, dar strict prin motivul dublei identități iar cadrele filmate în închisoare și amenințarea morții pe scaunul electric mi-au readus tesionea din *The Green Mile*. Recunoașterea stranieții și anormalului cu care se joacă Lynch e indicată subtil în scena în care Peter, ridicând-se de pe scaunul din curtea sa, se sprijină pe gard și privește în ograda vecină unde se plimbă un câine, un indice al familiei cumini și de tipar, poate chiar câinele care latră și îl scoate din sărite pe Fred. În afară, lucrurile plutesc în normalitate, ca vaporelul și mingea în bazinul pentru copii din ograda vecină, dar în propria ogradă, cea a lui David Lynch, lucrurile stau cu totul altfel. Și e incitant să privești din ograda ta, banală, în cea a lui Lynch și să rămâi acolo, cu tot zbuciumul, până la final, ceea ce mă trimite la întrebarea pe care Peter (uneori Petey, un diminutiv care s-ar părea, totuși, să îi atribuie lui Fred rolul de generator) i-o adresează lui Alice: "Why didn't you just leave? You liked it, uhm?..."

Diana OLAH

Din amintirile unui uituc (I)

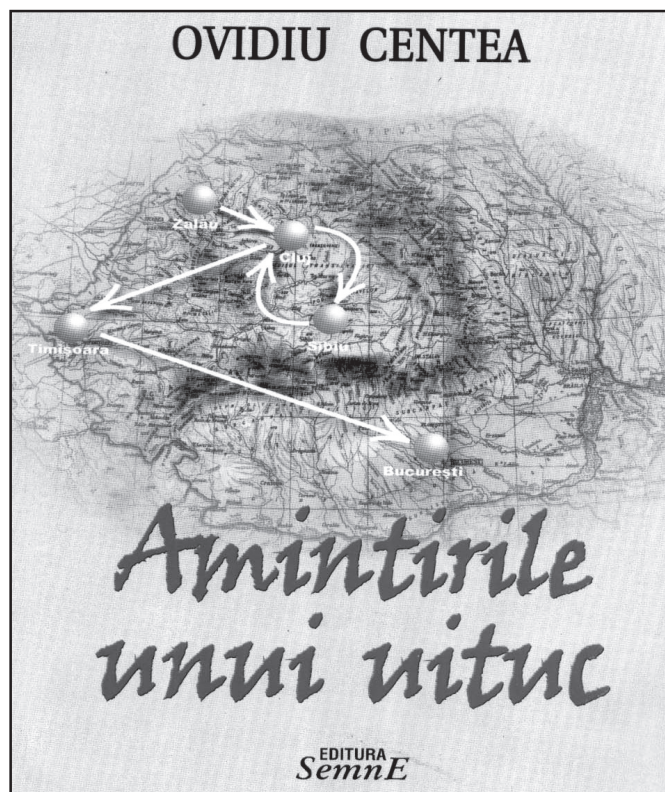
3. ZALĂU

Aici începe "povestea vieții mele". Nu mă consider nici centrul universului, nici buricul pământului, de aceea aș dori să fiu mereu într-un plan al doilea sau al treilea, ceea ce se poate foarte greu, pentru că vreau să relatez despre oameni pe care i-am întâlnit și cunoscut, despre fapte, întâmplări și locuri care mie mi se par memorabile. Ori, trebuie să apar și eu pe aici, pentru că persoana mea reprezintă firul de legătură între toate acestea.

Să încep prin a spune că m-am născut în Zalău¹, în casa proprietate a familiei Cornel și Eugenia Centea, situată în strada Gheorghe Pop de Băsești la numărul 17, la data de 1 februarie 1929, orele 23,45. Aveam, se pare, 4,5 kilograme dar, ce folos, căci m-am născut fără viață. Am înțeles ulterior că la nașterea mea au asistat și două ligheane cu apă, într-unul - apă fierbinte, în celălalt - apă rece, și eu am fost supus alternativ la temperaturile celor două ape până când, pe data de 2 februarie 1929, orele 0,15, am tras primul țipăt. Așa că nu se știe sigur când m-am născut, pe 1 sau pe 2 februarie. Mama spunea că au stat mult în dubiu, în cele din urmă s-au hotărât să mă declare născut pe data de 1. Am crescut mare și frumos până când, la vârsta de circa șase luni, m-am îmbolnăvit de difterie, și se pare că remediul pentru ca să rămân în viață a constat în a-mi secționa traheea în zona gâtului, ceea ce mi-a permis să respir printr-un tub de sticlă implantat acolo. Am scăpat de această boală, dar au dat peste mine altele. Le înșir aici, fără a fi sigur că nu fac și unele omisiuni și nici că sunt așezate în ordine cronologică: tuse măgărească, pojar, scarlatină, gălbinaie. Despre aceste boli am foarte puține amintiri; la una - la pojar sau la scarlatină, îmi amintesc de bucuria pe care am încercat-o când, după șase săptămâni de izolare, am putut să ies din nou la aer curat. De asemenea, îmi aduc aminte că, pentru a mă vindeca de gălbinaie, după sfatul bunicii Emilia, mi s-a confecționat un pahar din ceară galbenă de albine, în pahar s-a pus un inel de aur, care era și el galben, și din acest pahar am băut apă. Că tratamentul a fost eficient, nu mă îndoiesc, iată că mai trăiesc încă. Am uitat să amintesc și de faptul că, pe la vârsta de opt ani, am fost operat de apendice. Într-o seară am acuzat dureri mari în abdomen, a doua zi de dimineață a venit doctorul Kaizler și urgent m-a trimis la spital, iar acolo m-au pus direct pe masa de operație, m-au adormit cu un sedativ pe care mi-au introdus-o în fund și doctorul Roth, chirurgul, m-a operat. Seara m-am trezit cu o stare proastă, care însă treptat mi-a trecut. Am zăcut acolo, în spital, opt zile, în care nu am avut voie să cobor din pat, apoi mi-au scos ațele cu care fusese legată rana și am fost declarat vindecat. Ce deosebire între operațiile de apendicită de atunci și cele de acum! Acum se pare că operatului i se face anestezie locală, că după operație el pleacă pe picioarele lui, iar cicatricea este foarte mică, aproape că nu se observă; eu mă pot mândri cu o cicatrice lată de doi centimetri și lungă de vreo zece.

Pentru că am vorbit despre doctorii din Zalău, cred că cei doi pe care i-am amintit mai înainte erau unicii doctori din localitate, pe vremea aceea locuitorii urbei nu cred că depășeau numărul de 8000. Doctorul Kaizler era un domn

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

blond (cam chel, dacă-mi aduc bine aminte), elegant și subțire; el venea pe la noi acasă cam o dată pe săptămână, era tratat cu o cafea și cu prăjituri, se ducea o conversație obișnuită, după care pleca. Mult mai târziu mi-am dat seama că aceste vizite, care apăreau la prima vedere ca izvorâte din relații de prietenie și de curtoazie, ceea ce de altfel era corect, aveau și un caracter profesional: domnul Kaizler ne examina pe toți membrii familiei din priviri și stabilea starea de sănătate a fiecăruia fără ca acesta să simtă. Era un medic de școală veche, cum erau, de fapt, toți medicii pe atunci: se biziua în mare măsură pe instinctul, pe flerul său, pentru a-ți pune un eventual diagnostic și nu proceda ca medicii de azi care, până nu au în față un teanc de rezultate la analize, nu se pronunță. Sigur că medicina a făcut între timp foarte mari progrese și că analizele sunt necesare, însă tare mă tem că tagma medicală a pierdut mult din talentul pe care îl aveau confrății lor de pe vremuri, acela de a se baza și pe fler.

Am greșit când am spus că în Zalău erau numai doi medici: mai era un al treilea, domnul Margulies, dentistul. De mic copil am fost nevoit să fac cunoștință cu dumnealui, asta nu m-ar fi supărat, dar totodată am cunoscut și instrumentarul de care doctorul dispunea, și asta într-adevăr mi-a produs mari neplăceri. Avea o instalație cu o pedală ca la mașinile de cusut, pedală pe care o acționa cu piciorul, astfel încât ea să rotească freza cu care lucra la mine în gură. Sigur că doctorul trebuia să fie atent și la mână, dar și la picior, adică atenția lui se împărțea în două; pe de altă parte, evident că nu reușea să mențină o turație constantă pentru freză, și de aici apăreau inconveniente lesne de imaginat. Doctorul Margulies mai avea o sferă de cauciuc prevăzută cu un cioc metalic, cu care îți sufla la nevoie în gură aer. De fapt, așa erau toți dentiștii

pe vremea aceea, cel din Zalău nu cred că făcea excepție.

Când eram de vârstă preșcolară, am frecventat grădinița, despre care nu am amintiri. La școala primară din Zalău am urmat primele trei clase, și în fiecare an am luat premiul întâi. Nu cred că îl meritam, probabil că îmi era acordat datorită prestigiului de care se bucurau în oraș părinții mei, tata - președinte al tribunalului iar mama - profesoară la liceu. În clasa I am învățat, bineînțeles, să scriu; scrierea o făceam pe o tăbliță de ardezie, cu un condei. De ce s-o fi renunțat între timp la această tăbliță pitorească, nu îmi dau seama; astăzi copiii învață să scrie direct cu stiloul cu cerneală, ceea ce desigur că aduce venituri suplimentare fabricanților de Dero.

La finele clasei a doua, premiantul numărul unu al clasei, adică eu, am primit din partea școlii, a domnului învățător Codreanu în speță, drept premiu o carte de rugăciuni. Cadoul mi s-a părut derizoriu, am fost indignat de micimea lui, cu atât mai mult cu cât în casă existau destule cărți de rugăciuni, atât tata cât și mama fiind copii de preoți, iar eu nu eram ceea ce s-ar putea numi un bigot; departe de asta. Mi-am exprimat sentimentele spunând că "sunt supărat nu pentru mine, căci dacă eu, cu premiul întâi, am primit o carte de rugăciuni, atunci cei cu premii inferioare, ce or fi primit?" De unde se vede că fariseismul poate începe la o vârstă foarte fragedă.

Domnul Codreanu era și directorul școlii. Îmi aduc aminte că mirosea permanent a Diana, Diana fiind un lichid folosit pentru frecții și având o aromă puternică. Secretul pentru această mireasmă pe care o împrăstia domnul Codreanu nu se datora faptului că s-ar fi frecționat permanent: în pauzele dintre ore, domnul învățător deschidea un dulap care se găsea în clasă, scotea de acolo o coțcă (un cub) de zahăr, turna pe coțcă câteva picături de Diana și apoi o băga în gură. L-am surprins de mai multe ori drogându-se în acest fel.

Este ciudat cum amintirile din prima copilărie rămân bine înfipite în memorie, cât timp cele recente care, pe de altă parte, în mod obiectiv, au o importanță mai mare, se uită foarte repede. La fel, timpul: în copilărie ziua era extrem de lungă, după ce mă întorceam de la școală și prânzeam, îmi făceam lecțiile și apoi ieșeam afară să mă joc. Doamne, cât timp mă jucam! Mă jucam întâi de toate cu cercul, un cerc subțire, de lemn, de diametru mare, pe care-l rostogoleam bătându-l cu un băț. După aceea mergeam cu prietenii sau veneau aceștia la mine și jucam fotbal, de pe urma căruia adesea geamurile unor ferestre aveau de suferit. În fine, când am devenit mai mărișor, mă plimbam cu bicicleta (aveam o bicicletă marca GQricke, care nu odată m-a trântit de pământ; norocul meu că bicicleta era trei sferturi, căzăturile erau mai blânde decât dacă bicicleta ar fi fost întreagă, așa cum, de altfel, mi-aș fi dorit-o). Și astea toate le făceam până în cină! De-a dreptul de necrezut! Astăzi, nici nu mă apuc bine dimineața de un lucru că s-a și făcut seară și deja iarăși trebuie mers la culcare.

În afară de plimbările cu bicicleta și de meciurile de fotbal cu prietenii, Zalăul ne mai oferea tot felul de distracții. Una dintre ele era ștrandul. Aici bazinul era în pantă: acolo unde apa era mai adâncă se aventurau numai înotătorii încercați, printre care se număra și soră-mea Stela, care învățase în prealabil să înoate cu ajutorul unui "profesor". Acesta îi legase de piept Stelei un fel de ham, o

trimisese în apă și o susținea în primele lecții cu capul deasupra apei cu ajutorul unei prăjini lungi, de care era legat hamul respectiv. Eu nu am beneficiat de un asemenea sprijin, de aceea în Zalău aveam mare grijă să mă mențin în limitele apei mici. În bazin curgea în permanență apa din gura unui balaur fioros, așezat la una dintre extremitățile acestuia.

Tot Stela începuse, la un moment dat, să joace tenis. În acest scop, în câteva dimineți, se deplasa la teren împreună cu vărul nostru Itu, ambii aflându-se la una dintre literele de început ale sportului alb. Deplasarea lor se făcea în zorii zilei, pe la 6 dimineața, nu știu din ce motiv, poate "pentru a evita arșița zilei". Asemenea tenismenilor hârșiți, ei mi-au propus de câteva ori să-i însoțesc, pentru a-i servi în calitate de copil de minge. Am și fost de 2-3 ori, după care am renunțat, motivele deciziei mele fiind foarte prozaice: era vorba întâi de barbaria de a trebui să mă scol la acea oră matinală, apoi, după partida sau partidele pe care ei le jucau, ce erau ei obosiți, dar cât de obosit eram eu, pentru că la "schimbul" de mingi între cei doi tenismeni făcea rar aceasta trecea de două ori peste fileu, mingea părăsea mereu terenul de joc și ajungea în niște bălării ("terenul" nu era împrejmuit) iar "copilul de minge", adică eu, alergam probabil de cinci sau șase ori mai mult decât ei doi împreună, pentru a recupera mingea cu care ei jucau, timp în care jucătorii se odihneau, căci nu aveau în posesie decât o singură minge.

Jocul lor se reducea la elemente simple: Jucătorul care era la serviciu striga: "Plé!", celălalt răspundea "Redi!", după care mingea pornea cu chiu cu vai și, de cele mai multe ori, se oprea în fileu sau poposea în bălăriile susamintite. Numărarea punctelor realizate se făcea în aceeași aleasă limbă engleză vorbită curent în Sălaj: fiftin, sarti, forti și, din când în când, ius. Cred că cei doi jucători simțeau o satisfacție mai mare în pronunțarea acestor cuvinte "englezești", rostite în dialectul local, decât în jocul propriu-zis.

În Zalău, o altă distracție mult gustată de noi era cinematograful. Acesta era unul singur în întreaga orbe. Cinematograful prezenta același film în cursul unei săptămâni, cu câte trei reprezentații în fiecare după amiază.

Nu cred că așa erau toate filmele pe vremea aceea; mai degrabă proprietarii cinematografului din Zalău aduceau numai filme antediluviane, judecând după înaltul grad de uzură care le caracteriza. Fapt cert este că, în timpul unei reprezentații, aceasta se întrerupea cel puțin de zece sau douăsprezece ori, pentru că filmul "se rupea". Când se întâmpla un asemenea eveniment, în sală se aprindea lumina și, pe toată durata pauzei, cei prezenți fluierau de zor. După lipirea cap la cap a celor două bucăți de film, operație care dura două sau trei minute, în sală lumina se stingea din nou iar publicul savura scenele din film până la următoarea întrerupere forțată.

Ovidiu CENTEA

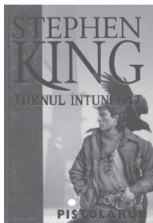
(Fragmente din cartea "Amintirile unui uituc", apărută la Editura Semne din București, 2009, sub semnătura lui Ovidiu Centea, fragmente reproduse aici cu acordul autorului.)

¹ Pe vremea mea Zalăul se numea Zălău.

Cărți achiziționate recent de Biblioteca Județeană Sălaj

Editura NEMIRA

Duma Key - Stephen King
Pistolarul - Stephen King
Hyperion - Dan Simmons
Căderea lui Hyperion - Dan Simmons
Amintirea pământului - Orson Scott Card
Doamna din Avalon - Marion Zimmer Bradley
Hărțile prevestitoare - Michael A. Stackpole
Pe urmele mortului - Peter James
Evanghelia după Satana - Patrick Graham
Misterul Tiziano - Iain Pears
Măștile lui Tutankhamon - Gerald Messadié
Iuda preaiubitul - Gerald Messadié
Maria Antoaneta - Gerald Messadié
Mademoiselle Victorine - Debra Finerman
Anna cu ochii verzi - Sveva Casati Modignani
Ghidul xenofobului - 6 volume
Cum să ai întodeauna dreptate - Hannes Stein
Apocalipsa 2012 - Lawrence E. Joseph
Cele 10 păcate ale României - Cozmin Gușă
Vrăjitoarea Yoli-Zoli și pulberea de alandala - Valerica Grigore

Stephen King - *Turnul Întunecat: PISTOLARUL*

"Dacă vă va vrăji saga TURNUL ÎNTUNECAT, fie și numai un pic, socotesc că-mi voi fi făcut treaba - care a început în 1970 și s-a încheiat în bună parte în 2003. De fapt, când te afli în căutarea Turnului întunecat, timpul nu mai are nicio măsură." (Stephen King)

Editura EIKON

Din tainele iconarilor români de altădată - Mihail Mihalcu, Mihaela D. Leonida
Bioetica în pediatrie - M.G. Buta, L. Buta
Fundamentări teoretice și abordări praxiologice în științele educației.
Didactica aplicată, management educațional, aspecte educaționale specifice, pedagogie universitară - Miron Ionescu, Vasile Chiș (coord)

Inteligența materiei - Dumitru Constantin Dulcan
Teme europene - Vasile Pușcaș
Dumnezeu la Bruxelles-Religia în spațiul public european - Radu Carp
Elegii conservatoare. Reflecții est-europene despre religie și societate - Mihail Neamțu

Dumitru Constantin Dulcan - *Inteligența materiei*

"Un gen de lucrare încă neutilizat în literatura noastră, iată ce este volumul *Inteligența Materiei*... Întreaga lucrare poate fi considerată ca o biografie a evoluției materiei pe

acest lung și complicat drum al "inteligenței" și o descriere a aventurii sale cosmice spre înaltul pisc al inteligenței umane." (Prof. Univ. Dr. Petre Brânzei)

Editura RAO

Războaiele împărăției de purpură - Herbie Brennan
Cei șapte adormiți - Sebastiano Ruiz Mignone
Comoara marelui sultan - Sebastiano Ruiz Mignone
Afrodita - Sabina Colloredo
Hera - Sabina Colloredo
Poseidon - Sabina Colloredo
Zeus - Sabina Colloredo
Povestea secretă a lui Tom Inimă-Curată - Ian Beck
Lista cu dorințe - Eoin Colfer
Scaunul gol - Jeffery Deaver
Natură moartă cu ciori - Douglas Preston & Lincoln Child
Relicvariul - Douglas Preston & Lincoln Child
Asociații - John Grisham
Vântul negru - Clive Cussler
Cele zece pornunci în secolul al XX-lea - Fernando Savater
Miss București - Richard Wagner
12 luni - Biba Merlo

Herbie Brennan - *Războaiele împărăției de purpură*

"După ce Pyrgus Malvae, prințul rebel, intră în conflict cu elfii lipsiți de scrupule ai **Noptii**, pe tărâmul Împăratului-de-Purpură se dezlanțuie un adevărat haos.

Pentru a fi salvat, Pyrgus este trimis în Lumea Oamenilor printr-un portal străvechi, dar forțele răului reușesc să saboteze dispozitivul, împiedicându-l pe prinț să ajungă la destinație.

Bazându-se pe ajutorul bătrânului domn Fogarty și al lui Henry, un băiat de vârsta lui din Anglia, Pyrgus găsește o modalitate de a se întoarce acasă.

Împreună cu sora lui, Holy Blue, trebuie să dejoace planurile dușmanilor Împăratului-de-Purpură, înainte de a fi prea târziu."

Editura HUMANITAS

În numele porcului - Pablo Tusset
Ziua Independenței - Richard Ford
Cartea lui Moș Oposum despre Pisicile Poznașe - Eliot T.S.
Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa - Lucia Hossu Longin

Constantin Noica în arhiva Securității - Mezdrea Dora
Cum să devii un Nimeni - Iulian Comănescu
Opere cumplite - Florin Piersic Jr
Pe muchie de cuțit - Atul Gawande
Balul fantomelor - Radu Paraschivescu
Vorbe memorabile de la Cezar la Churchill - Francois

Bluche

O poveste de dragoste, poate - Martin Page
Ceasornicarul orb - Richard Dawkins
Secretul vieții și alte eseuri - Miguel de Unamuno
Cinci cărți din Biblie în traducerea lui Petru Creția - ***
Antologia rușinii după Virgil Ierunca - Nicolae

Merișanu, Dan Talos

Întoarcere în secolul 21 - Ioana Pârvolescu
Cum te poți rata ca scriitor - Alex Ștefănescu
Evanghelia pierdută a lui Iuda - Bart D. Erhman
Muzicofilia. Povestiri despre muzică și creier - Oliver

Sacks

Raget de șoarece - Leonard Wibberly
Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu - Dan

C.Mihăilescu

Viața cu sora mea Madonna - Cristopher Ciccone
Scrisori către Wolfgang Krautz - Emil Cioran
Scrisori către fiul meu - Gabriel Liiceanu
Băieți teribili - Michael Chabon

Gabriel Liiceanu - Scrisori către fiul meu

"Un tată îi scrie, înaintea unei operații dificile, fiului său. Expeditorul e în America, iar destinatarul, în Japonia. După operație, scrisorile continuă să se înălțuie. Se agață mai întâi "ca iedera" de orice le iese în cale, apoi, după întoarcerea acasă a tatălui, devin confesiuni pe cele mai delicate subiecte: cum e cu "celălalt sex", ce căutăm într-o lume în care nu părem fericiți?"

Editura POLIROM

Piercing - Ryk Murakami
Basmе de pe Tigrу si Eufrat - ***
Amintirile peregrinului apter - Valeriu Anania
Amy pleacă în luna de miere - Julia Llewellyn
Maigret la ministru - Georges Simenon
Johnny Panic și Biblia Viselor - Sylvia Plath
50 de activități interactive pentru dezvoltarea copilului -

Sally Goldberg

Bestiar - Julio Cortázar
Quijote - Ada Milea
Animarea grupurilor. Ghid practic - Michel Quaranta
Asasinul englez - Daniel Silva
Pentru totdeauna - Cathy Kelly
21 august 1968 - Apoteoza lui Ceaușescu - Lavinia Betea

(coordonator), Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Tiu

Orb prin Gaza - Aldous Huxley
Moștenirea Boleyn - Philippa Gregory
Cinema - Angelo Mitchievici

Sally Goldberg - 50 de activități interactive pentru dezvoltarea copilului

"Vreți să vă jucați mai mult cu copilul dumneavoastră și să-i stimulați dorința de cunoaștere? Volumul descrie numeroase jocuri pe care cei mici le vor adora și care pot fi adaptate în funcție de vârstă. De la "Cuburile colorate" la "Cifrele de burete", aceste activități îi ajută pe copii să învețe culorile, formele, literele și numerele, iar pe părinți - să-și cunoască mai bine copiii și să le asigure un mediu familial echilibrat."

Editura LITERA INTERNAȚIONAL

Gabriel Garcia Marquez. O viață - Gerald Martin
Activități pentru copii mici - ***
101 ponturi de bază în fofografia digitală - ***
Barack Obama. O alegere istorică - Evan Thomas
Sfârșitul hranei - Paul Roberts
Nostradamus - Mario Reading
Putin și Noua Rusie - Michael Strumer
Operațiunea Walkiria - Jesus Hernandez
Daruri pentru Moș Crăciun - ***
În căutarea orașului de aur - Stephen Biesty
Legea celor puternici - Steve Făinaru
Dicționar univesal de filme
Filmul - Ronald Bergan

Dicționar univesal de filme

Instrument indispensabil al iubitorului de cinema și ghid rapid în orientarea telespectatorului, acest dicționar conține articole despre 10 500 de filme. Cititorii pot recurge la indicii de actori, regizori și personalități literare și culturale ale căror creații au fost adaptate cinematografic, ca și titlurile și anii de producție ale acestora.

Editura CORINT

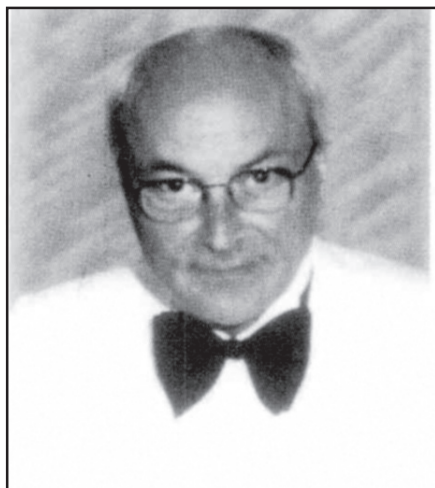
Tunele - Roderick Gordon & Brian Williams
Tunele 2 - Roderick Gordon & Brian Williams
Enciclopedia pentru elevi vol. 1, 2, 3, 4, 5, 6
Ortografia pe înțelesul tuturor - Rodica Lăzărescu
Istorie. Culegere de teste pentru admiterea la Academia de Poliție -***
Istoria canibalismului - Manuel Moros Peña
Dicționar de examinări medicale - Didier Sicard, Thierry Guez
Războiul civil european - Ernst Nolte
Morți până la apus - Charlaïne Harris
Moartea la Dallas - Charlaïne Harris
Clubul morților - Charlaïne Harris
Moartă pentru toți - Charlaïne Harris
Mort de-a binelea - Charlaïne Harris
Categoric moartă - Charlaïne Harris
Morți cu toții - Charlaïne Harris
Sigiliul Templierilor - Adriana Koulias
Cavalerii teutoni - Henryk Sienkiewicz

Matteo Bonadies, 21 de povestiri la gura sobei

Traducere - prof. Stela Ioniță

La Editura "Școala Noastră" a apărut cartea scriitorului italian Matteo Bonadies *21 de povestiri la gura sobei*, în traducerea doamnei Stela Ioniță, profesoară la Școala Gimnazială "Petri Mor" din Nușfalău și la Colegiul Național "Simion Bărnuțiu" din Șimleu Silvaniei. Cum la începutul lunii octombrie a.c. această prestigioasă școală a aniversat 90 de ani de existență - a fost înființată ca și liceu de către Dr. Ioan Ossian în anul 1919, ca prima instituție de învățământ românesc din zonă -, lansarea cărții a intrat în calendarul cultural al sărbătorii.

Portretul scriitorului

Matteo Bonadies, născut la Barletta, Italia, licențiat în Economie și Comerț al Universității din Bari. Activează de peste 40 de ani în domeniul bijuteriilor. Este consul al Republicii Malta la Bari și responsabil al *Confindustria Maltese* (F.O.I. - Federation of Industry) pentru Italia de Sud. A realizat diferite proiecte în folosul Internaționale *Lions Club* din care face parte încă din anul 1972. În perioada anilor 2001-2002 a îndeplinit funcția de guvernator al Districtului AB Apulia. A publicat: *Comunque e in ogni caso* (1991), *Amica mia* (1997), *Golfo di Aranci* (1997), *Vento di Libeccio* (2002), *21 racconti all'ombra del caminetto*

(2003), *Io...Donna* (2006). Critica literară italiană l-a definit "un antreprenor împrumutat artei narrative". Premii literare: Cesare Pavese, Premiul Internațional al Academiei Internaționale Eurafram, Lizza d'Oro Marina di Carrara, Premiul Internațional al Criticii Euro-Afro-Americane, Premiul Carter.

Portretul traducătoarei

Ana-Steluța Ioniță a absolvit Universitatea din București, Secția Limba și literatura română - Limba italiană (1974); a predat la Liceul Minier din Sărmășag, în prezent fiind profesoară la Colegiul Național "Simion Bărnuțiu" din Șimleu Silvaniei și la Școala Gimnazială "Petri Mor" din Nușfalău (unde are și titularizarea). Deviza de dascăl al profesoarei Stela Ioniță a fost să-i învețe și să-i educe pe elevi "să știe, să facă, să fie". Pe lângă implicarea în olimpiade și concursuri naționale de profil, a făcut parte din comisia de organizare a Concursului regional "Valori multietnice și multiculturale din nord-vestul României" și a Simpozionului Internațional "Conservarea și promovarea tradițiilor populare". Coordonează Cercul dramatic ARC peste TIMP al Școlii Gimnaziale "Petri Mor" din Nușfalău, activitatea Clubului de carte din licee și din gimnaziu din Șimleu, colectivul redacțional al revistei "Confluente. Egyutthato" a Școlii Gimnaziale "Petri Mor" din Nușfalău; colaborează la redactarea revistei școlare "Bătaia clipei" (numele îi aparține) și e redactor al revistei de cultură tradițională "Tezaur", editată de Asociația Culturală "La fântâna dorului" și Clubul Copiilor din Șimleu Silvaniei.

A participat la elaborarea și desfășurarea mai multor proiecte cultural-educative, dintre care menționăm proiectul Comenius - *Ways of celebrating the school, the*

town and Europe, organizat de Colegiul Național "Simion Bărnuțiu" din Șimleu Silvaniei și Liceul Scientifico Statale "Carlo Cafiero" din Bari, Italia, în perioada 2004-2006, în cadrul căruia a îndrumat elevii italieni în învățarea unor elemente de limbă română (vocabular pe tema proiectului), iar elevii români și-au însușit acest vocabular în limba italiană. Vizita ocazionată de proiect în Italia, în 2006, a dus la ... nașterea acestei traduceri.

"Suntem și ceea ce citim" - crede Stela Ioniță. Citind opera scriitorului italian Matteo Bonadies, s-a gândit să ne dăruiască și nouă parte din ea. Dar să aflăm povestea acestei cărți chiar de la traducătoarea ei.

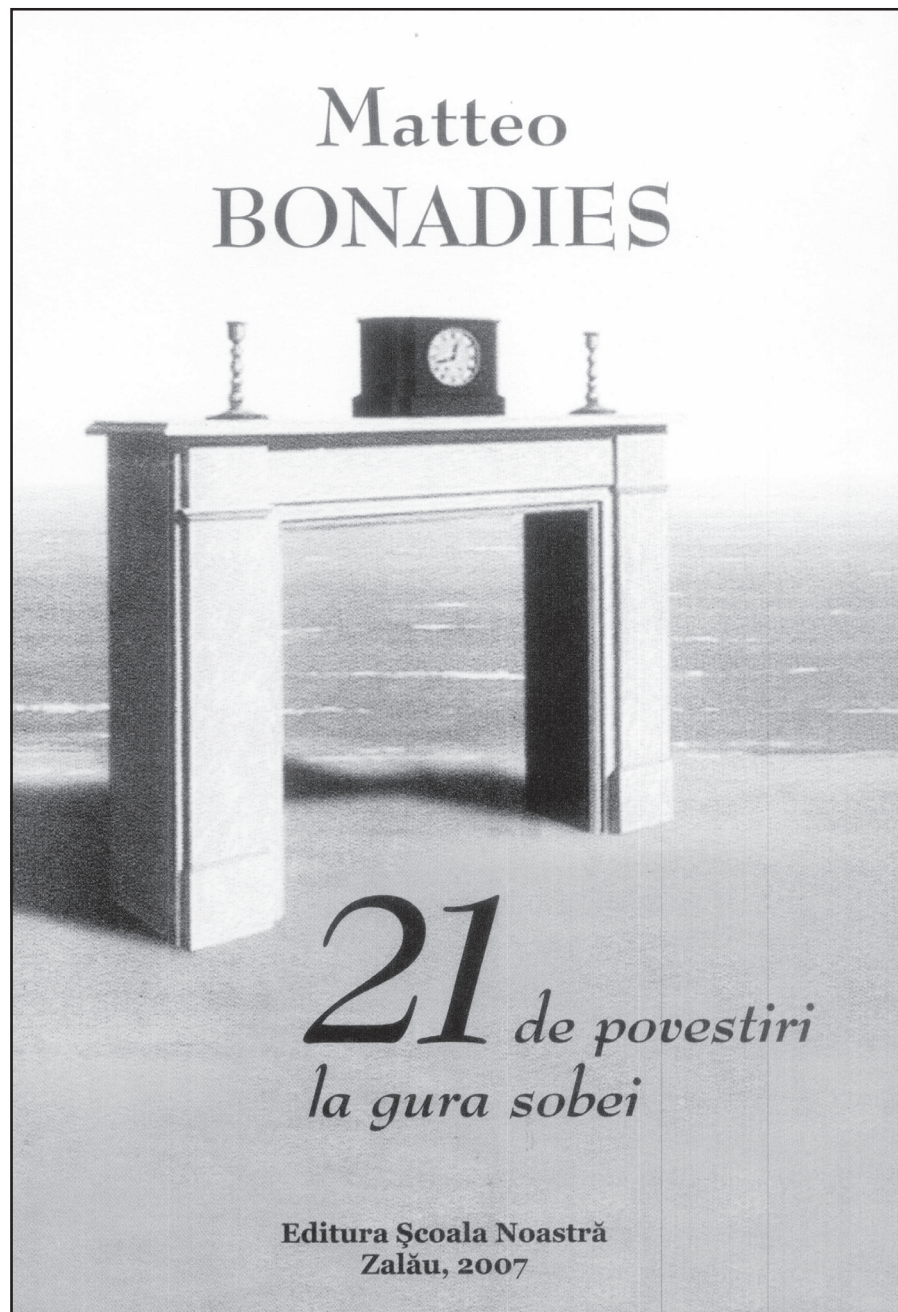
Mărturia prof. Ana-Steluța Ioniță

"Cartea e e rezultatul *curajului* meu de a-i propune autorului (consul al Republicii Malta la Bari) traducerea în limba română a culegerii de povestiri "21 racconti all'ombra del caminetto", cu ocazia lansării cărții în limba italiană, în mai 2005, la librăria *Anima Mundi* din Corato, Italia. Am fost invitată la această lansare de către profesorii italieni din proiectul european "Ways of celebrating the school, the

town and Europe", coordonat de colegul meu, pe atunci, prof.dr. Mircea Braban. Au urmat luni și luni de "aplecări" asupra literei și spiritului cărții, scrise într-o italiană "de sud", căutări de sensuri echivalente în limba română sau de cuvinte inventate de autor și intraductibile...Am lucrat noaptea, după ora 24, în cea mai dificilă perioadă din viața mea..., dar cu bucuria că pot fi alături de cea care acum mă ocrotește *din stele* (mama!)... Traducerile au rămas în manuscris pe caiete dictando, până am reușit să învăț să scriu în word pe calculatorul pe care nu-l aveam acasă, doar la școală...Mi-au fost de un mare ajutor o parte dintre elevii mei de la Colegiul Național "Simion Bărnuțiu" din Șimleu Silvaniei, care se regăsesc pe coperta 1 interioară, cărora n-am să le pot mulțumi decât cu gânduri bune pentru tot ce au făcut și vor face de-acum încolo pentru semenii lor... Ei, rupându-și din timpul liber, mi-au cules pe calculator acele capitole pe care eu nu mai răzbisem a le termina... Tipografia Tehno-Print din Zalău mi-a primit manuscrisul și, în timp record, cartea a apărut la Editura Școala Noastră, în decembrie 2007. După îndelungi tergiversări ale unei lansări oficiale promise, abia acum, la aniversarea celor 90 de ani de la înființarea liceului meu, sper că va avea loc "întâmplarea"... Se cuvine să aduc mulțumiri profesorului Mircea Braban, care mi-a solicitat colaborarea în acel proiect, autorului - pentru încrederea acordată, elevilor care mi-au fost alături, d-lui inspector școlar general, dr.Ioan Abrudan și doamnei directoare a CCD, Monica Țurcaș, pentru sprijinul moral, cât și domnului director Teodor Crișan, pentru invitația de a-mi lansa cartea în segmentul intitulat *Dialogul generațiilor*, din ziua a doua a manifestărilor aniversare..."

21 de povestiri despre viață...

"Povestirile blajine", cum le numește, în prefața cărții, poetul și criticul literar Marcel Lucaci, "te farmecă prin simplitatea lor nestudiată, prin năvala amintirilor ce reconstituie *felii de viață*, pe un ton

blajin și savuros grație surplusului de autenticitate". Duiocese, triste, tulburătoare, povestirile te surprind prin firescul lor, prin trăirile umane universal valabile, prin sensibilitatea și mesajul transmise. "Între vis și realitate" (pag. 93) trăiește Tonino, care nu a făcut în viață ce și-a dorit; într-un azil de bătrâni sfârșește "Bătrânul cel mare", Don Francesco, restauratorul, care înțelege, pe propria viață, cuvintele lui Iuvenal, cum că "mai mult decât moartea, ceea ce ar fi mai de temut ar fi nevoia de a trăi o bătrânețe nenorocită. Muri la vârsta de nouăzeci și cinci de ani, cu speranța că, măcar la sfârșitul călătoriei sale terestre, fiii săi vor fi

înțeleș, poate prea târziu, cât ar fi fost de important să se apropie de bătrânul lor tată, marele bătrân, cum era amintit mai apoi." (pag. 53). "Seara de Crăciun" (pag. 121) a doctorului Marco e tulburată existențial de tragicismul unei știri: cel mai bun prieten al său, doctorul Stefanov, a murit în urma unui accident de mașină. Noaptea bucuriei tuturor este petrecută de Marco la morgă, într-un trist monolog mut "cu" tăcutul său prieten.

Vă recomandăm această carte, în care fiecare povestire are și ceva din viața d-voastră.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Doctorul Emil Romitan - un binefăcător pentru Sălaj

"Doctorul din America" Emil Romitan s-a născut în localitatea-martir Treznea, județul Sălaj, la 1 mai 1919. Părinții săi - Iulia și Augustin Romitan - i-au dat o creștere de bun român și de bun creștin, în spiritul iubirii de țară și de Dumnezeu, iubire pe care nu numai că a păstrat-o, dar a și dovedit-o prin fapte, de-a lungul întregii vieți.

Copilăria și-a petrecut-o în satul Românași, unde tatăl său a lucrat ca învățător și unde a urmat primii ani de școală. Aici și atunci și-a descoperit, timpuriu, pasiunea pentru studiu, pe care a unit-o cu marea lui dragoste pentru aproapele, astfel încât, în modul cel mai firesc s-a îndreptat către facultatea de Medicină a Universității din Cluj. Ca student, s-a ilustrat drept un tânăr înzestrat cu cele mai firești calități ale viitoarei profesii, între care, la loc de cinste, au stat mereu înțelegerea suferinței celuilalt și neliniștea de a găsi cele mai bune remedii pentru a o înlătura. Destinul a vroit ca tânărul student să împărtășească soarta unei mari părți a neamului. După cedarea Ardealului de Nord, și-a continuat studiile la Sibiu, acolo unde universitatea clujeană era în refugiu. Apoi, și-a întrerupt pregătirea spre a se înrola în armata română, în rândurile căreia a luptat, vreme de doi ani, pe front rusec, unde a fost grav rănit la cap și la mână. Reformat din motive medicale, și-a continuat studiile la Cluj, unde, după absolvire, a funcționat ca asistent în domeniul radiologiei, pentru ca, mai apoi, să se specializeze ca ORL-ist, domeniu în care s-a afirmat drept unul dintre cei mai dotați medici români ai timpului.

La 28 de ani, respectiv în anul 1947, s-a căsătorit cu Tulia Nădăban, împreună cu care a avut trei copii: pe Romi, pe Iulia și pe Dan, cărora le-a transmis pasiunea pentru medicină, astfel că toți au urmat calea deschisă de el, devenind, la rândul lor, remarcabili specialiști.

Neputându-se împăca cu regimul comunist instalat în România de tancurile sovietice, Emil Romitan nu a ezitat să-și manifeste deschis ostilitatea față de noua orânduire. În consecință, în anul 1957 a fost condamnat la șapte ani de închisoare, pe care i-a efectuat la Gherla și, apoi, la Canalul Dunăre-Mare Neagră. Au fost

ani de calvar, dar și de reevaluare a atitudinii lui față de cei cu care n-a încetat niciodată să se simtă solidar. Au fost ani de neagră suferință, dar și de călire sufletească și de perseverare în credința ce i-a fost insufflată de părinți.

Eliberat în anul 1966, și-a dat seama că atmosfera din țară devenise sufocantă atât pentru omul care știa care este prețul libertății, cât și pentru medicul care nu și-a putut găsi un mediu prielnic pentru afirmarea marilor lui calități profesionale. Grație acestora, a fost încununat cu importantul Premiu *Philips*, distincție care nu a contat în cariera lui românească. De aceea, doi ani mai târziu, în 1968, a emigrat în Statele Unite ale Americii, unde, până la recunoașterea studiilor, a lucrat ca simplu brancadier. Ulterior, și-a aflat aici mediul providențial de afirmare ca ORL-ist, postură în care s-a bucurat de prețuirea specialiștilor americani, de respectul și dragostea pacienților, până la vârsta de 80 de ani, când s-a pensionat.

Doctorul Romitan le-a transmis celor trei copii nu numai darul pentru slujirea lui Hipocrate, ci și o fierbinte prețuire a libertății. Urmarea a fost că aceștia au ales calea vieții libere, Romi și Dan - în Germania, iar Iulia - în SUA, unde s-au afirmat ca excelenți specialiști.

Faptul că și-a părăsit țara datorită represiunilor politice la care a fost supus nu l-a împiedecat să o iubească din adâncul ființei sale și în anii în care s-a aflat departe de ea. Dorul de plaiurile sale natale, de casa părintească, de casa bunicilor de la Treznea l-a mistuit în toți

acești ani. După 1989, și-a redobândit (și) cetățenia română și, animat de strămoșescul spirit creștin care l-a călăuzit toată viața, a ctitorit lăcașe de cult în satele Păușa, Chichișa și Romita. A introdus încălzirea în 10 biserici, printre care și cele din comuna sa natală - Treznea și Bozna. A înzestrat Catedrala "Sfânta Vinere" din Zalău cu cel mai mare și mai frumos candelabru din țară. Acestea și multe altele sunt fapte pentru care și-a câștigat iubirea divină și dragostea preoților și a enoriașilor.

În primăvara acestui an, la 25 aprilie 2009, Dumnezeu l-a chemat pe Doctorul Romitan la cele veșnice. Cum a ținut să fie îngropat, alături de soția lui, Aurelia, în țărâna patriei sale, la Timișoara, a fost adus acasă și înmormântat la 31 mai. La conducerea lui pe ultimul drum au fost prezenți, în semn de respect pentru om și recunoștință pentru faptele lui, mulți sălăjenii - din Treznea, din Zalău, din Păușa. Din satul Păușa a plecat un autocar, preotul și credincioșii din această parohie fiind deosebit de legați sufletește de Doctorul Romitan, care le-a construit noua biserică ortodoxă. Din păcate, binefăcătorul nu s-a putut bucura de sfințirea bisericii, care a avut loc în 5 iulie 2009, deși a dorit mult să fie prezent la acest eveniment.

Emil Romitan a trăit o viață de om adevărat, care a înțeles să petreacă pe acest pământ în demnitate, evlavie și patriotism. El va trăi veșnic în inimile sălăjenilor pe care i-a ajutat.

Preot Ovidiu POP,
Parohia Păușa

Caiete Silvane

Din vremurile de curând apuse!

Tânărul profesor Arcadie Isidor, absolvent al Facultății de Istorie din București, era hotărât să slujească cu credință și știință de carte acolo unde parohul îl va trimite. Refuzase repartitia de a fi muzeograf la muzeele din Sinaia sau Bran. Era conștient că-și ia adio de la asfaltul străzii la apa caldă și rece de la robinet, la încălzirea centrală, cât și de la atmosfera de a trăii în cercurile academice. Profesorul Arcadie fusese educat în facultate cu misiunea de apostol al neamului său, de modelator și făuritor de minți, de lumină, de suflute, de viitor. Arcadie era conștient de noblețea misiunii sale de luminător al satului cu câini mulți, fără canalizare, fără apă potabilă la robinet, fără lumină electrică, fără aparate de radio, cu multe case acoperite cu paie și cu focul din vatră abia întreținut de câțiva coceni sau un ciot de buturugă mai mult putredă. Era dascălul Arcadie Isidor convins de Sfânta Scriptură pe care o citea în taină de la Apostolul Pavel că: "Dacă dragoste nu e, nimic nu e!" Numai astfel explicăm dragostea lui *Arcadie - luminătorul*, dorința fără rezerve, cu mari sacrificii și chiar sfidându-le celor 42 de promoții de elevi, de la tinerețile până la bătrânețile sale. Acum la apusul soarelui său, pare liniștit de realizările sale, și parcă vrea să spună ca badea Gheorghe din Băsești, căruia în gând i-a sărutat mâinile de mii de ori: "Doamne, îți mulțumesc și aștept judecata Ta să intru în împărăția Cerului".

Tânărul profesor Arcadie, încântat de noile plăuri strămoșești, apărute cu viața de Gelu - românul, pe Valea Almașului, educat de partid era convins că misia sa apostolică este de a da lumină viitorului țării, adică elevilor săi, umblători încă în opinci cu nojte, iar ceva mai târziu cu cisme de cauciuc și-apoi teneși. Tânărul nostru profesor era predestinat să nu părăsească postul de santinelă spirituală, să rămână până la sfârșitul zilelor sale în noua sa comunitate de români, maghiari, evrei și țigani. Și a rămas definitiv, până la sfârșitul zilelor sale.

Nostalgia copilăriei lui, pe Valea Prahovei, cu Zânele din *Valea Cerbului*, cu *Fram ursul polar* al lui Cezar Petrescu statornicit la Bușteni, s-a prelungit la Liceul din Sinaia, dar mai ales în anii de studenție la Facultatea de istorie, unde cursurile academicienilor Andrei Oțetea, ale lui Emil Condurache, ale lui Ion Nestor, ale lui Barbu Câmpina sau ale lui Dionisie Pippidi - ginerele lui N. Iorga, i-au dat tânărului student puterea de discernământ a analizelor proceselor istorice. Peste ani se mai păstrează amintirile colegilor de an ca: Răzvan Theodorescu - actual academician, cât și a profesorilor universitari toți doctori în istorie ca: Bitoleanu Ion la Constanța, Ioniță

Gheorghe ajuns decan mulți ani, Chiper Ioan - cercetător la Institutul N. Iorga, Ion Posescu ajuns consilierul ministrului de externe Mănescu, Inspectori generali la învățământ: Danila Gheorghe, Mircea Viorel sau Ion Scurtu - ajuns șef de catedră, autor de manuale și consilier al fostului președinte al României, Ion Iliescu.

Și era în august 1960, când prin repartitie guvernamentală am fost repartizat la noua școală mixtă, într-o comună sălăjeană cu mare rezonanță istorică. Am fost onorat să fiu primit la gară de omul de serviciu al școlii, baci Gheza, care m-a instalat cu cele două geamantane, într-o căruță trasă de doi măgari ce m-au surprins, amuzându-mă că devorau câteva ziare aduse de vânt. Pe atunci eram un fanatic partizan al revoluției proletare și m-a încântat când am văzut că locul meu de muncă va fi în castelul baronului Miklos Wesselleny, transformat de clasa muncitoare dintr-un cuib al lumii apuse, într-o citadelă de lumină, cultură și învățătură pentru copiii foștilor iobagi. Comuna era capitală de raion iar conducerea o formau elemente credincioase partidului, provenite din rândurile proletariatului și a țăranimii sărace. Primul secretar era din apropierea comunei, fără studii, fără educație intelectuală. Aproape toți activiștii de partid au fost promovați pe criterii politice și cu o orientare spirituală precară. O parte din activiștii de partid încă purtau haine de pănură și cămăși de cânepă.

Până în 1968, școala medie a funcționat în Castel. Condițiile, mai ales pentru elevi, nu erau pe măsura celor de la oraș. Curentul electric ce era produs de un generator se reducea la câteva ore, iar la ora 19 se întrerupea. Elevii continuau să învețe la lumina lămpii cu petrol, lemnele puține și ude mai mult fumegau iar igiena corporală zilnică se făcea cu apă rece adusă în sticle și butoaie. E drept, odată pe săptămână, de obicei sâmbătă, elevii interni se bucurau de privilegiul de a se îmbăia în condiții civilizate la depoul CFR din Jibou. Majoritatea elevilor de la internat își spălau singure lenjeria intimă în lighene aduse de acasă și apoi întinse pe sfoară în curtea internatului sub libera privire a trecătorilor. Se făcea haz, mai ales băieții când vedeau atârinate chiloți, sutiene, cămăși de noapte, majoritatea confecționate acasă din pânză de in și cânepă. Lenjeria intimă din mătase și milaneză era inexistentă.

Locația cantinei unde mâncau 150 de elevi, era în grajdul modern unde conții Wasseleny și Teleki își ținuseră cândva herghelia de cai de rasă. Baci Miron - bucătarul - avea predilecție pentru sarmale dolofane cu mult orez și mămligă cu ceva brânză, servite cu regularitate de două ori pe săptămână.

Prima mea gazdă ca tânăr profesor a fost doamna Agârbiceanu, al cărei soț era inginer hotarnic și al cărei cumnat era scriitorul Ion Agârbiceanu, care sporadic era și preot în Cluj. Familia Agârbiceanu avea stare materială remarcabilă, cu o adevărată vilă cu aproape 10 camere. Doamna, severă, cu o conduită deosebită, nu admitea nicio abatere de la normele de conduită. Mă controla și mă urmărea cu mare severitate, de multe ori cu exagerare. Mă atenționa să nu intru în restaurante și să nu fac parte din mici comunități de prieteni pe care-i considera dubioși, după terminarea orelor să nu mă prelungesc în discuții cu colegii, iar cel târziu la ora 18 să fiu la domiciliu. Norocul meu a fost că la o lună de la venirea mea, doamna Ana Agârbiceanu a primit în gazdă și o tânără profesoară de chimie, domnișoara Țepușe, absolventă a Universității clujene. Precută, doamna Agârbiceanu nu i-a oferit tinerei cameră separată, și pentru a nu da de bârfă lumii, a hotărât s-o culce în aceeași cameră, bineînțeles seara la ora 19 gazda mă încuia în camera mea, pândind până noaptea târziu liniștea somnului meu. Dimineața, gazda pregătea micul dejun pentru noi, dar avea grijă ca la școală să mergem împreună, ci separat, ca lumea să nu clevetească și să păteze "firma" onoratei familii Agârbiceanu. Tânăra profesoară era frumușică foc, slăbuță, delicată, comunicativă și mai înaltă decât mine. Așa că mi-am pus "pofta-n cui", renunțând conștient că n-am să am succes. Așa că, tânăra profesoară s-a îndrăgostit lulea de un coleg - profesor de matematică - Indrei Vasile, cotoat cu lauri în raionul Jibou. Era tobă de carte iar rezultatele elevilor au fost pe măsură. După doi ani, cei doi îndrăgostiți s-au despărțit; ea s-a căsătorit la Cluj cu fostul prieten, iar el - Indrei Vasile - prin concurs a devenit cadru universitar la Politehnica din Cluj. Tot de la școala noastră a mai plecat, tot prin concurs, poate cea mai erudită profesoară de limba română din raion - Rodica Orga - la Institutul de lingvistică din Cluj, ajunsă profesoară universitară.

Prima promoție a școlii - 1961 - o am clar în minte. Majoritatea elevilor proveneau din "talpa țării". Cam 5 % din ei erau "progeniturile" proletariatului. Părinții lor cu un nivel spiritual precar au devenit, prin forța conducătoare a partidului, activiști de partid. O parte, abia își schimbaseră țăarii și cămașa de cânepă cu vestimentația citadină. Gândirea lor simplistă dovedea învățătura a câtorva clase, unele probabil cu repetiție. Dar erau puternici prin dictatura de partid și de stat.

Noul și tânărul profesor Arcadie se impuse în școală

prin învățătura sa, prin corectitudine nefăcând rabat mediocrității. Așa a crezut și a făcut la început de carieră, numai că de la un timp și-a dat seama că aprecierile și notarea elevilor se făcea în funcție de apartenența politică a unor părinți activiști de partid.

Cazul clasei a XI-a - prima promoție a școlii este de notorietate. Dirigintele clasei - regretatul profesor de educație-fizică Titus Budu, descoperitorul și creatorul marilor handbaliști Birtolan Ștefan și Gheorghe Tadici - mi-a înmănat o listă cu circa șase elevi ce proveneau din "burghezia roșie", să fiu atent cu ei, mai ales la notare, de la 9 în sus. Numai că în clasă erau elevi din "talpa țării", net superiori celor cu "sânge albastru". La o oră de istorie l-am ascultat pe un elev "galonat" cu simbolul tatălui său - secretar de partid raional. Elevul nu știa nimic de relațiile între Vlad Țepeș și Ioan de Hunedoara. Rumoare între elevi satisfăcuți că privilegiatul clasei e în afara istoriei și nerăbdători să mă judece dacă am avut verticalitate. A nu-l mai nota pe elev ar fi însemnat lașitatea și imoralitatea profesorului și punerea lui de către elevi la "stâlpul infamiei". Profesorul a simțit cei se poate întâmpla și respectându-și conduita în fața clasei, a explicat elevului "lacunele": "Cunoștințele tale de istorie au valorarea notei trei!" Clasa era satisfăcută, căci noul profesor e justițiar și nu ține cont de indicațiile primite de la "putere". Elevul nostru nu avusese medii mai mici de 9. Satisfacția colegilor era totală, considerându-l pe profesor "incoruptibilul". Numai la câteva zile, directorul școlii îl anunță pe profesor "că a dat de belea" și este chemat la sediul raional al partidului de către un secretar II cu organizarea. Întreaga localitate era în temă cu atitudinea ne mai întâlnită a "incoruptibilului". Audierea profesorului de către un secretar de partid a decurs într-un dialog "care pe care", căci profesorul reușise să-și câștige simpatia opiniei publice, dar mai ales a elevilor săi. "Ascultă, tov. Arcadie - s-a adresat secretarul de partid - ce facultate ai făcut tu? și unde? Cum îți permiți să ceri elevului câți dinți de aur a avut Mihai Viteazul? Nici tu nu știi, că n-ai trăit pe timpul acela să-l cauți în gură pe Mihai". Profesorul nu s-a pierdut cu firea, explicându-i intrusului că a terminat o facultate de marxism-leninism cu note mari și se consideră un propagandist fidel al noului regim. Apoi, prinzând curaj, îi explică secretarului că a fost indus în eroare de elevul "privilegiat". Într-adevăr, tânărul profesor, cândva, pentru un moment de destindere, în ora de istorie a amintit de "bancul" cu Mihai Viteazul pe care-l auzise de la profesorul său, istoricul și scriitorul Dumitru Almaș. În schimb elevul s-a dus acasă reclamând că i-a dat nota 3 pentru că n-a știut câți dinți de aur a avut Mihai Viteazul, Mintise cu nerușinare iar tatăl său - secretarul de partid - aruncase asupra profesorului anatema. Lucrurile s-au liniștit, a urmat primul bacalaureat, toată lumea l-a luat, dar la admitere la facultate cei 4 candidați protejați ai partidului au căzut cu brio. Și pentru că, în ultimă instanță, tot partidul face ce vrea, a hotărât în mare secret să se organizeze o sesiune de examene fantomă în care au fost admise și nulițiile progeniturilor activiștilor de partid.

Ion IVĂNESCU

Călătorii extra-terestre în diferite tradiții*

René Guénon

O problemă ce pare să-i fi preocupat mult pe majoritatea comentatorilor lui Dante este cea a surselor concepției sale despre coborârea în Infern, acesta fiind de asemenea unul din punctele în care apare cel mai clar incompetența celor ce n-au studiat aceste chestiuni decât într-un mod cu totul "profan". Într-adevăr, există aici ceva ce nu poate fi înțeles decât printr-o anumită cunoaștere a fazelor inițierii reale, și acest lucru vom încerca să-l explicăm acum.

Fără îndoială, dacă Dante îl ia pe Virgiliu drept călăuză în primele două părți ale călătoriei sale, cauza principală este, cum toată lumea e de acord în a o recunoaște, amintirea cântului VI din *Eneida*; dar trebuie adăugat că se întâmplă așa deoarece aici, la Virgiliu, nu aflăm doar o simplă ficțiune poetică, ci dovada unei cunoașteri inițiatice incontestabile. Nu fără motiv a fost atât de răspândită în Evul Mediu practica *soților virgilieni*; și, dacă s-a vrut să se facă din Virgiliu un magician, aceasta nu e decât o deformare populară și exoterică a unui adevăr profund, pe care-l simțeau probabil, mai mult decât puteau să-l exprime, cei ce apropiu opera sa de Cărțile sacre, chiar dacă numai pentru o întrebuintare divinatorie de un interes foarte relativ.

Pe de altă parte, nu e greu de constatat că Virgiliu însuși, în ceea ce ne preocupă, a avut predecesori la greci, și amintim în această privință călătoria lui Ulysse în țara cimerienilor, la fel coborârea lui Orfeu în Infern; dar concordanța ce se remarcă în acestea să nu dovedească nimic mai mult decât o serie de împrumuturi sau de imitații succesive? Adevărul e că aici este vorba de ceva ce are cea mai strânsă legătură cu misterele antichității, și că aceste diverse relatări poetice sau legendare nu sunt decât traduceri ale aceleiași realități: creanga de aur pe care Eneea, condus de Sybila, o culege prima dată din pădure (aceeași "selva selvaggia" în care Dante își situează de asemenea începutul poemului său), este creanga pe care o purtau inițiații din Eleusis, și care mai amintește de acacia Masoneriei moderne, "gaj al învierii și nemuririi". Și creștinismul ne prezintă un asemenea simbolism: în liturgia catolică, sărbătoarea Ramurilor¹ deschide săptămâna sfântă, în care are loc moartea lui Hristos și coborârea Sa în Infern, apoi Învierea Sa, care va fi la scurtă vreme urmată de Înălțarea Sa slăvită; și tocmai în luna sfântă începe relatarea lui Dante, ca pentru a arăta că, mergând în căutarea crengii misterioase, s-a rătăcit în pădurea întunecată în care îl va întâlni Virgiliu; și călătoria sa prin lumi va dura până în duminica Paștilor, adică până în ziua Învierii.

Moartea și coborârea în Infern pe de o parte, Învierea și Înălțarea la Ceruri pe de alta, sunt ca două faze inverse și

complementare, prima fiind pregătirea necesară a celei de-a doua, faze ușor regăsite în descrierea "Marii Opere" hermetice; și același lucru este clar afirmat în toate doctrinele tradiționale. Astfel, în Islam vom întâlni episodul "călătoriei nocturne" a lui Mohammed, cuprinzând de asemenea coborârea în regiunile infernale (*isrâ*), apoi ascensiunea în diversele paradisuri sau sfere cerești (*mirâj*); și unele elemente ale acestei "călătorii nocturne" prezintă cu poemul lui Dante similitudini deosebit de frapante, până acolo încât unii au văzut aici una din sursele principale ale inspirației sale. Don Miguel Asín Palacios a arătat multiplele raporturi ce există, atât ca fond cât și ca formă, între *Divina Comedia* (fără a vorbi de anumite pasaje din *Vita Nuova* și *Convito*), pe de o parte și, pe de altă parte, *Kitâb el-isrâ* (Cartea Călătoriei nocturne) și *Futûhât el-Mekkiyah* (Revelațiile din Mecca) ale lui Mohyiddin ibn Arabi, lucrări anterioare cu aproape optzeci de ani, concluzionând că aceste analogii sunt mai numeroase ele singure decât toate cele stabilite de comentatori între opera lui Dante și toate celelalte literaturi din alte țări². Iată aici câteva exemple: "Într-o adaptare a legendei musulmane, un lup și un leu taie calea pelerinului, la fel cum pantera, leul și lupoaica îi ies înainte lui Dante... Virgiliu îi este trimis lui Dante și Gabriel lui Mohammed de către Cer; pe durata călătoriei, ambii au încercat curiozitatea pelerinului. Infernul este anunțat în cele două legende prin semne identice: larmă violentă și confuză, vânt de foc... Arhitectura Infernului dantesc este calchiată pe cea a Infernului musulman: ambele sunt o pâlnie gigantică formată dintr-o serie de etaje, de grade sau trepte circulare ce coboară progresiv până în profunzimea pământului; fiecare din ele adăpostește o categorie de păcătoși, a căror vină și pedeapsă se agravează cu cât ocupă un cerc mai adânc. Fiecare etaj se subdivizează în altele, destinate categoriilor variate de păcătoși; în fine, cele două Infernuri sunt situate ambele sub orașul Ierusalim... Pentru a se purifica la ieșirea din Infern și a putea să se înalte spre Paradis, Dante se supune unei triple abluțiuni. Aceeași triplă abluțiune purifică sufletele în legenda musulmană: înainte de a pătrunde în Cer, ele sunt cufundate succesiv în apele celor trei râuri ce fertilizează grădina lui Abraham... Arhitectura sferelor cerești prin care se realizează ascensiunea este identică în cele două legende; în cele nouă ceruri sunt dispuse, după meritele lor, sufletele preafericite care, la sfârșit, se adună toate în Empireu sau ultima sferă... La fel cum Beatrice se retrage dinaintea Sfântului Bernard pentru a-l călăuzi pe Dante în ultimele etape, tot așa Gabriel îl abandonează pe Mohammed aproape

de tronul lui Dumnezeu unde este atras de o ghirlandă luminoasă... Apoteoza finală a celor două ascensiuni este aceeași: cei doi călători, înălțați până în prezența lui Dumnezeu, ni-L descriu ca pe un focar de lumină intensă, înconjurat de nouă cercuri concentrice formate din șiruri strânse de nenumărate spirite angelice care emit raze luminoase; unul din șirurile cele mai apropiate de focar este cel al Heruvimilor; fiecare cerc înconjoară cercul imediat inferior, și toate nouă se rotesc fără încetare în jurul centrului divin... Etajele infernale, cerurile astronomice, cercurile trandafirului mistic, corurile angelice ce înconjoară focarul luminii divine, cele trei cercuri simbolizând trinitatea persoanelor, sunt împrumutate cuvânt cu cuvânt de poetul florentin de la Mohyiddin ibn Arabi.³

Asemenea coincidențe, până în detalii extrem de precise, nu pot fi întâmplătoare, și avem suficiente motive să admitem că Dante s-a inspirat efectiv, într-o măsură destul de importantă, din scrierile lui Mohyiddin; însă cum le-a cunoscut? Se ia în considerare ca posibil intermediar Brunetto Latini, care a locuit o vreme în Spania; dar această ipoteză ni se pare puțin satisfăcătoare. Mohyiddin s-a născut în Murcia, de unde porecla lui de *El-Andalûsi*, însă nu și-a petrecut toată viața în Spania, și a murit la Damasc; pe de altă parte, discipolii săi erau răspândiți în întreaga lume islamică, dar mai ales în Siria și în Egipt, și în sfârșit e puțin probabil ca operele sale să fi fost atunci de domeniul public, unele dintre ele neajungând niciodată astfel. Într-adevăr, Mohyiddin a fost cu totul altceva decât "poetul mistic" pe care și-l imaginează M. Asin Palacios; se cuvine să spunem aici că, în ezoterismul islamic, el este numit *Esh-Sheikh el-akbar*, adică cel mai mare dintre Maeștri spirituali, Maestrul prin excelență, că doctrina sa este de esență pur metafizică, și că multe din principalele Ordine inițiatice ale Islamului, dintre cele mai elevate și mai închise în același timp, provin în mod direct de la el. Am arătat deja că asemenea organizații au fost, în secolul XIII, deci chiar în epoca lui Mohyiddin, în relații cu Ordinele cavalești, și prin asta se explică, după noi, transmisia constatată; dacă ar fi fost altfel, și dacă Dante l-ar fi cunoscut pe Mohyiddin pe căi "profane", de ce nu l-a numit niciodată, așa cum a făcut-o cu filozofii exoterici ai Islamului, Avicenna și Averroes⁴? Mai mult, e recunoscut că au existat influențe islamice la începuturile rozicrucianismului, la acest lucru făcând aluzie presupusele călătorii ale lui Christian Rosenkreuz în Orient; însă originea reală a rozicrucianismului, am spus-o deja, se află tocmai în Ordinele cavalești, acestea formând, în Evul Mediu, adevărata legătură intelectuală între Orient și Occident.

Criticile occidentale moderne, care nu privesc "călătoria nocturnă" a lui Mohammed decât ca pe o legendă mai mult sau mai puțin poetică, pretind că această legendă nu este specific islamică și arabă, ci că ea ar fi fost originară din

Persia, deoarece relatarea unei călătorii similare se află într-o carte mazdeeană, *Ardâ Virâf Nâmeh*⁵. Unii cred că trebuie mers și mai departe, până în India, unde se întâlnesc într-adevăr, atât în brahmanism cât și în budism, o mulțime de descrieri simbolice ale diverselor stări de existență sub forma unui ansamblu organizat ierarhic de Ceruri și de Infernuri; și unii au ajuns chiar să presupună că Dante a suferit în mod direct influența indiană⁶. Pentru cei ce nu văd aici decât "literatură", acest mod de a considera lucrurile constă (deși ar fi destul de dificil, chiar din simplul punct de vedere istoric) în a admite că Dante ar fi putut cunoaște ceva din India altfel decât prin intermediul arabilor. Însă, pentru noi, aceste similitudini nu arată altceva decât unitatea doctrinei conținută în toate tradițiile; nu e nimic neobișnuit în faptul că întâlnim peste tot expresia acelorași adevăruri, însă tocmai ca acest lucru să nu fie neobișnuit, trebuie mai întâi să știm că acestea sunt adevăruri, iar nu ficțiuni mai mult sau mai puțin arbitrare. Acolo unde nu există decât asemănări de ordin general, nu e cazul să se conchidă pentru o comunicare directă; această concluzie nu se justifică decât dacă aceleași idei sunt exprimate sub o formă identică, ceea ce este cazul pentru Mohyiddin și Dante. Este cert că ceea ce găsim la Dante e în perfect acord cu teoriile hinduse despre lumile și ciclurile cosmice, dar fără să fie îmbrăcat totuși în forma propriu-zis hindusă; și acest acord există în mod necesar la toți cei ce au conștiința acelorași adevăruri, oricare ar fi modul în care au dobândit cunoașterea lor.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Acest text constituie Capitolul V al volumului *Ezoterismul lui Dante* (trad. de Daniel Hoblea, Editura Aion, Oradea, 2005).

¹ Denumirea latină a acestei sărbători este *Dominica in Palmis*; frunza de palmier și ramura sunt evident unul și același lucru, iar prima luată ca emblemă a martirilor are de asemenea semnificația pe care o indicăm aici. - Vom aminti la fel denumirea populară de «Paștele florilor», care exprimă într-un mod foarte clar, deși înconștient la cei ce o folosesc astăzi, raportul simbolismului acestei sărbători cu învierea.

² Miguel Asin Palacios. *La Escatologia musulmana en la Divina Comedia*, Madrid, 1919. - Cf. Blochet, *les Sources orientales de «la Divine Comédie»*, Paris, 1901.

³ A. Cabaton, «la Divine Comédie» et l'Islam, în *Revue de l'Histoire des Religions*, 1920; acest articol conține un rezumat al lucrării lui M. Asin Palacios.

⁴ *Inferno*, IV, 143-144.

⁵ Blochet, *Études sur l'Histoire religieuse de l'Islam*, în *Revue de l'Histoire des Religions*, 1899. - Există o traducere franceză a *Cărții Ardâ Virâf* a lui M. A. Barthélemy, publicată în 1887.

⁶ Angelo de Gubernatis, *Dante e l'India*, în *Giornale della Società asiatica italiana*, vol. III, 1889, pp. 3-19; *Le Type indien de Lucifer chez Dante*, în *Actes du X-e Congrès des Orientalistes*. - M. Cabaton, în articolul pe care l-am citat mai sus, semnalează că "Ozanam a întrevăzut deja o dublă influență islamică și indiană la Dante" (*Essai sur la philosophie de Dante*, p. 198 și urm.); dar trebuie să spunem că lucrarea lui Ozanam, în ciuda reputației de care se bucură, ni se pare extrem de superficială.

Turcu Marin - sălăjeanul din Slovenia

Vine în fiecare an - cu mici excepții - în țară, în satul natal, să-și încarce bateriile sufletului. De ani buni plănuim să depănăm amintiri și abia acum, la sfârșit de vară, am prins o "ferastră". Îl găsim la casa părinților săi trebăluind ca de obicei. Înalt, zvelt, la șazece și... de ani, și-a păstrat chipul cu ochi mari, luminoși, în care se oglindește sufletul bogat de promovator al folclorului românesc în toată lumea.

Ne retragem în grădina casei și încerc o abordare protocolară:

V.B. - Stimate domnule Marin Turcu...

M.T. - Te rog! Marin, copil de Chechiș! Așa mă prezint în toată lumea și nu mă jenez deloc.

V. B. - În regulă, d-le. Sălăjenii vă cunosc prea puțin, sunteți cunoscut mai mult în Slovenia și pe alte meleaguri. Viața dv. e ca un roman frumos care merită citit.

M. T. - Sunt născut în Chechiș în anul 1945, aici am copilărit și am urmat școala primară până la vârsta de 11 ani. Steaua mea norocoasă a fost d-na Marioara, fata popii Mureșan, o mare harpistă la opera din Cluj. Împreună cu mama au decis să mă înscrie la școala de coregrafie din Cluj.

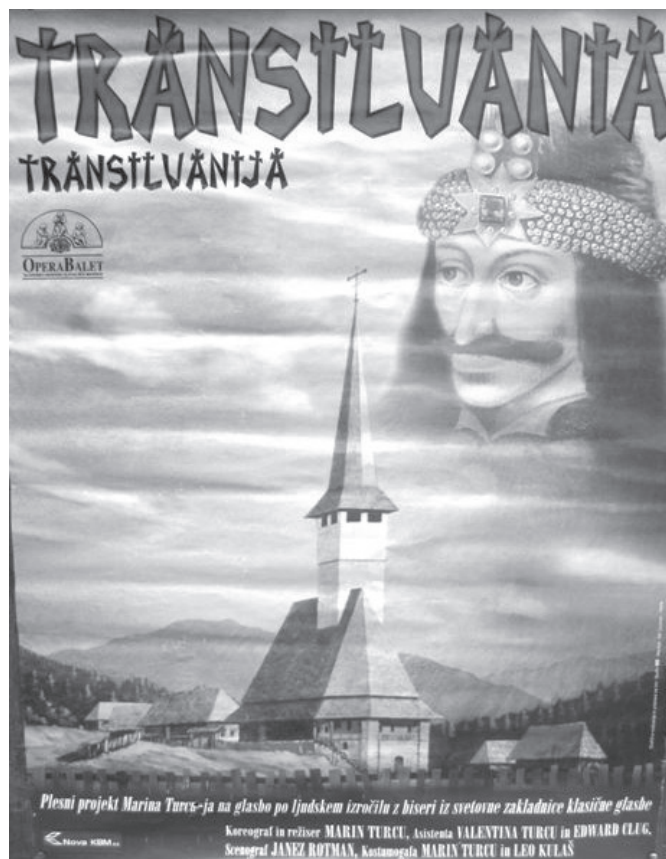
V. B. - Asta când se întâmplă?

M. T. - La 11 ani, terminasem clasa a IV-a. Am fost extras brusc din copilăria fără griji, din sat, din familie și implantat într-un mediu complet diferit - baletul - cu un regim aproape cazon. M-am acomodat foarte greu, mai ales în primii trei ani mă gândeam mereu să întrerup... dar mama de fiecare dată îmi dădea curaj și îmi reîncărca bateriile. Apoi am primit roluri mici de copii la teatru și la operă. Așa am descoperit mirajul scenei, publicul, aplauzele care m-au fascinat. Cum școala ne ducea regulat la operă, teatru, și tot felul de concerte, ajunseseam să cunosc multe repertorii.

Am fost îndrăgit de profesori, pentru că pe lângă dansul clasic aveam talent și la dansurile de caracter - dansuri populare. Împreună cu un bun prieten făgărășean, Ioan Logrea, eram duși de către directorul școlii în sate direct la horă unde ca două videocamere înregistram dansurile și apoi îi învățam pe colegi. Așa am asimilat multă "știință" în dansul popular, pe lângă dansul clasic care la Cluj se făcea la un înalt nivel, așa că toți artiștii erau apreciați. Am absolvit școala de coregrafie în anul 1965, foarte bine pregătit, nu numai profesional. Știam să spăl, să cos, să tielăzesc (să calc haine, n.n.), dar mai ales să fiu disciplinat. Nu eram hotărât încotro s-o apuc... A hotărât directorul școlii că eu trebuie să rămân la Opera din Cluj ca dansator clasic și profesor de balet, unde am fost bine primit și am muncit până în 1972. Atunci am fost selecționat de Oleg Danovski pentru un festival de la Liubljana. Aici m-au remarcat cei din Zagreb, care mi-au oferit un contract ca prim balerin clasic pe un an și am fost în toate spectacolele lor începând cu "Lacul lebedelor". În acea perioadă nu se prea putea ieși din țară așa că a urmat un adevărat calvar pentru mine. Amănuntele sunt foarte interesante și le voi povesti în alt episod...

Am muncit în Zagreb 15 ani, o perioadă plină de realizări. Am avut spectacole de succes în toată lumea. Aici m-am și căsătorit, dar a intervenit războiul, așa că am hotărât să trăiesc în Slovenia. De 20 de ani sunt acolo, în orașul Maribor.

V. B. - Câteva comentarii despre spectacolul

"TRANSLVANIA"...

M. T. - Toată viața am purtat în suflet dragostea pentru dansul popular și am "jucat" ori de câte ori am avut ocazia dansuri populare din Transilvania cu motive românești, ungurești, nemțești, țigănești. Peste tot în lume dansurile țigănești sunt foarte apreciate. Acest spectacol are la bază numai motive folclorice. Dar străinii când aud de Transilvania le vine în minte Dracula, Țepes, Vampirul. Cum pe mine mă interesa Vlad Țepes de mic, chiar eram poreclit "Țepes", am dedicat spectacolul dansului și muzicii populare românești, dar l-am "brodat" în jurul personalității lui Vlad Țepes, încercând să o pun în lumină prin mijloacele specifice baletului. Premiera acestui spectacol a fost la **Maribor în Slovenia** în 2002, țara în care l-am jucat de 35 de ori. **Apoi în Austria, Germania, Italia**, peste tot cu sala plină!

V. B. - Ce faceți în prezent?

M. T. - Sunt solicitat în **Italia, la Verona**, unde o foarte inimoasă directoare ne invită la acest spectacol, d-na Cristiana Cristiani: - "Hai, Marine, să arătăm italienilor că în România sunt oameni nemaipomeniți, nu numai din accia care comit fapte reprobabile!"

V. B. - Ați fost mereu foarte activ, sunteți și acum ca pensionar, ce le spuneți tinerilor de azi?

M. T. - Când bunul Dumnezeu îți dă viața, îți dă și o brumă de har și-ți oferă șansa de a-l folosi. Mai trebuie adăugată munca, perseverența și disciplina. Alternativa este să rămâi un fel de plantă care vegetează pur și simplu.

Vasile BURIAN

Foto: Alexandru MOȘUȚ

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

Flavius Lucăcel

Cine și cum a ucis-o pe Doamna T

Doamna T, *Baroneasă a câmpului verde.*
George, *servitorul baronesei.*
Paula, *o femelă fluture.*
Toto, *un mascul fluture.*
Ben Sling, *comandantul poliției metropolitane.*
Bean Sleng, *ajunctul lui Ben.*
Doi polițiști și foarte mulți fluturi.

ACTUL I

Scena I

Câmp cu multe flori și iarbă verde mățăsoasă.
Doamna T (*se bronzează stând în șezlong, George aleargă cu plasa de prins fluturi pe pajiște*): George, câți ai prins?
George, *alergând, pare că nu aude.*
Doamna T: Ia-i doar pe cei de o mie de lire. George, tu nu auzi?
George (*concentrat*): Sst.
Un fluture de o mie de lire se așază pe posteriorul dezgolit al Paulei, care doarme alături de Toto în iarbă. George culege cu dexteritate fluturile în plasă.
Paula (*dormitând*): To... To!
Toto (*dormitând*): Pau... La.
Doamna T: L-ai prins?
George face un semn din cap.
Doamna T: Vorbește, l-ai prins?
George: Îi trezești.
Doamna T: Cece?
George: Îi trezești.
Doamna T: Îi trezesc? (*Privind insectarul de la picioarele ei:*)
George, unde ți-ai ascuns whisky-ul?
George: N-am pus nimic în gură.
Doamna T (*descoperindu-i pe cei doi în iarbă*): Sttt, nu te mișca, le strici somnul. (*Precipitată:*) Ba strică-l, ce caută aici?
George: Asta încercam și eu să-ți zic.
Doamna T: Uite câtă iarbă mi-au tăvălit, știi că sunt aici?
George: Abia când fluturile-a aselenizat pe fesele ei, i-am văzut.
Doamna T: N-am închis un ochi de aseară, încă o noapte cu lună plină. Pe unde-au intrat?
George: Credeți-mă, zbura dezorientat, urmărit de privirea mea necruțătoare, când, brusc, s-a hotărât să se așeze pe pata aceea caldă din iarbă verde.
Doamna T: Pată, ce să zic, ce pată... Ar fi trebuit să mă informezi imediat.
George: Pata dumneavoastră are mai multă intensitate calorică, dacă despre asta vorbim.
Doamna T: George, nu despre asta vorbim, nu fii obraznic, ne înțeleșeserăm că suntem discreți în public.
George: Care public? Țăștia dorm duși.
Doamna T: Poate se prefac, puși fiind de presa mondenă. Se prefac, iar în fundurile lor au fixat câte unul din acei ochi mici, mici, care te trimite pe rețelele din întreaga lume. În familia mea un servitor rămâne un servitor, oricâtă iscusință ar avea în prinderea fluturilor.
George: Neg, sunt în slujba dumneavoastră de acum treizeci de ani, niciodată nimănui nu i-a trecut prin cap grozăvia asta.
Doamna T: Sunt morți? Ce ne facem?
George: De ce-ar fi morți? Și apoi, fiecare a pronunțat câte un nume.
Doamna T: Jigodie! Pardon: mică. Sunteți înțeleși, i-ai adus probabil pentru vreun complot de servitori nenorociți. Pardon.

Spuneți-mi, cum v-ați gândit să mă șantajați? Fluturii ăștia sunt proprietatea voastră? Deși situația mea financiară e discutabilă, nu am scos niciunul peste graniță. Cel mai mic firicel de polen nu a părăsit regatul - doar știi, George, e interzis.

George: Doamnă, interdicția s-a ridicat de când Excelența-Sa, vărul dumneavoastră, e prim-ministru. A făcut-o pentru a vă salva familia de la faliment. Din ce credeți că trăim noi în huzurul acesta?

Doamna T: Iartă-mă, George, uitasem cum mă echilibrez tu. Fără tine aș aluneca în niște scenarii. Cât înghite piața japoneză?

George: Șaptezeci la sută din ce putem extrage.

Doamna T: Și cu ăștia ce-i la ora asta pe câmpul meu?

George: E prea devreme să-i trezim?

Doamna T (*intrigată*): Glumești.

George (*apropiindu-se, îi împinge cu vârful pantofului*): Hei, voi. (*Nicio reacție.*)

Doamna T: George, vorbește-le, dar nu-i atinge. Dacă au fost uciși?

George repetă mișcarea.

Paula (*întorcându-și privirea speriată, sare în picioare dând din mână ca și cum ar vrea să zboare; șoptește gâtuit*): To... To.

Toto (*întorcându-și privirea speriat, sare în picioare dând din mână ca și cum ar vrea să zboare, șoptind gâtuit*): Pau... La.

George este înmărmurit. Toto și Paula dau disperați din mâini încercând să se înalțe; repetă această mișcare îndelung, apoi cad epuizați.

Doamna T: George, ce au? Sunt epileptici?

George, (*înmărmurit în continuare, nu spune nimic*).

Doamna T: Ce sunt? Răspunde-mi.

George: Ce sunteți?

Paula și Toto, *paralizați de frică, privesc plasa.*

Paula: Ne prinzi?

Toto (*tremurând de teamă, întinde un deget spre insectarul de la picioarele Doamnei T*): Vârându-ne câte un...

George: Ac.

Toto: Ac în ceafă.

Cei doi încearcă din nou să zboare, dând grotesc din mâini.

Doamna T: George, sunt neliniștită. Țăștia nu sunt, cumva, ecologiști?

George: Sunteți, cumva, doi ecologiști, din aceia ce încălcă proprietățile?

Paula (*lui Toto*): Unde ne sunt aripile... Și trompa aia monstruoasă dintre picioarele tale monstruoase?

Toto: Draga mea, măcar eu o mai am, dar tu cu ce îți vei sorbi polenul?

Paula (*îșipăt*): Trompa mea!

George (*Doamnei T*): Doi ecologiști beți. (*Sceptic:*) Drogați și beți.

Doamna T: Scandalos. Parcă văd toată presa călcându-mi iarbă, prezentând cu ură acest caz straniu. Cu atâția fluturi de o mie de lire în insectar... Ascunde-l repede!

George se repede, ia insectarul, se împiedică; fluturii se vor risipi prin iarbă. Paula și Toto scot un țipăt prelung.

Doamna T: George, fă-i să tacă, pentru numele lui Dumnezeu, se aud din turnul Londrei!

George îi prinde le acoperă gura cu mâna, Toto și Paula au ochii ieșiți din orbite.

Paula: Sărmana Rossa, cu acul înfipt în ceafă.

Toto: Dops, Frim, Andy, toți dispăruți din anii aceștia sunt acolo.

Paula: Risipiți prin iarbă cu câte un ac în ceafă.

Toto: Ți-am zis! Ți-am zis să nu venim aici. E periculos, simt că

s-a terminat.

Paula: Cum ați putut fi atât de cruzi? Câtă lume-i așteaptă, iar ei zac aici în iarbă cu câte un ac în ceafă.

Toto: Tragedie.

George *este șocat*.

Doamna T: Tu-i auzi, ăștia-s drogați, mi-au violat proprietatea și...

George: Așa ceva!

Doamna T: Ar trebui să le ceri socoteală. Te plătește și pentru astfel de treburi murdare.

George: Ați fost, sunteți surprinși într-o ținută indecentă pe proprietatea, câmpul... Doamnei T; vă rugăm respectuos să o părăsiți.

Paula: Proprietate... Tea!

George: Domnei T... T.

Toto: Proprietate, adică...

George: Locul, spațiul ei, moștenit de o mie de ani din generație în generație, e al ei. Cum eu, familia mea...

Paula (*lui Toto*): Aripile ne-au fost luate. Aripile!

Toto (*pipăindu-și umerii*): Ne-am pierdut zborul. Cum a fost posibilă o asemenea grozăvie?

Doamna T: Ce spun ăia acolo?

George: Vorbesc despre aripi, zbor.

Doamna T: Trage-i de limbă.

George: Și mă rog, ce și cât ați consumat?

Doamna T: Nu așa.

Paula: Vorbim. Promite-ne că nu vei folosi plasa.

George (*așezând plasa în iarbă*): Dacă asta e o problemă.

Toto: Pentru început, asta e o problemă.

Paula: Ne așezaserăm fiecare pe câte o floare, briza era caldă, când ai apărut tu, suferiserăm în somn această transformare grotescă. (*Lui Toto*.) Cum mă găsești?

Toto: Inacceptabilă. (*Trecându-și un deget peste spatele Paulei*.) Tu nu te-ai mai tăvălit printr-o floare...

Paula (*își trece și ea un deget peste spatele lui*): Uscat, nici o picătură de polen.

Doamna T: George, narcomanii se joacă cu răbdarea noastră, ar trebui să-i ameninți cu pușca.

George: Avem doar plasa aceasta jerpelită la noi.

Doamna T: Incompetentule, dacă ar fi aici Ben, comandantul poliției noastre, ce m-ar mai liniști.

George (*făcând semne vulgare, aparte*): Hoașcă bătrână, iar începi cu neghiobul ăla burtoș.

George *ridică plasa, Paula și Toto dau disperați din mâini*.

Paula: Era vorba că nu o folosiți.

George (*luminat, parcă*): ăștia se cred fluturi.

Doamna T (*izbucnind într-un râs isteric*): Fluturi!? Cine, dâșii?

George: Amândoi se cred fluturi de o mie de lire.

Doamna T (*serioasă*): De o mie de lire? (*Izbucnind în râs din nou*.) Ce exemplare pe cinste!

Toto (*Paulei*): S-ar putea să avem o șansă.

Paula: El spune că ne credem, dar noi chiar suntem.

George: ăștia-s convinși că sunt fluturi.

Doamna T: George, unde ai ascuns-o?

George: Ce?

Doamna T: Sticla aia de whisky. (*Își scoate telefonul mobil*.) Alo, Ben, vino urgent!

Scena II

Doamna T stă în șezlong, George și Ben îi smulg firele albe din păr.

George (*urâcios*): Nu trece pe partea mea.

Ben: Cărarea e aici. Eu respect delimitările.

Doamna T: Au... Ben, fii mai delicat.

Ben o maimuțărește. George îl dezaprobă.

George: Aveai un păr atât de mătăsoș.

Doamna T: Mulțumesc.

Ben: *Mătăsoș* nu poate fi termenul de comparație, este ca iarba dimineților noastre cețoase.

Doamna T: Cum?

Ben: Foarte curat... că e...

George: Normal: curat. Pe proprietatea aceasta apa nu o folosim doar pentru băut.

Ben (*trecându-și mâna prin părul propriu*): Insinuezi ceva?

Doamna T: Să trecem la afaceri. Îi vezi pe cei doi din iarbă?

Ben: Abia acum. Știam că nu mai aveți alte rude.

Doamna T: Rude? Ne-am trezit cu ei pe cap.

George (*numărând firele de păr scoase*): Cincizeci... Străini, emigranți, nu știu... Ha, ha, ha, tu doar patru.

Doamna T: Hărnicuțule, fidelul meu servitor.

Ben: Partea ta îmbătrânește mai repede.

Doamna T: George, ce-i faci? Stimabilul nostru comandant al poliției spune adevărul?

George: Nu se știe cum au apărut, pretinzând că ar fi doi fluturi transformați în oameni.

Ben: Glumești.

Doamna T: Au... Doar patru fire? Nu-ți mai faci treaba cum trebuie. Ben, ai uitat cine te-a sprijinit să ajungi acolo sus.

Ben: Mi-am răvășit toată partea, de unde să le iau dacă nu sunt?

Doamna T: Trebuia să fii informat. De unde au apărut pe proprietățile noastre. Dacă sunt sau nu sunt fluturi.

George: Fluturi, pe mine m-au convins.

Ben: Scandalos.

Doamna T: Vor cădea capete.

Ben: Tocmai când am fost informat de afacerea cu metrul... veniți cu nimicuri.

Doamna T: Metrul?

Ben: E secret. Pentru moment, cu fluturii am mâinile legate.

Legislația... Am prea multe pe cap. George, rezolvă tu cumva.

Doamna T (*lui George*): Abandonați de autorități, în plină criză a fluturilor.

Ben: Să nu exagerăm, criză a fost aia a rachetelor.

George: O scoatem singuri, cumva, la capăt.

Ben (*privește fluturii risipiți din insectar în iarbă*): Cu atâtea victime, o să iasă un scandal!

George: Zgâlțâind bine sistemul.

Ben: Mă spăl pe mâini.

Doamna T: Prăbușiți-vă, toți ați tras foloase de pe urma mea.

Ben (*lui George*): Aici e mâna ta. (*Iese*.)

Paula (*aparte, lui Toto*): Te-ai obișnuit.

Toto (*aparte, lui Paula*): Nu, tu?

Paula (*aparte, lui Toto*): Nu.

Toto (*aparte, lui Paula*): Te-a durut?

Paula (*aparte, lui Toto*): Mă faci să roșesc. Cum îmi voi mai privi părinții-n ochi?

Toto (*aparte, lui Paula*): Nu trebuie să știe, dacă ramâi... așa... nu ai cui să dai vreo explicație.

Paula (*aparte, lui Toto*): Îmi vine să...

George: Plângi.

Paula (*aparte, lui Toto*): E un semn rău?

Toto (*aparte, lui Paula*): Tu ai început.

Paula (*aparte, lui Toto*): Liniștește-te, nu sunt minoră și nici chiar așa neștiutoare, o dată un bondar...

Toto (*aparte, lui Paula*): Bondar?

Întuneric.

George: Eram curios ce e cu bondarul. De ce s-a oprit?

Scena III

Câteva clipe mai târziu, Doamna T și George, aparte, în iarbă; la o anumită distanță, Paula și Toto.

Doamna T: Recunoaște-te învins. Lăsându-ne Ben baltă, situația e fără ieșire.

George: Imposibil să-i indentific, nu au acte, nimic, asupra lor. La urma urmei, ce-ar fi așa ieșit din comun să admiteti că sunt fluturi?

Doamna T: Bine-mi spunea Ben să te concediez, e de părere că te supraapreciez.

George: Domnul Ben, stimabilul nostru comandant, îmi acordă atâta atenție, sunt onorat.

Doamna T: Obraznicule, acum ești și spiritual.

George (*o îmbrățișează cufundându-și fața între sânii ei*): Cine e gugustiucul tău? Când scâncești noaptea în somn, cine-ți încălzește pătura?

Doamna T: Nu în public. Nu aici, fiară mică. Ben e un simplu prieten al familiei. Fricos... afacerile mele nu-l privesc.

George: Dar când locuiți în castel, el vă aprovizionează.

Doamna T: Ce vremuri.

George: Nu vă ajungeau cinci linii iar whisky-ul curgea.

Doamna T: Ești un măgar - pardon. Nu am pus în viața mea alcool în gură.

George: Nu direct, trecea prin pahare. Și Eva...

Doamna T: Eva? Ce vremuri!... A, da, Eva... scumpa de ea, cum s-a prăpădit administrându-și doza aia de compot în venă...

George: Erați atât de bete, iar în castel eu îi serveam pe toți.

Doamna T: Știi că-mi plac doar bărbaii, cu Eva eram doar prietenă.

George: Prietene de joint?

Doamna T: Răule.

George: S-au dus, i-ai înmormântat pe toți. Ești o învingătoare onorabilă, nu te acuz de nimic.

Doamna T: Castelul a fost perioada mea de maturizare. Acolo pregătindu-mă pentru a fi utilă patriei mele: coroanei.

George: Cam lungă inițierea, târziu, prea târziu ai pus să fie demolat, abia acum cinci ani, deja aveai o vârstă.

Doamna T: Insinuezi că e prea târziu pentru a mă implica folosindu-mi experiența, îmi spui că sunt bătrână.

George: Încă ești proaspătă... și nesătulă, semănați cu răposatul domn T, tatăl dumneavoastră.

Doamna T: Ce spui acolo?

George: Uneori îmi apăsa butonul pentru whisky și de trei ori pe noapte.

Doamna T: Era un domn, singur, toți cei care veneau la castel sufereau de singurătate.

George: De trei ori, uneori chiar de cinci ori pe noapte trebuia să-mi desfac cureaua numai în camera lui. Tu nu vedeai nimic, totuși, făceam față, îi serveam pe toți, iar cu singurătatea mai scutește-mă. Parcarea era plină de Rolls-uri. Când ai un Rolls, nu poți, nu ai cum să te dai singur. Bieții ăia, din cutiile de carton risipite între boscheți pe malul fluviului, la ăia ține, li se susține discursul despre singurătate.

Doamna T: George, tu nu erai de stânga! Când ai devenit? Într-o zi... îți vei primi răsplata. În ultimii cinci ani nu ai fost atât de solicitat. Amintiri, amintiri. Mă răcolești, George, toți ai noștri s-au dus.

George: Dar au apărut ăștia.

Doamna T: Ce criză nesuferită.

George: Nu te plânge tu de criză. Încă nu ești afectată. Te-am văzut, îți curgeau balele când i-ai văzut fluturașului trompa.

Doamna T: Obraznic împuțit. Pardon.

Paula și Toto, în iarbă.

Paula: Suntem asemănători ființelor monsturoase, care ne-au ucis jumătate din prieteni, cunoscuți. Egoiști, stăm aici îmbrățișați în iarbă, polemizând.

Toto: Lipsiți de grație, zbor, libertate, două arătări jalnice. Ne-o fi blestemat vreun fir de pai rupt din neatenență.

Paula: Un brusture invidios.

Toto: Putea fi oricine de pe pajiște, chiar fără să le fi făcut vreun rău.

Paula: Așa arată oamenii despre care tot auzeam. Astfel trăiesc, astea le sunt plăcerile.

Toto: Albine de eram, ne răzbumam cumva.

Paula: Și câți de-ai noștri zac în iarbă cu câte un ac în ceafă. Fluturi de am fi din nou, ne-am ridica în văzduh și toți ar ști ce s-a întâmplat aici.

Toto: Suntem oameni. Așteptăm, pentru moment. Nu putem face nimic. Așteptăm.

George (*care a tras cu urechea*): Castelul...

Doamna T: Vorbesc? Fă-i să vorbească. Simt că mă lasă puterile, termină cu obrazniciile.

George (*celor doi*): Doamna T m-a însărcinat să vă ascult. Vorbiți-mi!

Toto și Paula îl privesc descumpăniți.

George (*Doamnei T*): Nimic.

Doamna T: Insistă.

George: Stăpâna mea insistă să-mi vorbiți. (*Fluturilor, aparte:*) Ziceți-i orice, e ramolită.

Paula: Sunteți, suntem oameni? Oamenii despre care noi am auzit atâtea grozăvii.

Toto: Oameni careucid din plăcere pentru că în iarbă zac risipiți o mulțime de-ai noștri cu ace în ceafă.

Paula (*il îmbrățișează, sărutându-l*): Curajosule. (*Doamnei T și lui George:*) Pentru ce?

Toto: Pentru cine?

Paula: Risipiți atâtea vieți, îi știam pe fiecare, le cunoșteam visele, își doreau lucruri mărunte: o floare deasupra capului, câteva firicele de rouă, dimineața și nopți fericite.

Doamna T: Bine, bine, ce bine că au început, dar ce spun?

George îi face semn Doamnei T să nu-i întrerupă.

Toto: În lumea noastră, accastă sumă...

Paula: Nu aș fi știut niciodată cât curaj poți avea.

Toto: Crimele se pedepsesc aspru, genocidul...

George (*Doamnei T, aparte*): Aici vorbim despre fluturi de o mic de lire mișcându-se, zburdând cu obraznicie pe câmpul dumneavoastră. (*Aparte, lui Toto și lui Paula:*) Până la marea criză, prosperitatea, tihna au dominat aici atât pentru nobila mea stăpână, pentru mine, cât și pentru lumea voastră. Vremurile grele, falimentul, iminența imposibilității plăților către furnizori. Genocid! Eu le-aș zice pierderi colaterale. (*Doamnei T:*) Mai bine vindeai castelul.

Doamna T: Nu-mi spune că vorbești unor străini despre situația mea financiară.

George (*făcându-i semne pentru a o liniști*): Toate acestea ne-au împins la măsura disperată a vânzării fluturilor, piața, demonul acesta, înghite totul, oportunitatea ivită acum, când nimeni nu mai cumpăra sau vindea nimic, am fructificat-o. Vedeți și voi partea bună, cei din insectar au șansa pe gratis de a vedea muntele Fuji, Japonia.

Doamna T: Oprește-te, George.

George: Un fluture bun e cel bine conservat, consumat în unul din acele preludii dificile, mărește, asigură, creditează...

Paula: Ne ucideți zborul pentru a-i ajuta pe unii să-și depășască crizele sexuale.

George: Noi, pe cele financiare, clienții noștri, pe cele sexuale. De necrezut, nu-i așa? Voi, fluturii, ne sporiți puterea de cumpărare.

Doamna T: Mizerabilule, cum ai putut să ai încredere dacă sunt... Ești concediat! Concediatule.

George: Vă supără adevărul, doamna mea, asta-i trendu acum, chiar unul din candidații la președinția Franței le-a promis alegătorilor lui că le va crește puterea de cumpărare. Și-a fost ales.

Doamna T: Afară.

ACTUL II

Scena I

Pe câmp, întuneric. Doamna T face dragoste cu Ben.

Doamna T: Mai ia doi, înghite-i cu totul. Bestie, mi-ai înfulecat două mii de lire. Mă ajuți cu ăștia?

Ben: Da, sigur că da.

Doamna T: Te-ai repezit la mine fără să te atingi de ceai, ești inhibat.

Ben: Și testamentul? Ceai... ceai... de ce toate momentele astea trebuie să pară atât de englezești? Nu beau ceai și nu apreciez preludiul cu ceai.

Doamna T: Cum profiți tu de o biată domnișoară.

Se aude o ceașcă răsturnată.

Ben: M-ai opărit.

Doamna T: Nu eu.

Ben: Totuși, ai o vârstă.

Doamna T: Cuprinde-mă în brațe, strivește-mă, așa, apucă-mă. Mi-ai mâncat o duzină de fluturi, asta nu trebuia să-ți arate un pic altfel?

Ben: E în regulă, așa sunt toate acum, crede-mă pe cuvânt. Și testamentul?

Doamna T: Testamentul! Haide acum, acum. E gata semnat.

Ben: Nu credeam că-l mai dai naibii pe George. De ăia doi mă ocup eu. Se cred fluturi? Îi învâț eu să zboare.

Doamna T: Din Turnul Londrei! Acum, acum. Haide, da. George.

Ben: Ce?

Se aude un foc de armă, agitație, lumina revine. Doamna T, împușcată în tâmplă, zace prăbușită în șezlong într-o poziție deloc decentă. Alături, într-un ceaun, fierbe ceaiul.

George (intră în scenă, o vede pe Doamna T, se apropie de ea, îi smulge un fir de păr alb, o privește insistent, după care se întoarce spre spectatori ridicând din umeri): Asta este. (Începe să împartă spectatorilor pahare cu ceai, zicându-le:) Dumnezeu s-o ierte, era o femeie foarte cuvioasă, nu a făcut nimănui vreun rău.

Scena II

George, Toto și Paula, pe câmp.

George: De cum am înmormântat-o, agitația a luat sfârșit. Ar trebui să fiți mulțumiți, fluturii vor avea liniște.

Toto: Depindem de moștenitorul câmpului.

Paula: Istoria voastră e plină de exemple, dintotdeauna unui rău i-a urmat unul mai mare.

George: Istoria asta nu e valabilă în regat. În est sau orient, da. Acolo e posibil orice. La noi democrația e consolidată.

Paula: Începuserăm să căutăm sprijin internațional.

Toto: Am găsit - nu mare, ce-i drept.

Paula: Odată cu moartea ei, întrerupem orice protest.

George: Înțelepți, cât de înțelepți sunteți voi, fluturii.

Toto: Admiteți că am fost...

Paula: Că suntem.

Toto: Fluturi.

George: Fără îndoială, și sunt dispus să mă bat în locul vostru pentru fiecare păpădie de pe proprietatea aceasta, sunt pentru restituție în integru, poporului flutorește, a tuturor câmpiilor.

Paula: Atât la șes, cât și la munte.

George: Garantez doar pentru ce-i aici.

Paula (*il privește pe Toto*): Deocamdată e bine și atât.

Toto: Dar tu, domnule George? Ce rol ai avut în acest spectacol trist?

Paula: Nu ne înțelege greșit! E o chestiune de încredere, ai fost obligat, bineînțeles.

George: Da.

Toto: Unui servitor umil, obosit, simțurile-i acționează anesteziat de efort, de trudă.

George: Da.

Paula: Știm că ai încercat să i te opui.

George: Da.

Toto: De unde știm?

Paula: Sperăm că ai încercat să i te opui.

George: Da.

Paula: Sunt și oameni buni, nu? Cum sunt fluturi buni și fluturi

răi, servicii bune-servicii rele, comuniști buni-comuniști răi, bondari buni-bondari răi, capitaliști...

George: Da.

Toto: Alb și negru.

Paula: Negru și alb.

George: Stați un pic, aici încă avem o problemă.

Toto: Alb și negru.

George: Da. Enunț corect.

Toto: Toți fluturii trebuie să afle despre George.

Paula: Despre acest om bun. (*Iese.*) Negru și alb.

George: Nu. (*Iese.*)

Toto: Alb. (*Iese.*)

George (*voce îndepărtată*): Da.

Se aude o palmă puternică.

Paula: To To.

Toto: Pau LA, naiba să te ia. Eu nu mă joc de-a alba-neagra.

Scena III

Biroul lui Ben, comandantul poliției metropolitane. Ben pare profund afectat de moartea Doamnei T.

Ben: Impresionantă înmormântare.

George: Nu am mai văzut atâta lume de la moartea Domnului T, răposatul tată al Doamnei T.

Ben: Tot un foc de armă-n tâmplă, și ce frumos au omagiat-o. De ce?

George: Ce? A, cred că le-a picat foarte bine ceaiul, nu s-a așteptat nimeni.

Ben: Uf, ce zăpușală... (*Deschide geamul, privindu-l cu coada ochiului pe George.*) De ce... ați răspuns atât de greu rugăminții noastre de a da o declarație?

George: Treburi importante m-au reținut pe proprietate. Sunt implicat direct în criza fluturilor.

Ben (*ridică tonul*): Treburi importante te-au reținut pe proprietate! Criză pe dracu... Criză a fost aia a rachetelor.

George: Cum ar fi alegerea locului pentru groapă, tipul de ceai, culoarea florilor, dispunerea scaunelor.

Ben: Toate erau pregătite dinainte. Doamna T era o femeie prevăzătoare.

George: Prevăzătoare? Ce spuneți, doar știți cât de rare au fost astfel de evenimente în familia baronei, niciunul nu a murit sub o sută de ani.

Ben: Cu excepția regretatului Domn T.

George: Adevărat. Și atunci, tot eu am dus greul.

Ben: Indispensabilul George, olița de noapte s-a ocupat de toate.

George: Nu permit. Aici e o onoare de apărare.

Ben: Lasă, lasă, domnule, că știm noi mai bine ce trebuie apărare. Nu degeaba suntem poliție metropolitană, dar de ce?

George: Ce?

Ben: În curând vom avea și proba.

George: Proba? Care probă? Dumneavoastră înțelegeți ce situație gravă s-a creat? Doi fluturi de o mie de lire transformați într-o clipă în ființe omenești, care pe deasupra sunt pe cale să obțină rezidență.

Ben: Ajungem și la fluturi.

George: Acuzațiile astea stupide! Cine ar putea crede că o doamnă cu un statut atât de clar... cuvântul unei baronei nu are cum, nu poate fi sub nicio formă pus sub semnul îndoielii.

Ben: Cuvântul ei era așa cum spui, însă acum e mort.

George: Doamna T, eu, nimeni de pe acea proprietate nu a avut vreo legătură cu insectarul.

Ben: Ajungem noi și la insectar. Cu mine nu ar trebui să joci scena asta proastă. Informațiile primite prin serviciile secrete duc sus, sus, în guvern, care pare să aibă legătură cu această afacere.

George: Un simplu servitor în fața acestor servicii e un nimic. Eu, mai tot timpul cu serviciul de cafea, comisioane... Datoria...

Intră Ben care seamănă izbitor cu Ben, lăsându-i pe birou un

plic.

Bean: Tocmai a sosit. (*Iese.*)

George: Fratele dumneavoastră?

Ben: Cine? (*Citește stupefiat.*)

George: Domnul... e prima oară când îl văd.

Ben: Bean este întâiul meu colaborator, subalternul meu, tocmai ce a fost numit.

George: Semănați izbitor, dacă ați dispărea așa, subit, nimeni nu și-ar da seama.

Ben (*pe gânduri*): Crezi? (*Întinzându-i hârtia:*) Credeam, eram convins că dumneavoastră ați fost.

George (*citind, se prefăce extrem de emoționat*): O adevărată doamnă. Vă ascult.

Ben: Păreați criminalul logic, ca unic moștenitor testamentar al baronesei, știați. Sigur că știați. Nu mai văd motivul, în noaptea aceea ți-am simțit putoarea de ființă ieftină. Te-a iubit.

George: Un biet servitor...

Ben: Nimic împotriva ta. Tu ai fost, dar neavând nimic... conștiința ta nu îmi dă nicio speranță că vei recunoaște.

George: Protestez energic.

Intră Bean urmat de alți doi polițiști.

Bean: Domnule Ben, te rog, predă-ne arma.

Ben: Obraznicule, cum îți permiți?

Bean: Veți fi protejat atât cât se poate. Nimeni nu va afla, e în joc onoarea noastră. (*Îi întinde o hârtie.*) Rezultatul testului balistic. Tu ai fost! E arma ta! Luați-l! Ben, știi, îmi provoci scârbă.

Scena IV

Toto și Paula, vorbind fluturilor.

Toto: Oameni mărunți, tragedii mărunte.

Paula: Măcar ucigașa de fluturi și-a primit pedeapsa meritată.

Toto: George e singurul om de treabă pe care l-am cunoscut.

Paula: Deși a slujit unui monstru, viața pe câmp se schimbă. A ars plasa iar insectarul l-a donat unui institut care se ocupă cu studiul și judicarea ororilor umanității.

Toto: Astfel procedează un spirit democrat care a trăit în proximitatea crimei cunoscându-i mecanismele, apoi brusc se hotărăște să o denunțe. George vă cheamă pe toți de pe câmp pentru o confesiune.

Paula: Negreșit îl vom asculta, e cel mai potrivit să vorbească despre trecut, ajutându-ne să înțelegem cum au fost posibile crimele, de ce nu a reacționat nimeni, ajutându-ne să iertăm. Ne cere, sigur, iertare în numele tuturor oamenilor.

Toto: Din postura de servitor nu putea interveni.

Paula: În inimă poartă multă suferință. Ajutați-l să se elibereze.

Toto: Chiar dacă a făcut ceva rău.

Paula: Cu sau fără voia lui.

Toto: Eu -

Paula: Și eu.

Toto: Îl iert.

Paula: Și eu îl iert.

Toto: Și doar pentru simplul motiv că viața merge înainte.

Paula: Viața trebuie să meargă înainte alături de George.

Toto (*Paulei*): Simți...

Încep să se transforme în fluturi.

Paula: Iertarea, împăcarea cu situația ne redă zborul, libertatea.

Toto: Libertate și polen.

Paula: Polen, libertate și fraternitate cu oamenii.

Tot: Am fost la fel ca ei pe acest câmp, zic și eu cu încredere în viitor: Libertate, Fraternitate, Polen.

Paula: Hai, Toto, ajunge, nu suntem revoluționari.

S-au transformat în fluturi, zboară.

Toto: Începuse să-mi placă.

Ies urmați de toți fluturii.

Scena V

Ca moștenitor testamentar al câmpului, George a adunat toți fluturii pentru a le face o confesiune.

George: Cine și cum a ucis-o pe Doamna T. Iubiți fluturi, sunt singurul care știe exact cum a fost eliminată această ființă oribilă. (*Fluturii, atenți.*) I-am vorbit mereu lui Ben despre insecuritatea de pe acest câmp. Camere (*înfinge câțiva țăruiși pe care sunt așezate camere de supraveghere*), acestea sunt camere de supraveghere, extrem de eficiente, utile, ele măresc gradul de securitate, dacă ar fi fost montate la timp, fiți siguri, multe tragedii de pe câmp și din perioada castelului erau împiedicate. Opinia publică vedea cu ochii ei ororile. Cetățenii, premierul, regina luau măsuri, dar să revenim la subiect. Cine și cum a ucis-o pe Doamna T. (*Fluturii privesc cu satisfacție și apreciere camerele.*) În noaptea aceea, abia pusese de ceai, Paula și Toto erau resemnați, transformarea lor părea ireversibilă, într-un cuvânt, adormiseră liniștiți, lipiți unul de celălalt, uimiți de acel tip nou de apropiere - "polenizare", un pic prea umedă pentru gusturile lor, toate treburile proprietății erau puse la punct până în cel mai mic detaliu, cuferele mele pregătite, urma să mă despart de acea oribilă Domnă T, în al cărei serviciu... (*Unor fluturi le curg lacrimi, tristețe generală.*) Sensibililor, pentru o mai mare securitate a vieților voastre vă propun să vă grupați, voi micșora spațiul pentru a-l putea supraveghea mai bine. Preocuparea mea principală e protecția dumneavoastră. (*Câmpul imens se va reduce la un spațiu de câțiva metri pătrați. Fluturii îl privesc pe George cu admirație și dragoste, ca pe un protector.*) În fiecare noapte la acea oră eu treceam pentru a-i trage Doamnei T pătura pe spate, făceam asta încă din prima zi când mă luase în serviciul ei, fără excepție, în acea noapte, eram pregătit, chiar izgonit fiind, să-mi îndeplinesc această ultimă îndatorire. (*Mare parte din fluturi bat din aripi, sunt impresionați, câțiva, foarte puțini, îl dezaprobă.*) Pe câmp apa pentru ceai clocotea, în șezlongul ei Doamna T scotea niște sunete sinistre, mi-am auzit numele, cineva, nu cineva: chiar comandantul poliției noastre. (*Fluturii, indignați.*) Am să-mi întrerup firul acestei destăinuri. Dragi fluturi, acum, că am rămas unicul proprietar al acestui câmp, securitatea voastră e singura mea prioritate, eu știu cine și cum a ucis-o pe Doamna T, nu a fost Ben, stimabilul, onorabilul comandant al poliției metropolitane, criminalul e încă în libertate și poate oricând lovi din nou, un Jack Spintecătorul modern. (*Câțiva fluturi leșină.*) Pentru liniștea mea, pentru totala voastră protecție am să vă propun să intrați sub acest clopot de sticlă, la al cărui buton doar eu am acces. (*Fluturii intră bucușori, plini de recunoștință sub recipientul de sticlă.*) În jurul șezlongului zăceau risipite hainele domnului Ben, m-am aplecat pentru a le ordona, scena aceea nu era deloc englezească, nu ne onora, avea ceva latin. Vorbesc de latinii din est. Aruncasem plantele, deja, în apa clocotind, o mireasmă plăcută plutea amintindu-mi de miile de nopți în care doar eu îi trăgeam Doamnei T pătura pe ea. Atunci a căzut dintr-un buzunar obiectul acela ridicându-l, mi se potrivea pe deget ca un inel de logodnă atent ales. Palma-i mângâia luciul absolut, absolut pentru că era produs în țara noastră. (*Fluturii, cu privirile lipite de pereții recipientului, încremeniți.*) Am tras, deși nu va fi cazul niciodată, n-am să pot explica cu precizie de ce. Lucruri vechi adunate în mintea mea de pe vremea castelului, teama de cutiile de pe marginea fluviului. Nu știu de ce. (*În clopotul de sticlă, agitație, fluturii caută o ieșire.*) Restul a fost simplu, banal, comun. Mi-am scos batista, transpirasem, trecându-mi-o peste frunte, apoi peste patul aceluia pistol, care, repet, era din inox englezesc, Made in India (*râde cinic*), strecurându-l repede în vestonul pe care tocmai îl împăturam. Eu am...dragi fluturi, dragi fluturi... (*Cască.*) S-a făcut târziu. (*Răsușește un buton ca la lămpile de gaz, în interiorul clopotului, o flacăra puternică, fluturii cad morți cu aripile arse.*) Uf, mult a mai durat. (*Lumină puternică, un câmp imens, pe care stă doar George; privește cu satisfacție întinderea, pe spate i-au crescut aripi de fluture. Se înalță zbenguindu-se deasupra câmpului.*) Numai al meu. Doar eu.

sfârșit

Memoria memoriei

Octombrie

50

ANIVERSĂRI

01.10.1949 - Ioan VĂDAN, poet și prozator;
03.10.1829 - Gheorghe (George) CREȚEANU († 1887), poet; -
1839 - Theodor BURADA († 1923), folclorist, etnograf, muzicolog,
istoric al teatrului, memorialist; - **1954** - Ioan GROȘAN, important
prozator și eseist; - **1979** - Liana HĂITAȘ, critic literar și eseistă;
04.10.1944 - Ion VARTIC, critic literar și eseist;
05.10.1884 - Dămitrie V. BARNOVSCHI († 1954), jurist,
prozator, eseist; - **1929** - Ion Dodu BĂLAN, istoric și critic literar;
08.10.1929 - Alexandru ANDRIȚOIU († 1996), poet și
traducător; = Dumitran FRUNZĂ, poet; - **1954** - Costin TUCHILĂ,
critic literar și eseist;
09.10.1969 - Călin TEUTIȘAN, critic și istoric literar, eseist;
11.10.1904 - Ecaterina SÂNDULESCU († 1988), poetă,
prozatoare, editoare; - **1914** - Leonida SECREȚEANU († 1978), poet
și epigramist; - **1949** - Toma ROMAN, eseist, analist politic și social,
redactor șef al revistei *Formula AS*;
12.10.1934 - Alexandru ZUB, important istoric, eseist;
13.10.1944 - Vasile Petre FATI († 1996), poet;
14.10.1919 - Mircea ȘERBĂNESCU, prozator; - **1929** - Nicolae
GHERAN, prozator, istoric și critic literar;
16.10.1924 - Lidia BOTE, critic și istoric literar, traducător; -
1939 - Nicolae DAMIAN († 1998), prozator;
18.10.1939 - Efim JUNGHIETU († 1993), folclorist;
19.10.1904 - Nicolae N. CONDEESCU († 1966), istoric literar;
20.10.1924 - Valentin SILVESTRI († 1996), critic de teatru și
memorialist;
22.10.1939 - A. I. ZĂINESCU, poet;
24.10.1909 - ION CALBOREANU (CENTENAR) († 1964),
poet și epigramist târgoviștean;
25.10.1914 - Alex BĂRCĂCILĂ († 1993), clasicist, istoric,

Ion Vartic

Ioan Groșan

Mihai Maniutiu

Călin Teruțișan

arheolog, publicist; - **1929** - Mircea LERIAN († 1988), dramaturg; -
1934 - Hans SCHULLER, scriitor medic;
26.10.1949 - Dumitru Radu POPA, romancier, traducător, critic
literar și eseist; - **1954** - Marius GHICA, eseist;
27.10.1924 - Vasile NICOROVICI († 1992), prozator, poet,
cronicar dramatic, memorialist; - **1934** - Elena DRAGOȘ, autoare de
poezii pentru copii;
28.10.1939 - Ion MĂRGINEANU, poet, prozator, jurnalist;
30.10.1954 - Mihai MĂNIUȚIU, regizor, prozator, eseist; - **1964** -
Cătălin ȚÂRLEA, poet, prozator, eseist, jurnalist.

COMEMORĂRI

01.10.1899 - Anton BACALBAȘA;
02.10.1944 - B. FUNDOIANU;
07.10.1994 - Alexandru PROTOPOPESCU;
08.10.1939 - George Mihail ZAMFIRESCU;
10.10.1964 - Jacques BYCK; - 1979 - Ernest STERE;
14.10.1994 - Aurel TITA;
17.10.1904 - Dumitru Th. NECULUȚĂ;
21.10.1994 - Marin PORUMBESCU; - 2004 - Vasile
CONSTANTINESCU;
22.10.1979 - George Maria PRINA; - 2004 - Iosif FARAGO;
24.10.2004 - Antoaneta APOSTOL;
26.10.1884 - Ion CODRU-DRĂGUȘANU;
29.10.1994 - Titus POPOVICI;
30.10.1989 - Frida PAPADACHE.

Viorel TĂUTAN

Cercuri pe apă

Criza morală

"Două lucruri umplu sufletul de o admirație și o venerație mereu crescândă și nouă, în măsura în care reflecția și le întipărește și se atașază de ele: cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine" - mărturisește, ca un îndemn-testament peste secole, Immanuel Kant în "Critica rațiunii practice". Mărturisesc și eu că am auzit și reținut acest mesaj-poruncă-testament pentru prima dată prin anii '70, în sala de spectacole a Casei de Cultură a Sindicatelor. Replica (reproduc din memorie) "Cerul înstelat deasupra noastră și legea morală în noi" rostită de unul din actorii amatori zălăuani care jucau în piesa Ecaterinei Oproiu "Nu sunt Turnul Eiffel" (să fi fost regretatul profesor Emil Cosma sau la fel de regretat prieten Doru E. Goron? Să fi fost profesorul Mihai Ștefan, frumoasa și talentata Olimpia Moldovan, sau spiritualul doctor Mircea Dumitru?) m-a obsedat multă vreme, chiar după ce am "rumegat-o" în context în opera marelui filosof. Astăzi de-a dreptul mă doare. O fi cerul încă înstelat deasupra noastră, dar legea morală unde-i? Să vorbim

doar despre cuvântul "dat". "Am zis!" - citam noi după romanele cu indieni în copilărie și ne țineam de cuvânt. Dacă am zis, am zis, trebuie să și facem, chiar dacă nu ne convine. *Promiți? Pe cuvântul tău?* Și alte asemenea interogații impuneau respectarea cuvântului dat. Altfel erai catalogat drept un om fără cuvânt, un om pe care nu te poți baza, un mincinos (ce cuvânt urât!), în ultimă instanță. Astăzi, din păcate, nu numai că nu mai avem încredere în cuvintele politicianilor, care promit marea cu sarea până se văd cocoțați unde țintesc, însă ne dezamăgesc și cei pe care i-am considerat integri și-n care am avut încredere. Nu i-am cunoscut bine sau s-au schimbat (era să zic alterat) atât de mult încât nu te poți baza pe ei nici măcar de la birou până la ușă?! "Eu când pun capul pe pernă vreau să dorm liniștit!" - era principiul moral al tatălui meu. Cât de liniștiți pot dormi cei pe care nici măcar nu-i interesează ... *cerul înstelat deasupra lor și legea morală din ei?!...*

Ileana PETREAN - PĂUȘAN

Despre lirica populară a înstrăinării

- note fugare pe marginea unor texte-

(Continuare din nr. trecut)

Orfanii de mamă fac parte din categoria înstrăinaților singuri pe lume.

Copilul plânje și tace,
C-are cine să-l împace,
Da pă mine n-are cine,
Că sânt străinel pă lume.
Străinel ca pasărea,
Milă de la nimenea.
Mila care u-am avut
A dus-o mama-n pământ.
(7, n. 464)

Tata, de există sau nu, pe el copiii nu se pot bizui, deoarece nu are sentimentul dragostei și al grijei de ei.

- Maică, de când ai murit,
Tata s-o căsătorit.
De-ar hi o mamă cât de re,
Tăt copiii-s lângă ie,
Da un tată cât de bun,
Tăt lasă-și copiii-n drum.
(7, n. 464)

Săracii plecați în străini sunt supuși multor privațiuni. Poate că dintre toate cea mai dură constă în suprimarea libertății de a se exprima prin cântec.

Hori-u-aș, horile-m vin,
Nu le poci că-s pre străin;
Hori-u-aș, horile-m plac,
Nu le poci că-s pre sărac.
(7, n. 447)

Înstrăinarea prin cătănie

Cântecele de cătănie și război au luat naștere începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când unele state puternice din Europa au introdus serviciul militar obligatoriu iar mulțimea cetățenilor de rând a fost constrânsă de lege să slujească interese și ambiții care nu erau și ale celor chemați sub arme. În acea vreme românii erau osândiți de mersul diabolic al istoriei să trăiască, să muncească și să moară pentru interesele, binele, gloria și fericirea a trei blestamate imperii. Nu le-aș fi auzit de nume! În fața acelor ocupanți, moșii noștri nu contau nici ca oameni cu suferințe de la Dumnezeu și nici ca popor creștin al cărui destin istoric trebuie respectat.

În cursul deselor războaie austriaco-ruso-turce din secolul al XVIII-lea și începutul celui următor, când situația din Europa se complică mult și datorită războaielor napoleoniene, românii de sub stăpânirea Vienei și Moscovei bat drumurile

și câmpurile Europei, suferă și mor pentru interesele și poftetele expansioniste ale ocupanților. Atunci se produc și marile hoții asupra teritoriului național al românilor prin răpirea Olteniei și a Bucovinei de către Austria și, ceva mai târziu, a Basarabiei de către Rusia, provocând răni seculare, nevindecate încă decât în parte.

Creatorii anonimi, mai bine zis creatoarele, fiindcă în trei colecții consultate (2, 4, 7) am găsit 61 de cântece de cătănie din care peste două treimi (43) provin de la femei și mai puțin de o treime (18) sunt de la bărbați, au reușit să închege o imagine artistică cuprinzătoare a realităților de natură social-politică și militară care au determinat dramele înstrăinării însoțite de suferințe fizice, morale și sufletești ale celor aflați în legătură directă sau numai tangențială cu milităria și războaiele. Imaginea e construită din două fețe paralele și opuse prin aspectele conținutului care o compun.

Există o față senină, frumoasă, apropiată și convenabilă sufletului chinuit al tânărului țaran dus cu forța departe de lumea lui și de ai săi. Aici se evocă satul, casa părintească, gospodăria, plugul cu boii, muncile câmpului - aratul, cositul, seceratul -; e prezentă mama, draguța ori soția și copiii rămași acasă fără tată. În opoziție, se află o față sumbră reprezentată de *urâta cătănie* cu tot ce presupune condiția vitregă a feciorului de țaran luat cătană și dus într-o lume dușmănoasă în care nu cunoaște *Numa frunza și iarba*, *Care-i pă tată lumea*. Acolo moartea e prezentă la tot pasul. De aceea războiul este înfățișat hiperbolic în imagini apocaliptice. Acesta fiind adevărul, se poate lesne înțelege de ce sentimentele care pun stăpânire pe astfel de suflete sunt, pe de o parte, dorul sfâșietor de lumea lor, aspirația necontenită, dorința arzătoare și chiar credința nestrămutată că vor scăpa din acel infern și se vor întoarce acasă și, pe de altă parte, tristețea, nemulțumirea, revolta surdă față de cei care se fac vinovați de suferințele pe care sunt obligați să le îndure: autoritățile stăpânirii străine (biraiele, neamțul), persoanele sau puterile care provoacă războaie, ucid fără milă oameni nevinovați și distrug viitorul tineretului și copiilor (împăratul, Hitler, rusul). Răzbunarea împotriva celor care creează și mențin acest iad al victimei sătenilor făcuți cătane este lăsată în seama Sorții care guvernează universul, deci și destinul fiecărui om indiferent de locul pe care îl ocupă vremelnice în sistemul de valori umane și în ierarhia socială a lumii. De aceea, poate, cântecele de cătănie, în care se consumă atâtea

drame, nu conțin nici un gest de răzbunare directă și nici o vorbă de ocară sau plină de ură la adresa cuiva de altă rasă, etnie sau religie. Asupra vinovaților se rostește blestemul care odată și odată se va împlini, căci *Dumnezeu nu bate cu bota*.

Afirmațiile noastre anterioare se exemplifică în continuare cu extrase de versuri grupate pe motive caracteristice liricii de cătănie și război, însă fără a le comenta.

a. semne și semnale de plecare la oaste:

Auzii cucu cântând,
Dobile la Cluj bătând.
Inima plânje și spune
C-amu n-a fi bine-n lume.
(7, n. 511)

La tăț le-o cântat cucu,
Numa mic granguru
Și mă duc și-m lăs satu;
La tăț le-o cântat mierla,
Numa mic pupăza
Și mă duc și-m lăs țara.
(7, n. 513)

Foaie verde de săcară,
Primit-am ordin asară
Să mă duc cătană iară.
(7, n. 507)

b. feciorul orfan este sortit cătăniei:

Mânce-o focu cătănie
Că tăț dată mi-o fost mie!
Cătănia-i scrisă-n palmă
La feciorii fără mamă;
Cătănia încă-i dată
La feciorii fără tată.
(7, n. 505)

c. plecarea de acasă generează supărare:

Nu-mi bănuiesc că mă duc,
Ci-mi bănuiesc după plug;
După plug și după boi,
După părinți amândoi;
După plug și după grapă,
După mândra me ce dragă.
(7, n. 509)

d. condiția de cătană:

Da săracu cătana,
Când îi vine porunca,
De-a hi moartă mă-sa-n casă
El să ducă și o lasă.
(7, n. 526)

Vai, săracă cătănioară,
N-are zi de sărbătoare,
Numa pușcă p'a spinare
Și borneu-n spate-l are
Și-alcargă din deal în vale.
(7, n. 516)

e. mamă cu feciori:

Foaie verde tri scăieți,
Vai de mama cu băieți!
Mult trudește până-i crește
Și-i dă statului de zestre
De-i îmbracă-n haine noi
Și-i trimete la război
Și din patru mai vin doi.
(7, n. 530)

f. cătana, drăguța, soția și copiii:

Când eram la fete drag,
M-o luat neamtu sub steag,
Sub steag negru de mătăsă,
Tri ai să nu viu acasă.
(6, n. 154)

Rămas bun, soțâie me!
Nu știu când ne-om mai vede;
Vede-ne-om mâni o alaltă,
Poate, mândră, niciodată.
Țucu-vă, copiii mei,
Cum v-am lăsat mititei,
Mititei și ne-nvățaț
Și de răle tăt mâncaț.
(7, n. 512)

g. trenul - simbol al plecării în străini:

Trenule, mașină neagră,
Te blastămă lume-ntreagă
Și-amu te blastăm și ieu
Că m-ai scos din satu meu
Și m-ai dus în țări străine,
Unde nu cunosc p'a nime,
Numa frunza și iarba,
Caceea-i și-n țara mea;
Numa frunza de podval,
C-aceea-i și în Ardeal.
(7, n. 519)

h. războiul și ororile lui:

Toate țările-s în foc,
România-i la mijloc
Și plânje cu mare foc,
Că germanii-s la Carpați,
Bulgarii-s la Dobrogea,
Bombardează Dunărea.
(4, n. 107)

Mândră, de ți-i dor de mine
Sui în tren că trenu vine
Până-n Rusie la mine.
Unde te-a da trenu jos
Îi vede on loc sânjos
Și-i vede tunuri bătând,

Capuri de feciori zburând.
(7, n. 532)

Vin gloanțele cătă noi
Ca și stropii cei de ploii.
Și ne lovesc și ne lasă,
Da de-om mai vini acasă!
Da de gloanțele de tun
Nu poț scăpa nicidecum.
(8, n. 372)

Copilași de pe ogor
Și-așteaptă tăticu lor,
Da nu-i de unde-nturna,
Că-i mort în Germania.
(7, n. 529)

i. blesteme asupra celor vinovați:

Trec feciorii Dunăre
Blăstămându-și maicile.
- Hi-u-ai, maică, blăstămată
Pân'ce nu m-ai făcut fată!
Fetile să culcă-n pat,
Io-s cătană la-mpărat;
Fetile poartă inele,
Io port pușcă și oțele.
(7, n. 528)

Hitlere, n-ai ave parte
Nici de șina de su roate,
Că m-ai străinat departe;
Ai despărțit prunci de taț
Și neveste de bărbat.
(7, n. 529)

Rusule, n-ai ave parte
De țara ta jumătate
Păcum n-am avut nici ieu
Parte de bărbatu meu,
Că din tine s-o făcut
Atăta rău p'a pământ.
(4, n. 106)

Galițăie, țară-amară,
Ardere-ai în foc și-n pară!
Galițăie, Galițăie,
Lasă-l p'a Todor să vie!
(8, n. 367)

j. cu gândul și cu sufletul acasă:

Lasă-mă, neamțule,-acasă,
Că mi-i ierbuța de coasă,
Și grău de secerat
Și mândra de sărutat.
(6, n. 166)

De când de-acasă-am plecat,
Plugu-n șură-o ruginat,
Boii-n câmp o pășunat,
Părinții ne-o așteptat
Cu mult dor și cu bănat.
(6, n. 161)

Acasă s-o pus la plug,

Pă noi în răzoi ne duc.
Ies plugurile din sat
Fără de nici un bărbat.
Plugu două vaci îl trag,
De coarne țâne-on moșneag
Și-o nevestă supărată
Străgă la vaci câteodată.
(7, n. 529)

În încheierea acestor rânduri, menționăm că mulțimea exemplurilor cu care am operat se datorește respectului pe care îl purtăm creației populare autentice și principiului conform căruia orice comentariu făcut unei opere literare trebuie să așeze întâi și mai presus de toate discursul artistic respectiv, în cazul nostru, textul poetic oral.

Augustin MOCANU

Bibliografie

1. Bernea Ernest, *Cadrelle gândirii populare românești*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
2. Bilițiu Pamfil, Bilițiu Maria, *Basme, povești, legende, povestiri și poezii populare din Zona Codrului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
3. Creangă Ion, *Amintiri din copilărie*, în, *Opere*, Ediție îngrijită, prefață și glosar de Acad. Prof. G. Călinescu, ESPLA, București, 1953, pp.17-80.
4. Croitoru Grigorie M., Croitoru Maria V., *Pe unde umblă doru - folclor literar din satu Aluniș* -, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2004.
5. Eretescu Constantin, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Compania, 2003.
6. Ghergariu Leontin, *Folclor literar din Sălaj*, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al județului Sălaj, Zalău, 1973.
7. Mocanu Augustin, *Pe cel deal cu dorurile - folclor poetic din județele Maramureș și Sălaj* -, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2001.
8. Mocanu Augustin, *Folclor din țara Silvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2004.
9. Mocanu Augustin, *Cultură populară tradițională - articole și studii* -, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2009.
10. Papadima Ovidiu, *Literatură populară română. Din istoria și poetica ei*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
11. Papahagi Tache, *Poezia lirică populară*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
12. Pop Mihai, Ruxăndoiu Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura didactică și pedagogică, București, 1976.
13. Rogoz Viorel, *Familia în credințe, rituri, obiceiuri (studii de etnologie aplicată pe un material din ținutul Codrului)*, Editura Solstițiu, Satu Mare, 2002.

Alegerile parlamentare din anul 1926 în județul Sălaj

În anul 1926 se încheia guvernarea liberală, iar regele Ferdinand I-a chemat pe Iuliu Maniu să formeze noul guvern, după cum era și voința electoratului, exprimată la alegerile pentru Camerele Agricole și a celor locale. Însă, el s-a răzgândit în ultimul moment și, se pare, la propunerea lui I.C. Brătianu l-a numit ca prim ministru pe Alexandru Averescu.

Pe data de 3 aprilie 1926 era numit și un nou prefect al județului Sălaj în persoana lui Nicodim Cristea¹, care reprezenta guvernul condus de Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului.

Având în vedere că regele nu l-a însărcinat pe Iuliu Maniu să formeze un nou guvern, trei fruntași ardeleni ai Partidului Național, Vasile Goldiș, Ioan Lupaș și Ioan Lapedatu au acceptat să facă parte din guvernul Averescu. În fața acestei situații Partidul Național a convocat la Cluj pe data de 9 aprilie 1926 Comitetul celor o sută. Totodată și conducerea județului Sălaj a P.N. se adresa organizațiilor partidului din întreg județul printr-un comunicat în care se aducea la cunoștință trădarea politică a celor trei, subliniind faptul că *"Goldiș și consorții pentru noi, din ciasul trădării lor - sunt morți politicește"*. Se anunța că pe data de 9 aprilie la Cluj și 11 aprilie la București *"se va stabili procedura definitivă a partidului în fața situației politice"*.

În același timp, la Clubul partidului din București, pe data de 7 aprilie, s-a întrunit Delegația Permanentă, împreună cu reprezentanții organizațiilor județene și cu foștii parlamentari, pentru a examina situația nou creată. La finalul ședinței s-a redactat un comunicat care a fost dat presei. Liderii partidului întruniți la București au constatat că soluția dată de guvern pentru situația de criză însemna *"înlăturarea voinței limpede manifestată a națiunii în toate consultațiunile electorale și triumful forțelor oculte contra partidelor democratice"*. Se exprima *"mirarea în privința modului cu totul neobișnuit în care s-a făcut trecerea puterii asupra guvernului"*, care era *"repudiat de țară, înlăturându-se pentru a treia oară, dela cârma Statului partidul național cu toate că avea în favoarea sa încrederea țării"*. Din această cauză partidul hotărăște *"să lupte cu ultima energie pentru doborârea guvernului liberal camuflat al generalului Averescu"*. Era înfierat cu tărie, *"oportunismul personal și imoralitatea politică"*².

La Cluj, pe data de 9 aprilie 1926 începeau lucrările Congresului Comitetului Central din Ardeal și Banat al Partidului Național la care au participat delegații tuturor organizațiilor *"într-un număr impunător"*. Erau de față membrii Comitetului executiv, al Comitetului Central din Ardeal și Banat, toți vechii președinți ai organizațiilor județene și delegații tuturor orașelor și județelor. De asemenea, au participat și reprezentanți și delegații din Vechiul Regat.

La intrarea președintelui partidului întreaga asistență a izbucnit *"într-o sinceră și însuflețită manifestație de simpatie"*, în urale, care au durat câteva minute: *"Trăiască Partidul Național"*, *"Trăiască Iuliu Maniu"*. Mulțimea a intonat, apoi, imnul *"Deșteaptă-te române"*. Iuliu Maniu a luat cuvântul și a rostit un impresionant discurs. Raportul Comitetului Central a fost citit de către Voicu Nițescu, după **Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009**

care a fost adoptată o rezoluție. La punctul 1 se sublinia că conducerea Partidului Național *"a făcut toate eforturile omeneste cu puțință spre a crea o situație din care să resară cu necesitate o guvernare democratică întemeiată pe voința națională"*. În continuare, se afirmă că în conformitate cu alegerile parțiale pentru Parlament, a celor pentru Camerele Agricole și pentru Consiliile comunale, cel îndreptățit să formeze noul guvern era Partidul Național³, dar *"a fost adus la cârma țării în disprețul tuturor normelor constituționale printr-o lovitură de culise, cu ajutorul unei legi electorale anume întocmite, un guvern de camuflaj liberal, lipsit de orice baze populare, pătat de imoralitatea unei trădări politice"*. Sunt aprobate demersurile conducerii centrale a partidului în vederea realizării fuziunii cu Partidul Țărănesc și se afirmă necesitatea ca P.N. să ducă *"o politică națională radicală și democratică alături de celelalte forțe democratice"*. Se cere conducerii partidului să-i excludă *"pe toți traficanții de situații politice a căror conduită nu este în concordanță cu principiile și metodele partidului"*. În încheiere, se subliniază *"cu satisfacție deplina solidaritate și unanimitate în sufletele a tuturor organizațiilor"*, exprimându-se, în același timp, solidaritatea și încrederea în președinții partidului, Iuliu Maniu și Nicolae Iorga. A urmat un impresionant discurs al președintelui Iuliu Maniu, care constată cu satisfacție că rezoluția a fost primită în unanimitate. În cuvântul său, afirmă că Partidul Național nu era rodul unor ambiții personale sau *"un fruct al capriciului"*, ci era rezultatul unor aspirații de veacuri ale neamului românesc din Transilvania și că de dragul unor interese de moment nu se puteau jertfi idealul partidului. Vorbește apoi despre rostul partidelor politice și despre principiile partidului, care stau și azi la baza existenței P.N.Ț. Primul principiu enunțat de Iuliu Maniu era cel al **unității naționale și libertății naționale**, principiu pe care spune că partidul nu l-a părăsit niciodată, *"nici ca gândire, nici ca metodă"*. Cel de al doilea principiu este cel al **democrației**, pentru că *"dorința noastră este ca masele să aibă un cuvânt hotărâtor în această țară"*. Cel de al treilea principiu de bază al partidului este **dreptatea socială**. Conform acestui principiu, Iuliu Maniu spune că Partidul Național a ajutat, întotdeauna, pe cel slab, *"ca să nu fie copleșit de cel tare"*. În continuarea discursului său afirmă că partidul dorea instaurarea unui *"parlamentarism real"*, în cadrul unei monarhii constituționale și se declară împotriva dictaturii, făcând aluzie la simpatiiile musolinienne ale lui Averescu. Lovitura aplicată Partidului Național de către rege spune că ea a fost dată nu partidului, ci democrației românești. În consolidarea ei era încrezător în forța tineretului, care credea în principiile Partidului Național⁴.

După Congres, Partidul Național s-a concentrat asupra alegerilor care au fost fixate pentru data de 25 mai 1926 la Cameră, 28 mai la Senat și 10 iunie la cea de senatori ai consiliilor comunale și județene.

Comitetul județean Sălaj al Partidului Național își anunța alegătorii că în cadrul campaniei electorale s-au configurat mai multe alianțe. Minoritățile etnice, maghiară și evreiască au declarat în gazetele lor oficiale că *"au pact electoral cu*

guvernul". Liberalii și averescanii erau declarați "adversari de principii" ai Partidului Național. Partidul Țărănesc deși nu era încă fuzionat cu Partidul Național a semnat cu acesta un cartel electoral, constituind Blocul Național-Țărănesc. Având în vedere că în Sălaj nu avea "nici organizație vizibilă" s-a decis ca aici să candideze "fără nici un cartel numai membrii de-ai partidului național, români Sălăjeni, bărbați cari ne dau garanția morală și materială că fie în opoziție, fie la guvern, neschimbându-și credința și fondul moral desinteresat ca și în trecut vor lupta pentru înfăptuirea dreptății a legalității a cinstei cetățenești și a gospodăriei curate în județ și în țara întreagă și vor apăra sfânta noastră biserică".

Conform noii legi electorale Sălajul avea șase mandate de deputați, două de senatori și un mandat de senator al consiliilor comunale și județene.

Lista candidaților Partidului Național era următoarea: la Cameră candidau Iuliu Maniu, președintele partidului, Alexandru Aciu din Șimleu, fost deputat și senator, Gheorghe Văleanu din Carei, fost președinte al sedriei orfanale, fost deputat, Gavril Oșianu din Bârsău, fost deputat, Aurel Ghilea, preot greco-catolic în Săuca și Vasile Fechetă din Mirșid, econom și comerciant. La Senat candidau Victor Cristea preot în Horoatu Crasnei și Mateiu Mărășescu din Zalău, colonel în retragere și asistent al comisiei agrare. Acesta din urmă era și vicepreședintele organizației județene a P.N. Pentru funcția de senator al consiliilor comunale și județene candida Gheorghe Pop din Zalău, fost prefect, șeful baroului de avocați și președinte al organizației județene a P.N.. Despre candidați se spune că erau "toți oameni de-un sânge și de-o lege"⁵.

Într-un articol de propagandă electorală intitulat "Fraților români Sălăjeni" se arăta că semnul electoral al listei Blocului Național-Țărănesc era un cerc. Se reamintea că la aceste alegeri se încheiase un cartel cu P.Ț. al lui Ion Mihalache. Totodată, era amintit electoratului faptul că P.N. avea o tradiție istorică de 78 de ani, că el a înfăptuit Unirea din anul 1918 și că a încheiat în exterior "cele mai trainice legături frățești". Îi asigura pe alegători că "va duce la îsbandă dorința noastră de-a ajunge un stat unitar consolidat". El "trebuie să preia cârma țării", dar "va lua-o în curând ca și un partid al țării întregi, dinastic, național și de ordine, întronând libertatea, tăria legilor, munca și cinstea, dreptul omenesc, cu un cuvânt: **democrația națională integrală și radicală**. Alegătorii sălăjeni erau îndemnați să voteze lista Blocului Național-Țărănesc, care era redată mai jos, împreună cu data alegerilor, subliniindu-se că "acum întâmplător pe noi (adică pe cei de pe listă- n.n.) ne-a trimis în luptă, toți fii ai Sălajului, frați adevărați ai voștri"⁶.

Pentru județul Sălaj au fost depuse, în totalitate, 5 liste de candidați. În afară de Blocul Național-Țărănesc au mai depus liste următoarele partide: averescan, liberal, cuzist și socialist. Pe lista averescană, adică cea a Partidului Poporului, care era partid de guvernământ candidau următorii fruntași politici: la Cameră: Constantin Bucșan, subsecretar de stat, cumnatul lui Octavian Goga; C. Savu, avocat Cluj, nepotul lui Vasile Goldiș; Victor Pop, profesor; baronul Janos Josika, mare proprietar, "frate dulce cu țăranul"; Coste Ioan, preot și Țolca Pompei, profesor; La Senat: Remus Roșca, protopop și Domahidy Elemer, mare proprietar în

Domănești. Pe lista P.N.L. candidau, pentru Cameră, următorii: Generalul Traian Moșoiu din București, fost ministru; Emil Lobonțiu, fost deputat; N. Popescu din București, ginerele lui Moșoiu; Iulian Domșa, fost prefect de Sălaj; N. Darabont avocat în Carei și I. Bancoș, preot. La Senat: N.N. Sigmireanu, "perla adusă din București spre a ne descifra problemele agrare" și preotul Emil Bran, fost senator de Maramureș. Pe lista Partidului cuzist erau înscrși, la Cameră, următorii: Titus Malaiu, profesor; Petre Fodor, profesor; Ioan Rusu, preot; I. Păcurariu, colonel în rezervă; Lazar Gherghel, preot și I. Galan, profesor. La Senat: Ioan Rusu, preot și Octavian Paulescu, profesor universitar. Pe cea de a cincea listă, cea a Partidului Muncitoresc erau înscrși, la Cameră, următorii: Desideriu Szanto, avocat; Gregoriu Băieș, croitor; Ludovic Czeller, strungar; Simion Oțelia, butrar și Cristofor Kallo, mecanic.

În afară de aceștia, după cum am arătat la lista Partidului Național, a mai candidat câte o persoană și pentru mandatul de senator al consiliilor comunale și județene⁷.

Alegerile s-au soldat cu victoria partidului de guvernământ al generalului Averescu, care a obținut, la nivel național, 52,09% din numărul total de voturi și 292 de mandate în Adunarea Deputaților. Blocul Național-Țărănesc a obținut 27,7 % și 69 de mandate. Liberalii au obținut doar 7,34 % și 16 mandate. Peste procentul de 2%, care conform noii legi electorale reprezenta pragul de intrare în Parlament, s-a mai situat doar Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), care a obținut un procent de 4,97% și 10 mandate⁸.

La nivelul județului Sălaj, învingătoare a ieșit lista Blocului Național-Țărănesc. Din totalul de 52.946 de voturi, el a obținut 25.622, ceea ce reprezenta 48,39%. Ea a fost urmată de lista partidului de guvernământ, Partidul Poporului cu 22.829 voturi, ceea ce reprezenta 43,12 %. P.N.L. a obținut în Sălaj doar 797 voturi, adică 1,51 % din numărul total de voturi. Înaintea P.N.L. s-a situat L.A.N.C. care a obținut 1056 de voturi, adică 1,99%. Cu toate acestea Blocul Național-țărănesc (B.N.Ț) a obținut doar un singur mandat de deputat, iar partidul de guvernământ, prin prima electorală pe celelalte 5⁹.

Iuliu Maniu a câștigat alegerile și în județul Alba și a preluat mandatul de aici. Astfel, în Sălaj mandatul de deputat a fost preluat de către Alexandru Aciu¹⁰. Din partea Partidului Poporului au fost desemnați ca deputați următorii: E. Savu avocat în Cluj, Victor Pop, profesor la liceul "Simion Bărnuțiu din Șimleu", baronul I. Josika din Tihău și Pompei Țolca, profesor în Zalău. La Senat a ieșit învingătoare lista partidului de guvernământ și au preluat mandatele preotul Remus Roșca și Domahidy Elemer¹¹.

Pentru Cameră, în județul Sălaj, cea mai strălucită victorie a obținut-o în circumscripția electorală a Șimleului. Aici, pe data de 25 mai 1926, B.N.Ț. a obținut 1336 de voturi. Partidul Poporului a obținut 450 de voturi, marea majoritate a acestora venind din partea partidului maghiarilor cu care ei încheiaseră cartel electoral. Liberalii au obținut aici doar 63 de voturi, cuziștii antisemiți 24 și muncitorii 108. La alegerile pentru Senat din data de 28 mai, B.N.Ț. a obținut 944 voturi, averescanii - 453, liberalii - 27 și cuziștii (L.A.N.C.) - 13 voturi.

La nivel de județ s-a înregistrat, la Cameră, o diferență de

aproape 3000 de voturi în favoarea B.N.Ț. Aceeași diferență s-ar fi obținut și la Senat dacă secțiile de votare nu s-ar fi amplasat la zeci de km distanță față de comunele unde se știa că sunt simpatizanți ai B.N.Ț. La Senat votau doar alegătorii trecuți de vârsta de 40 de ani. Așadar, deplasarea lor la distanțe de 24-25 de km era foarte greu de efectuat. De exemplu, alegătorii din Bobota, Zalnoc, Marca și Cerișa trebuiau să se deplaseze până la secția de votare din Camăr. Astfel, pe când *"ungurii votau comod acasă"* din cei aproximativ 180 de votanți români au ajuns doar 116. În aceste condiții partidul de guvernământ, împreună cu aliatul său, partidul maghiar a obținut, la Senat, 13.389 voturi, iar B.N.Ț., după condițiile amintite mai sus și anularea altor voturi a reușit să obțină 12.289 voturi. Așadar, *"atât la Cameră, cât și la Senat întreg poporul românesc din Sălaj s-a pronunțat pentru Partidul național"*¹².

La alegerile privind funcția de senator al consiliilor comunale și județene în județul Sălaj a învins candidatul guvernului A. Ciortea, considerat a fi un om *"de valoare netăgăduită"*, dar pentru care *"toate organele administrative au desfășurat cea mai desmățată demagogie"*. El a obținut mai mult cu 288 de voturi față de candidatul B.N.Ț., Gheorghe Pop. Acesta din urmă era și președintele organizației Partidului Național Român din Sălaj, și un *"om pe cât de distins și scrupulos legal, pe atât de lipsit de ambiția de a câștiga onoruri și mai cu seamă prin mijloace urâte, ce lovesc în lege și bunul simț"*. Candidatul P.N.L. a obținut doar 65 de voturi. Votul decisiv dat pentru candidatul guvernului s-a datorat faptului că noile consilii comunale și membrii consiliului județean, abia aleși, *"au votat sub presiunea morală și amenințările organelor administrative"*, care le-au pus în vedere că numai în acest mod vor fi menținute. De asemenea, în aproximativ 30 de comune sălăjene consiliile comunale nu erau încă constituite, nevotând aproximativ 270 de consilieri. Au votat în schimb membrii consiliului județean, unde erau de partea guvernului 10 unguri și 12 averescani, deși acesta încă nu era constituit. Cu toată această victorie, la limită, a guvernului averescan, alegerile au însemnat pentru B.N.Ț. *"o învingere morală"* pe care nu o putea nimeni contesta¹³.

Referitor la modul cum au decurs alegerile generale din anul 1926 și la tactica partidului de guvernământ sunt relevante, credem noi, cuvintele profesorului Leontin Ghergariu, care nu poate fi acuzat de părtinire, deoarece nu era înscris nici într-un partid politic. În prestigiosul ziar zălăuan *Meseșul* el publica un articol intitulat *"După alegeri. Note și impresii"*. El subliniază că guvernul a ales ca și tactică electorală încheierea unui pact cu minoritățile, ceea ce *"a deobligat guvernul în așa măsură încât n-a putut să mai apere cu tărie demnitatea noastră națională. În forma aceasta a trebuit să vedem că minoritățile din țară sunt favorizate față de români. Și era foarte natural că între astfel de împrejurări lupta electorală în Transilvania să nu se dea între partid și partid, ci între neam și neam, între stăpân neîndreptățit și oaspe prea favorizat"*. Un alt rău pe care l-au făcut alegerile organizate de partidul averescan, spune el, este acela că *"au dat puțină tuturor ungurilor cari nu se pot împăca cu situația de azi, ca să-și exprime aceasta nemulțumire"*. Astfel, s-a ajuns ca diferite persoane *"ne bârfesc la noi acasă și cu concursul administrației"*

românești, ceea ce constituia, în opinia lui, *"cea mai mare imoralitate a vieții politice românești"*. S-a ajuns la unele situații critice în care guvernul, datorită pactului său cu minoritățile a sprijinit *"anumiți candidați minoritari contrari intereselor noastre naționale, cari candidau pe lista guvernului în contra unor luptători naționali vechi"*. Așa a fost cazul, spune el, de la Arad, unde *"faimosul Barabas sprijinit de guvern a fost ales în contra lui șt. Cicio Pop, bărbat cu vechime de zeci de ani în luptele noastre naționale"*¹⁴.

În aceste condiții președintele Partidului Național, Iuliu Maniu, se hotărăște să urgenteze fuziunea cu Partidul Țărănesc.

Determinante pentru el au fost evenimentele care au avut loc în luna aprilie 1926, când guvernul liberal, îndeplinindu-și mandatul a fost nevoit să se retragă. S-a petrecut atunci un fapt fără precedent. Regele îl însărcinase pe Iuliu Maniu să formeze cabinetul. Iuliu Maniu primește însărcinarea și întocmește o listă ministerială, pe care regele o aprobă, rămânând ca a doua zi dimineața noul guvern să depună jurământul. La ora 11, noii miniștri îmbrăcați în frac erau adunați în camera lui Iuliu Maniu pe care liderul Partidului Național o ocupa la hotelul Athence Palace. Numeroși simpatizanți ai acestui partid umpluseră holul și trotuarul din fața hotelului. După atâția ani de luptă, sunase în sfârșit și pentru ardeleni ceasul meritat al satisfacției.

Se aștepta febril telefonul mareșalului Palatului Regal, pentru ca întregul cortegiu să pornească spre Palat, să depună jurământul. Telefonul a sunat și a răspuns Maniu. Mareșalul Palatului îi comunică faptul că regele și-a schimbat decizia și că l-a însărcinat cu formarea cabinetului pe generalul Alexandru Averescu. În primul moment Iuliu Maniu a crezut că este victima unei farse. Însă, peste numai o oră, Averescu depunea jurământul, spre uimirea generală a opiniei publice. Lipsa de orice popularitate politică a partidului averescan era așa de notorie încât, de teama unei mișcări populare, patrulă de soldați cu baioneta la umăr au început să patruleze pe străzile Capitalei. Iuliu Maniu nu putea uita acest moment, având desigur conștiința rănită. Se decide să formeze un partid mult mai puternic.

Marin POP

¹ *Gazeta oficială a județului Sălaj*, nr. 12 din 21 aprilie 1926

² *Gazeta de Duminecă*, nr. 15 din 11 aprilie 1925

³ Idem, nr. 16 din 18 aprilie 1926, p. 3

⁴ *Gazeta de Duminecă*, nr. 16 din 18 aprilie 1926, p. 4

⁵ Idem, nr. 19 din 9 mai 1926

⁶ Idem, nr. 20 din 16 mai 1926

⁷ Idem, nr. 19 din 9 mai 1926; *Meseșul*, nr. 14 din 19 mai 1926

⁸ *Gazeta de Duminecă*, nr. 21-22 din 6 iunie 1926; I. Scurtu, op. cit. p. 45

⁹ M. Ivan, *Evoluția partidelor politice în cifre și grafice - 1919-1932*, Sibiu, 1934 op.cit., tabelele V, VII și X

¹⁰ *Gazeta de Duminecă*, nr. 21-22 din 6 iunie 1926

¹¹ *Meseșul*, nr. 15-16 din 8 iunie 1926

¹² *Gazeta de Duminecă*, nr. 21-22 din 6 iunie 1926

¹³ Idem, nr. 25 din 27 iunie 1926

¹⁴ *Meseșul*, nr. 17 din 18 iunie 1926

Aspecte privind învățământul primar din Sălaj în perioada interbelică

Începuturile învățământului românesc din Ardeal, deci și din Sălaj, au avut un caracter religios. Școala de pe lângă **mănăstirea Peri din Maramureș** a fost primul focar de cultură românească, cu puternice influențe asupra vieții spirituale din Sălaj (1). Voievozii maramureșeni au stăpânit întinse teritorii în Sălaj, acest fapt având o influență pozitivă asupra vieții religioase și culturale a românilor din aceste părți ale țării. Alte focare de cultură care au influențat viața spirituală a românilor sălăjeni au fost **mănăstirile Vadului și Strâmba Fizeșului**, care au avut un important rol cultural în secolul al XVIII-lea, cu școlile de pe lângă ele (2).

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o mare contribuție la edificarea școlilor naționale în Transilvania a avut-o **Gheorghe Șincai**, care, în perioada în care s-a aflat în fruntea școlilor românești unite, în calitate de inspector general (1782-1794), a înființat 376 școli. Din acea epocă datează școlile din Santău, Almașul Mare, Șoncuta Mare, școli înființate și organizate de Șincai.

Un rol important în dezvoltarea învățământului românesc din Sălaj, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, l-a avut **vicarul Alexandru Șterca Șuluțiu** care a lăsat în Țara Silvaniei un normativ unitar de conducere a școlilor, înființate în majoritatea satelor Sălajului.

După 1848, școlile din Sălaj aveau un personal slab pregătit, tinerii cu pregătire mai bună angajându-se în administrație, unde erau mai bine plătiți. Școlile românești erau conduse de **cantori**, în cele mai multe cazuri, rar de câte un **preot** mai zelos (3).

În anul **1858** s-a înființat preparandia din **Nășaud** care și-a început activitatea în anul 1859. De aici au venit mai târziu dascăli luminați. În scurt timp școlile din Sălaj au avut dascăli bine pregătiți, cunoscând foarte bine limba română și limba germană, iar unii și limba maghiară. **Învățătorii se alegeau prin concurs public de către părinții elevilor, iar mai târziu numai de către senatele bisericești** (4).

Perioada Dualismului Austro-Ungar (1867-1918) a fost o perioadă în care toate **școlile susținute de stat** în partea ungară a imperiului **au fost școli cu predarea în limba maghiară**. Pentru a rezista presiunilor de maghiarizare, românii au ales soluția **școlilor confesionale**, greco-catolice și ortodoxe, școli întreținute pe cheltuiala comunităților locale. Cu toate acestea, numărul știutorilor de carte din Sălaj a crescut constant. Potrivit recensământului din anul 1880, Sălajul avea 165 944 locuitori, din care 131 600 aveau vârste de peste 8 ani. Din aceștia erau 22 805 știutori de carte: **37,1% în mediul urban, 14, 2% în mediul rural** (5). La **1900** numărul știutorilor de carte a crescut la **56% în orașe și 25, 6% în mediul rural**(6), iar în anul **1910** numărul știutorilor de carte era **mai mare cu 20 477 față de anul 1900**(7).

În anul **1918** existau în Sălaj **132 școli confesionale românești**, cu 145 învățători (124 greco-catolice, 8 ortodoxe) și **103 școli neromânești** (66 de stat, 1 comunală, 11 romano-catolice, 19 reformate, 1 luterană, 5 izraelite). **Față de anul Școlar 1906-1907, numărul școlilor confesionale românești era mai redus cu 47** (8).

Prin Hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de

la 1 Decembrie **1918**, Transilvania se unea cu România. Până la integrarea deplină în statul român, Transilvania a avut o **autonomie provizorie, până în aprilie 1920**. În perioada autonomiei provizorii, a fost condusă de Marele Sfat Național și de către Consiliul Dirigent, organ executiv al Marelui Sfat Național care s-a ocupat și de învățământul primar din Transilvania.

La 4 septembrie 1919, **Consiliul Dirigent a elaborat Decretul nr 13869 privitor la reorganizarea învățământului primar**.

Până în anul 1924, învățământul primar din Transilvania a funcționat pe baza decretului Consiliului Dirigent și pe baza vechii legislații maghiare, adaptată noilor realități istorice. După încetarea autonomiei provizorii a Transilvaniei, s-a aplicat și aici legislația valabilă în România Mare. Prin înaltul decret regal nr. 2571/24 iulie 1924 a fost promulgată "**Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar**" numită și "**Legea de unificare a învățământului primar din România**". Potrivit legii, învățământul primar forma primul grad al învățământului și cuprindea: 1) școlile de copii mici (grădinițele); 2) școala primară; 3) școlile și cursurile de adulți; 4) școlile și clasele speciale pentru copii debili și anormali, educabili;

Școala primară cuprindea **7 clase**. În **primele 4 clase** se predau următoarele discipline: 1) Instrucțiunea religioasă și morală; 2) Limba română: citirea, scrierea, exerciții gramaticale; 3) Aritmetica practică și noțiuni elementare de geometrie; 4) Noțiuni de Istoria României, de geografie și de drept civic; 5) Noțiuni de științe naturale și fizice cu aplicații practice; 6) Noțiuni de igienă; 7) Desen, muzică, educație fizică; 8) Lucru manual și lucrări practice agricole. În **următoarele 3 clase** ale învățământului primar, urmau să se constituie, să se întărească și să se completeze cultura generală formată în primele 4 clase, să se stabilească **legătura strânsă între școală și viață**, stimulând interesul și dând îndrumări pentru una din ramurile de activitate practică: agricultura și anexele ei, meserie și comerț, ținând cont de cerințele regionale. Programa analitică a ultimelor 3 clase varia după natura localității, după ocupația locuitorilor și după înclinația școlarilor. La toate școlile urbane și rurale numărul orelor de lecții pentru școlarii claselor I - II era de 24ore/săptămână, iar pentru cei din clasele III - IV de 28 ore/săptămână. La clasele V, VI și VII, la școlile din mediul urban, numărul orelor de lecții teoretice și practice era de la 12 la 24 pe săptămână, iar la școlile rurale, anul școlar era la aceste clase de cel puțin 5 luni, de preferință lunile de iarnă, cu lecții zilnice, cu un număr de 20-24 ore/săptămână. În celelalte luni ale anului, elevii de la sate urmau cursurile cel puțin 6 ore pe săptămână. Duminică și sărbătorile, învățătorii erau obligați să ducă elevii de aceeași confesiune la biserică. Legea stipula că în fiecare comună urbană sau rurală se vor înființa atâtea școli câte sunt necesare, socotindu-se câte 60 școlari de sală de clasă și de învățător, pentru clasele I-IV și câte 40 școlari de sală de clasă și de învățător, pentru clasele V-VII. Dacă într-o localitate era o singură școală, aceasta era mixtă, dacă erau mai multe, trebuiau să fie școli separate, pe sexe. Fiecare școală trebuia să aibă o

grădina școlară pentru efectuarea experiențelor și lucrărilor practice prevăzute de programă. La școlile rurale terenul de grădina trebuia să fie de cel puțin 1/2 ha. Produsele din grădina școlii erau destinate directorului. Pe lângă fiecare grădina, fiecare școală rurală trebuia să dispună de cel puțin 4 ha, teren de cultură în țarină. Din acest teren, 3 ha trebuia cultivat sistematic de învățător, împreună cu elevii ultimelor clase primare, iar venitul realizat se împărțea tuturor învățătorilor însărcinați cu conducerea lucrărilor agricole. Terenul care rămânea după formarea câmpurilor de experiență era arendat învățătorilor, la un preț cu 50% mai mic decât prețul arenzii percepute în localitate pentru terenuri de aceeași calitate (9).

Statul român, apreciind învățământul public ca o problemă de stat, a decis funcționarea la școlile de stat, încă din anul școlar 1919-1920, a unor **clase paralele pentru elevii maghiari, germani, ruteni, cu învățători de aceeași naționalitate** (10). Prin ordinul Secretariatului General al Instrucțiunii Publice din Cluj, nr 31774/1920, se admitea minorităților din Ardeal să-și edifice școli proprii, dar funcționarea lor era admisă numai prin obținerea dreptului de funcționare (11). Organizarea școlilor primare de stat întâmpina dificultăți deoarece aproape peste tot în județ se înființau școli confesionale minoritare. Astfel, la școala primară maghiară de stat din Zalău, cu 4 învățători, abia au putut fi înscriși 29 elevi, până în luna octombrie 1920 (12). În aproape toate școlile confesionale minoritare nu se predă limba română. Circularele Ministerului Instrucțiunii Publice nr. 100 088 și 100 090, din septembrie 1923, prevedeau învățarea limbii române în școlile minorităților: o oră pe zi la clasele I-II, 2 ore pe zi, la clasele III-IV. Prin introducerea studierii limbii române în școlile minoritare, s-a ajuns ca până în anul 1925, cea mai mare parte din populația școlară minoritară să poată vorbi și scrie românește.

În anul 1933, județul Sălaj avea 342 642 locuitori, din care: 202 176 români, 90 800 maghiari, 30 840 germani, 17 138 evrei, 1 715, alte naționalități. Numărul elevilor era de: 44 921 români, 20 192 maghiari, 3 287 germani, 2 111 evrei, 396, alte naționalități.

Statistica școlilor primare era următoarea: 284 școli de stat, din care: 259 românești, 22 maghiare, 3 germane; 104 școli confesionale, din care: 84 maghiare, 14 germane, 4 ebraice, 1 ruteană, 1 cehă; existau 27 grădinițe de stat, din care: 24 române și 3 germane, la care se adăugau 2 grădinițe confesionale maghiare. Personalul didactic al școlilor primare de stat era format din 507 învățători, din care 431 români și 76 minoritari. Școlile confesionale erau conduse de 169 minoritari și 1 român (14).

Și în perioada care a urmat, statul român a urmărit satisfacerea nevoilor școlare și culturale ale minorităților. În anul 1938 s-a format **Comisariatul General pentru Minorități, pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. Personalul de conducere al Comisariatului General trebuia să cunoască limba minorității de care se ocupa** (15). Prin decizia Ministerului Instrucțiunii Publice nr. 28 827/14 februarie 1939 se dispunea ca în localitățile cu populație maghiară considerabilă și cu număr legal de copii de școală să se înființeze școli primare cu limba de predare maghiară, sau secții maghiare de stat. Părinții copiilor maghiari puteau alege școala pe care o doreau (16). Prin ordinele nr 9315/10 iulie 1939 și 9594/22 iulie 1939 date pretorilor și primarilor urbani, prefectul județului Sălaj dispunea ca prin bugetele tuturor

unităților administrative din subordine să se asigure trebuințele materiale ale școlilor minorităților, alocându-se din bugetele comunelor în proporția corpului didactic. La distribuirea fondurilor trebuia să se țină seama și de școlile confesionale, dacă acestea solicitau subvenție din partea comunelor (16). Documente de arhivă demonstrează că serviciul financiar al primăriei din Șimleu Silvaniei, între 28 septembrie -11 ianuarie 1940, a aprobat subvenționarea școlilor primare minoritare din oraș cu suma de 10 500 lei (17).

Pentru îndrumarea și controlul învățământului din Sălaj, prin hotărârea Consiliului Dirigent, în **anul 1919** a fost înființat un **Revizorat școlar**. Acesta a preluat oficiul fostului inspectorat maghiar. **De la înființarea sa, până în anul 1930, revizoratul a fost condus de Ioan Mango, apoi de către Dumitru Mărgineanu, între anii 1930-1936** (18). Revizoratul a avut o componență redusă, fiind reorganizat în mai multe rânduri. În anul 1925 avea următoarea componență: a) **personal intern:** Ioan Mango - revizor Școlar, Dumitru Mărgineanu - subrevizor de administrație, Gheorghe Bălaj - secretar, Ion Codreanu - învățător detașat și Estera Bălaj - dactilografă; b) **personalul extern:** subrevizorii de control Nicolae Nistor în circumscripția Zalău, Alexandru Pop, în circumscripția Cehu Silvaniei, Emil Pocola, în circumscripția Tășnad și Simion Oros în circumscripția Șimleu Silvaniei (18). Personalul intern se ocupa de rezolvarea chestiunilor de ordin administrativ, iar cel extern cu controlul învățământului. Personalul extern a realizat numeroase inspecții școlare, în condițiile dificultăților de transport din acele vremi, iar cel intern a fost implicat și în activitatea de construcții școlare. Conlucrarea dintre revizorat, autoritățile județene și locale, comunități a permis ridicarea a numeroase construcții școlare, care includeau locuințe pentru învățători, situând Sălajul pe un loc fruntaș în țară. Revizorului Ioan Mango, născut în Fildul de Sus, primit în Sălaj cu răceală, prin modul în care și-a desfășurat activitatea, la pensionare i s-au făcut manifestări de simpatie de către cadre didactice, alți intelectuali sălăjeni, români și maghiari. Pentru calitatea activității desfășurate, în anul 1923, a fost decorat cu ordinul "Coroana României" în grad de cavaler, iar în anul 1926 cu medalia "Răsplata muncii pentru construcții școlare", clasa I.

Salarizarea corpului didactic era stipulată în capitolul XII al legii din 1924. Potrivit legii, salariile corpului didactic se compuneau dintr-o parte fixă, numită leață și din o parte variabilă numită gradație. Leața suplinitorilor era de 75% din cea a învățătorilor cu titlu provizoriu. Gradația reprezenta creșterea lefii, potrivit vechimii în învățământ, acordată în felul următor: 25% după 5 ani, 50% după 10 ani, 75% după 15 ani, 100% după 20 ani și 125% după 25 ani (art.157). Articolul 159 al legii stipula că învățătorii care nu erau originari din județele: Sălaj, Satu-Mare, Maramureș, Odorhei, Ciuc, Trei Scaune, Mureș-Turda, Turda - Arieș, Hunedoara, Vasnita, Văscăuți, Cotmani, Zătaș, Hotin, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Durostor și Caliacra și își luau angajamentul că vor profesa cel puțin 4 ani în școlile din aceste județe, vor primi un spor de leață de 50%, pentru tot timpul cât vor funcționa în aceste județe. Se prevedeau și alte facilități referitoare la stagiul cerut pentru înaintările în grad (reducere cu un an), termenele pentru gradație (din 4 în 4 ani, din 3 în 3 ani pentru cei care-și stabileau definitiv domiciliul în aceste județe). Aceste dispoziții se aplicau timp de 10 ani de la promulgarea legii, după care se aplicau prevederile generale ale legii din 1924. În caz de deces al unui învățător, copiii minori și soția

beneficiau de leafă și gradația întreagă a celui decedat timp de 6 luni (19). Salarizarea corpului didactic a fost fixată prin **Statul de retribuții al funcționarilor publici**. Din salariile învățătorilor se făceau următoarele rețineri obligatorii: 10% din leafă și gradații pentru Casa pensiilor; din salariul rămas se reținea 4% pentru un salariu de până la 5000 lei și 8% pentru un salariu de peste 5000 lei, impozit către stat, afară de 750 lei, sumă scutită de impozitare. Pentru Casa pensiilor se mai reținea, în primele două luni de funcționare ca învățător cu titlu provizoriu, câte 25% din leafă și întreg sporul pe o lună la avansările în leafă sau gradație (20). Salariile cadrelor didactice erau mult inferioare celorlalte categorii de salariați, realitate recunoscută de guvernul vremii. Plata salariilor întârzia adeseori, cum s-a întâmplat în preajma Crăciunului din anul 1925, când cadrele didactice din județ n-au primit salariul pe ultimele două luni, deși se făcuseră repetate intervenții la autorități de către personalul Revizoratului școlar (21). Se adăugau **abuzurile unor percepatori** care, uneori, nu achitau salariile fără să primească **"bacșiș" la 100-150 lei**, sau dovedeau rea-credință, neanunțând învățătorii de sosirea statelor de plată, fapt ce a determinat Asociația Învățătorilor din Sălaj să strângă dovezi pentru a redacta un memoriu către autoritățile în drept (22). O impresionantă mărturisire a condiției materiale a dascălului din învățământul primar o făcea învățătorul G. Hoblea, în anul 1928, în paginile revistei "Școala Noastră". Arătând dezavantajarea cadrelor didactice față de alți funcționari în problema salarizării, învățătorul amintea că insuficiența salariului se făcea simțită îndeosebi la nivelul învățătorilor cu mai mult de 3 copii, întrucât ajutorul familial se dădea numai pentru 3 copii (250 lei pe lună), în timp ce instrucția și întreținerea unui copil la școală costa între 15 000 și 20 000 lei pe an, după afirmația aceluiași învățător. "Cum poate să muncească cu devotament, cu abnegație acel învățător care, din salariul său nu-și poate achita nevoile zilnice, fie pentru corp, fie pentru suflet și, îndeosebi când își vede copiii zdrențeroși, fără de școli, ba de multe ori, poate chiar și lipsiți de hrană absolut indispensabilă" scria G. Hoblea în paginile revistei amintite mai sus. Pentru rezolvarea nevoilor zilnice, învățătorul era nevoit să completeze necesarul de bani efectuând diferite munci suplimentare (23). În anii marii crize economice, guvernul au aplicat mai multe "curbe de sacrificii" care au lovit cel mai grav cadrele didactice. **Iar reprezentantul învățătorilor în parlament, V. Toni, a expus în fața membrilor acestuia motivele pentru care învățătorii nu puteau primi pasiv "curba de sacrificiu" de la 1 ianuarie 1933: 1) învățătorii nu au primit salariul cum au fost încadrați în legea de armonizare a salariilor din 1927, necalculându-se coeficientul de gradații, cu toate că acesta făcea parte integrantă din salariu; 2) în urma neplătirii sumelor legale de salariu; 3) dacă unor categorii de salariați li s-au aplicat 2 sau 3 curbe de reduceri, învățătorilor, prin neîncadrarea din 1927 li se aplicau 4; 4) pe doi ani în urmă nu s-au plătit gradațiile și înaintările; 5) sumele învățătorilor bolnavi erau folosite pentru plata suplimentelor; 6) au de primit salarii pe 5-6 luni din urmă, pe 2-3 luni din 1931, la fel din 1932; 7) salariul primit nu asigura minimul de existență (24).**

Concluzii

La sfârșitul Primului Război Mondial învățământul primar din Sălaj se afla într-o situație foarte dificilă. În perioada

Dualismului austro-ungar (1867-1918) învățământul românesc din Ardeal a găsit salvare în școlile confesionale, greco-catolice și ortodoxe.

Imediat după război, în cadrul învățământului se aplicau vechile legi maghiare, adaptate noilor realități, la care se adăugau prevederile decretului Consiliului Dirigent, din septembrie 1919. Începând cu anul 1924, învățământul primar din Sălaj aplica prevederile Legii de unificare a învățământului primar din anul 1924, valabilă în România Mare. Statul român a luat măsuri pentru asigurarea învățământului minoritar, în secții minoritare pe lângă școlile de stat românești, în școli de stat minoritare sau în școli confesionale, acolo unde exista o populație școlară care se încadra în numărul prevăzut de lege. Părinții elevilor minoritari aveau posibilitatea de a alege școala pe care o urmau copiii lor. Îndrumarea și controlul învățământului au fost asigurate de către Revizoratul Școlar din Sălaj care s-a preocupat de buna funcționare a școlilor, românești și minoritare, a avut o contribuție importantă la construcția localurilor de școli, care includeau și locuințe pentru învățători. Cu toate dificultățile întâmpinate, mai ales în anii crizei economice, învățământul primar din Sălaj a progresat, fapt recunoscut de către autoritățile centrale ale statului român, care au acordat 2 decorații revizorului școlar din Sălaj, Ioan Mango. Acest lucru a fost posibil datorită colaborării strânse dintre școală, autorități județene și locale, comunități locale.

Viorel MĂRGINEAN
Alexandra PREDA

NOTE:

- (1) Ștefan Bărsănescu, *Istoria pedagogiei*, București, 1969, p.55;
- (2) Augustin Bunea, Episcopii Petru, Pavel, Aron și Dionisie Novacovici, Blaj, 1902, p.342;
- (3) Ion Ardeleanu-Senior, *Istoria învățământului românesc din Sălaj*, în "Școala noastră", XII, 8, 1935, p.375;
- (4) Ibidem, p. 418;
- (5) Pompei Boca, *Știința de carte în Județul Sălaj (1880-1930)* în vol. "Aspecte ale dezvoltării învățământului din Sălaj", Zalău, 1971, pp.38-39;
- (6) Ibidem.
- (7) Ibidem
- (8) Arhivele Statului Sălaj, Fond: Prefectura Județului Sălaj. Comitetul administrativ, dosarul III-7/1922, fila 13;
- (9) Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar, București, 1924;
- (10) Arhivele Statului Sălaj, Fond: Prefectura Județului Sălaj. Comitetul administrativ, dosar III-100/1921, fila 4;
- (11) *Gazeta de Duminecă*, Șimleu Silvaniei, III, 9, 27 februarie, 1921;
- (12) Arh.St.Sălaj, Fond: Prefectura Județului Sălaj. Comitetul administrativ, Dosar III-9/1920, fila 19;
- (13) *Activitatea corpurilor legiuitoare și a guvernului* (ian.1922-martie 1926), București, 1926, pp. 67-76;
- (14) Școala Noastră, XVI, 1-2, 1939, p.325-328;
- (15) Arh. St. Sălaj, fond: Primăria orașului Șimleu Silvaniei, Dos. 2456/1940, f.3-5;
- (16) Ibidem, Dos.2456/1940, f.31;
- (17) Ibidem, Dos.2456/1940, f.19; f.26;
- (18) Școala Noastră, II, 13, 1925, p. 248-250;
- (19) Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar, București, 1924;
- (20) Dumitru Mărgineanu, *Călăuza administrațiilor școlare și a comitetelor școlare*, Zalău, 1926, p.101-102;
- (21) Școala Noastră, VI, 20, 1929, p.453-454;
- (22) Idem, IV, 2, 1927, p.56;
- (23) Idem, V, 16-17, p.394-402;
- (24) Școala Noastră, X, 3, 1933, p. 67-68;

Monografia localității Biușă (III)

1. Aspecte din trecutul localității până la sfârșitul secolului al XVIII-lea

Perioada istorică cuprinsă între anii 600 și 1600 (evul mediu) se caracterizează, în prima parte, prin invazia popoarelor migratoare, ceea ce, parțial, explică lipsa unor dovezi istorice referitoare la zona pe care o analizăm aici. Teritoriul județului Sălaj a fost copleșit și el de o serie de popoare migratoare (huni, gepizi, slavi, avari), iar în final a fost cucerit de maghiari. Populația autohtonă își încheie acum procesul de romanizare, devine românească și se organizează politic în ducate și voievodate.

1.1. Pătrunderea maghiarilor și originea politică a Transilvaniei

Maghiarii, populație fino-ugrică din regiunea Munților Urali, după ce în secolul al IX-lea au întreprins câteva raiduri de pradă în Europa Centrală, în anul 896 trec Carpații Păduroși prin pasul Vereke, instalându-se în Câmpia Panonică sub conducerea lui Arpad. Trebuie remarcat că, în acel moment, populația românească din spațiul carpatic, împreună cu alte grupuri etnice (slavi, bulgari, pecenegi) era organizată în "țări", modelate, în general, după cadrul geografic în care se alcătuiseră: văile unor râuri, depresiuni intramontane, zone protejate de păduri¹. Înainte de a intra în interiorul arcului carpatic, ei anihilează formațiunea politică a lui Menumorut, ce își avea reședința la Biharea. În vecinătatea Bihorului se găsea voievodatul lui Gelu, ce stăpânea și teritoriile Sălajului, el având reședința la Dăbâca. Această formațiune politică era alcătuită din români și slavi, teritoriul era răvnit pentru aurul din nisipurile râurilor, pământurile fertile și zăcămintele de sare, formațiunea va fi în cele din urmă atacată și cucerită de maghiari, iar ducele Gelu va muri în lupte².

Adoptarea de către regalitatea maghiară a religiei catolice la anul 1001, va face ca aceasta să preia formele de organizare politică și ecleziastică specifice lumii apusene, dând expansiunii maghiare un caracter mult mai organizat și eficient. Asupra Transilvaniei se va impune, după modelul apusean, comitatul regal, cadru administrativ și militar, așezat pe vechile "țări" ale românilor, în vreme ce episcopatul catolic a încadrat sub aspect religios, vastul conglomerat teritorial și etnic supus coroanei Sfântului Ștefan³. Acest fapt va permite, în secolul următor, convertirea confesională și etnică a elitelor, în speță a celor românești, românii ajungând să fie văzuți ca un popor de iobagi.

1.2. Atestarea documentară a localității

Prima mențiune documentară a localității Biușă este în anul 1387⁴ când această localitate este menționată ca localitate maghiară "villac hungaricalis"⁵ aparținând cetății Cheud din Comitatul Solnoc.

La 1388 localitatea este menționată sub numele Beushaza, numele ei evoluând în diferite perioade ale istoriei după cum urmează: 1388-Beushaza, 1423-Beoshaza⁶, 1433-Bewshaza, 1450-Bwshaza, 1487- Beushaza, 1549-Beöshaza, 1580-Beoshaza, 1733-Biusza, 1750-Bölcshaza, 1850-Böshaza-Binzse, 1854-Böshaza-Binje⁷.

Cea mai utilizată denumire este Böshaza⁸, denumire care provine de la ungurul Böös, cel care a fost fondatorul
Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

localității. Semnificația numelui Böös este "șeful națiunii", probabil a satului⁹. Acest lucru este explicabil deoarece, însăși autoritățile timpului numeau satele după numele întemeietorului sau stăpânului, din anumite interese social-economice: asigurarea dărilor prin întemeietor sau stăpân, întrucât satul devenea prin aceasta "persoană juridică"¹⁰.

1.3. Confruntări între familiile nobiliare privind stăpânirea localității Biușă între secolele XV-XVI

Un document din anul 1423 ne arată că localitatea Biușă este proprietatea lui Jakcsi György din Coșei, care o va da ca moștenire fiului său Deneș. Mai târziu Deneș donează moșia Biușă, fără condiții, fratelui său Janos și soției acestuia Ana, cât și copiilor acestora, Laszlo și György¹¹.

Mai târziu Jakcsi Laszlo dă moșia Biușă în arendă (zalog) lui Dragfi Bertalan, după care se va face un schimb în 1494 între Kusalyi Jakcsi Ferencz și Dragfi Bertalan cu moșia acestuia din zona Bereg din comitatul Solnocul de Mijloc¹².

În această perioadă, în zona noastră, proprietar a mai multor sate erau familiile nobiliare Dragfi (Dragoșestii) și Jakcs de Coșei. Prima familie întemeiată de Dragoș-Vodă avea la 25 mai 1405 un număr de 58 de sate, majoritatea în zona de "Sub Codru". Descendenții săi aveau stabilite reședințele la Beltiug și Ardud, și au încercat ulterior să-și mărească domeniul și cu alte sate, printre care și satul Biușă¹³.

Pentru domeniul Arieș-Hodod, familia Jakcs de Coșei a fost concurată de urmașii lui Balc și Drag (drepturi de moștenire ale rudeniilor săltate între elitele ierarhiei feudale)¹⁴. Această concurență se observă și în cazul satului nostru.

Într-un document datat 14 decembrie 1450, satul Biușă se afla în proprietatea nobililor Kusalyi Jakcsi György și Laszlo, care au câștigat procesul intentat de Kemeni Miklos privind dreptul de proprietate asupra satului¹⁵. Numele lui Kusalyi Jakcsi György și a fiului său Janos mai este amintit la 5 martie 1461, când aceștia se opun donării proprietății și a altor două către biserica din Hodod¹⁶.

Moșia Biușă, la 1 februarie 1462, este vândută împreună cu alte moșii de către Petronela, soția lui Kusalyi Jakcsi Janos și fiul său Ferencz, alături de fiii lui Kusalyi Jakcsi Mihaly, Istrean și Mihaly, pentru suma de 800 de florini aur lui Jakcsi Peter. În anul 1487 aceasta va fi dată în arendă lui Bonyei Tamas¹⁷.

În anul 1475, Bartolomeu Dragfi (urmaș al Dragoșestilor), profitând de situația sa de comite, apoi de cea de familiar al Curții regale și mare paharnic al regelui Matei Corvin, și-a atașat domeniului său, printre altele, satele Benesat și Aluniș, luate de la familia Jakcsi. De asemenea, Biușă împreună cu alte sate sunt ipotocate de Kusalyi Jakcsi György aceluiași Bartolomeu Dragfi pentru suma de 200 forinți ungurești¹⁸. Acesta nerestituindu-l s-a ajuns ca și localitatea Biușă să treacă în proprietatea lui Dragfi.

În secolul al XVI-lea neînțelegerile și procesele privind dreptul de proprietate asupra satelor din această zonă, continuă între aceleași familii din secolul trecut, Jakcsi și Dragfi.

Astfel, în anul 1505, satele Biușă și Benesat sunt arendate de către Kusalyi Jakcsi Laszlo lui Belteki Dragfi

György și Janos. La 9 iulie 1508, moșia Biușa este donată de către Dragfi György mamei sale, care la 11 iulie o dăruiește unor călugărițe din Coșei¹⁹.

Între anii 1526 și 1547 au avut loc numeroase procese pentru deținerea dreptului de proprietate asupra moșiei din Biușa, care, în cele din urmă, în anul 1547 revine lui Kusalvi Jakcsi Janos²⁰.

La 6 noiembrie 1584, Sigismund Bathory a dat o parte din moșia lui din Biușa lui Zsombori Laszlo, cerând Conventului catolic să-l întâmbuleze. Urmează o perioadă de confruntare în instanță, deoarece moșia nu a fost întâmbulată corect. În anul 1612, acest proces a ajuns să fie soluționat de principele Gabriel Bathory, care atribuie moșia lui Zsombori Laszlo²¹.

1.4. Localitatea Biușa în secolele XVI-XVIII

În secolul al XVII-lea în Biușa apar câteva modificări în ceea ce privește stăpânii domeniului. La 1613, Zsombori Gabor schimbă moșia cu Peter Dereai György pentru suma de 200 forinți și 10 porți de iobagi din zona Nagyzeder din comitatul Solnocul de Mijloc²². Motivul pentru care s-a făcut acest schimb îl aflăm de la Zsombori Gabor, care declară în fața Conventului de la Cluj-Mănăstur că deși a moștenit moșia Biușa de la tatăl său Zsombori Laszlo, procesele de la sfârșitul secolului al XVI-lea au fost foarte costisitoare, fapt ce îl determină să schimbe Biușa cu proprietățile mai sus amintite.

Ofensiva armatei austriece împotriva Imperiului otoman a determinat-o pe prima să dorească și cucerirea Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVII-lea. Campaniile militare ale armatei austriece în teritoriile sălăjene au avut ca urmare distrugerea satului Benesat în anul 1682²³. Tot în aceea perioadă, mai precis, în anul 1687, soldații austrieci incendiază biserica reformată din localitate²⁴. În acest context, în anul 1702, la Biușa se făceau audieri în casa iobagului Sarkozi Istrean în legătură cu Sormasari György, de către oamenii împăratului Leopold I²⁵; probabil acel nobil, Sormasari György nu recunoștea autoritatea împăratului habsburg în Transilvania.

Începutul veacului al XVIII-lea este marcat, în Transilvania, de războaiele dintre împăratul Leopold I, sprijinit de nobilimea ardeleană filohabsburgică, și nobilimea care reprezenta "partida națională" a Ungariei-nobilimea ardeleană. Acest război a fost numit și "războiul curuților". Tabăra acestora era condusă de Francisc Rakoczi al II-lea, care a primit sprijinul total al populației din zona noastră, mai ales că acesta a permis și eliberarea din iobăgie a țăranilor²⁶. În acest context haiducul Pinteazul Viteazul cucerește pentru curuți cetățile Baia Mare, Cheud și Cehu.

Principală bătălie între curuți și imperiali s-a dat la Jibou la 11 noiembrie 1705. Armata imperială a câștigat bătălia, iar nobilimea ardeleană a revenit la ideea colaborării cu habsburgii și au încheiat pacea de la Satu Mare în 1711. Această pace semnifică sfârșitul revoltei și acceptarea stăpânirii austriece în Transilvania²⁷.

Aceste frământări sociale și politice au avut efecte semnificative asupra satelor din această zonă. În Biușa numărul gospodăriilor a crescut foarte mult, de la 14 în 1715 la 31 în 1720²⁸. Creșterea spectaculoasă a numărului populației rurale este specifică perioadelor de după încheierea unui conflict militar, cum a fost cazul celui

amintit mai sus. În timpul conflictelor militare, țăranii se refugiază în alte părți și revin după aplanarea acestora. Totodată, nobilii, în aceste situații de criză acordau scutiri de taxe și loturi pentru case acelor care se așezau pe moșiile lor. Cu acest prilej apar menționate în documente primele două familii românești la Biușa.

În contextul războaielor austriece purtate cu Franța și a celor ruso-austro-turce, în anul 1797 o serie de moșieri din Biușa cum au fost baronii Josinczi Layos, Barcsai Samuel, Katona Mihaly, Toldi Zsigmond, Katona Janos și Inczedi György și-au adus contribuția materială și financiară în vederea susținerii armatei austriece²⁹.

Gheorghe BANCEA

Note:

¹ M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, ș. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României*, Ed. Corint, București, 2004, p.120-121.

² *Ibidem*, p.123.

³ *Ibidem*, p.123.

⁴ Petri Mór, *Szilágyi varmegye monographiája*, vol III, Budapesta, 1902, p.163.

⁵ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol.II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 458.

⁶ Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol I (A-N), Ed. Academiei R.S.R., București, 1967, p.81.

⁷ *Ibidem*, p. 82.

⁸ *Ibidem*, p. 100.

⁹ *Szilagyagi magyarok*, Kriterion könyvkiadar, Bukarest-Kolozvar, p. 348.

¹⁰ Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p.476.

¹¹ Petri Mór, *Op. cit.*, p.163.

¹² *Ibidem*, p. 163.

¹³ Valer Hosu, *Domeniul Cetății de piatră (Chioar) în secolul al XV-lea*, în AMP, XII, Zalău, 1988, p.305.

¹⁴ *Ibidem*, p.305.

¹⁵ Petri Mór, *Op. cit.*, p.163.

¹⁶ *Ibidem*, vol IV, p. 383.

¹⁷ *Ibidem*, vol III, p. 163.

¹⁸ Valer Hosu, *Op. cit.*, p.308.

¹⁹ Petri Mór, *Op. cit.*, p.169.

²⁰ *Ibidem*, p. 165.

²¹ *Szilagyagi magyarok*, Kriterion könyvkiadar, Bukarest-Kolozvar, p. 348.

²² *Ibidem*, p. 349; Petri Mór, *Op. cit.*, p.169.

²³ *Szilagyagi magyarok*, Kriterion könyvkiadar, Bukarest-Kolozvar, p. 343.

²⁴ D. Stoica, P. Lazăr, *Schiță monografică a Sălajului*, 1908, p.28.

²⁵ Petri Mór, *Op. cit.*, p.169.

²⁶ M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ș. Papacostea, P. Teodor, *Op. cit.*, p. 237.

²⁷ *Ibidem*, p. 237.

²⁸ *Szilagyagi magyarok*, Kriterion konyvkiadar, Bukarest-Kolozvar, p. 349.

²⁹ Petri Mor, *Op. cit.*, p. 169

Tradiție și modernitate în satele sălăjene

În data de 17 septembrie 2009, Muzeul Județean de Istorie și Artă a vernisat expoziția ce prezintă o parte din rezultatele cercetărilor socio-etnografice realizate în proiectul *Sate din România. Deschideri spre Europa. Aplicație zonală jud. Sălaj*, a cărei autoritate finanțatoare este Administrația Fondului Cultural Național. Din punct de vedere științific, proiectul se încadrează în seria demersurilor de investigare a comunităților situate în perimetrul viitoarei Autostrăzi Brașov-Borș, derulate în anii precedenți de instituții similare Muzeului Județean de Istorie și Artă, respectiv Muzeul de Etnografie Brașov, Muzeul Județean Mureș, Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj Napoca.

Aflat în etapa de prelucrare și valorificare a rezultatelor cercetării, proiectul MJIA Zalău a propus cercetarea în adâncime a trei sate aparținând comunei Marca, respectiv Poș, Leșmir și Marca-Huta. Opțiunea pentru aceste comunități nu a fost întâmplătoare, ci s-a bazat pe mai multe rațiuni; fără a dezvolta în detaliu aceste motivații, este important să menționăm faptul că structura multietnică și pluriconfesională (Poș-comunitate românească, Leșmir - comunitate majoritar maghiară, Marca - Huta - comunitate slovacă) a fost un aspect determinant în focusarea cercetării noastre pe această zonă, pornind, evident, de la considerentul că diversitatea, fie etnică sau religioasă, este întotdeauna extrem de fertilă și deschide perspective incitante cercetării socio-etnografice. Un alt motiv a vizat dinamica economică accentuată a zonei, reprezentată de oportunitățile privind ocuparea forței de muncă în activități de tip industrial, respectiv cele aferente industriei extractive (petrol la Suplacu de Barcău și cărbune la mina din Ip). Nu în ultimul rând am avut în vedere și perspectiva conturării unei imagini multidisciplinare, investigațiile noastre venind în completarea rezultatelor cercetărilor arheologice preventive derulate de specialiștii arheologi ai MJIA Zalău pe tronsonul autostrăzii Transilvania, aferent spațiului administrativ al comunei Marca.

Obiectivele specifice ale proiectului au vizat:

- cercetarea, identificarea, inventarierea elementelor de patrimoniu cultural material și imaterial;
- crearea unei baze de date digitale a materialelor rezultate din cercetare;
- valorificarea informațiilor digitalizate;
- cercetarea în adâncime a comunităților rurale sub aspect istoric, economic, social, cultural, identitar;
- documentarea privind strategiile de dezvoltare în perioada postbelică (colectivizare, industrializare, comportament migrațional);
- consolidarea competențelor privind cercetare interdisciplinara a instituțiilor partenere;
- încurajarea inițiativelor locale privind perpetuarea și promovarea tradițiilor culturale;
- oferirea de informații specializate instituțiilor locale;
- documentarea formelor de interacțiune culturală, etnică și confesională;
- diseminarea și valorificarea rezultatelor cercetării prin participarea la manifestări științifice regionale, respectiv naționale.

După prima etapă a proiectului ce a constat în documentarea la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Sălaj și Bihor,

Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009

precum și în colecțiile muzeale, specialiștii MJIA Zalău, în colaborare cu specialiști de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei Cluj-Napoca și, respectiv, de la Asociația Etnografică Kriza Janos din Cluj, au procedat, în perioada iulie-august, la realizarea anchetei de teren, prin deplasări zilnice în comunitățile studiate. Distribuția cercetătorilor în teren s-a făcut în funcție de profilul etnic al comunităților, pentru satele Poș și Leșmir, în timp ce la Marca-Huta a participat întreaga echipă, fapt ce a permis abordarea în totalitate a familiilor rămase în acest sat, doar opt la număr. Metodologia de lucru, maniera de abordare a terenului sunt aspecte ce vor fi prezentate în volumul ce va reuni rapoartele de cercetare ale specialiștilor implicați în proiect.

Propusă ca formă de valorificare a cercetărilor, expoziția se structurează în câteva segmente ce reflectă tematica generală a proiectului. Este important să menționăm faptul că metoda de lucru cea mai fertilă s-a dovedit a fi interviul derulat sub forma cunoscută în literatura de specialitate ca "povestea vieții". Ca atare, informațiile obținute în urma interviurilor realizate vizează atât segmentul vieții economice, strategiile de subzistență ale zonei în perioade diferite, cât și pe cel al vieții sociale, al tradițiilor, al elementelor de folclor. De asemenea, extrem de interesantă s-a dovedit a fi documentarea relațiilor inter și intracomunitare, dat fiind cosmopolitismul etnic și diversitatea confesională a zonei cercetate.

Bazată în principal pe fotografii, expoziția cuprinde un prim segment consacrat habitatului, cu imagini de ansamblu ale satelor cercetate, respectiv cu imagini ce surprind tipurile de construcții de la începutul secolului al XX-lea sau din perioada interbelică. În egală măsură, au fost surprinse imagini cu anexele ce completează gospodăriile, dar și interiorul caselor, acolo unde a existat posibilitatea identificării proprietarului. Arhitectura specifică a zonei, caracteristică primei jumătăți a secolului al XX-lea arată o pondere majoritară a caselor din pământ bătut și văioage, cu două încăperi separate, cu acoperișul din țiglă realizat în două ape. Potențialul economic semnificativ al zonei a determinat, atât pentru Poș cât și pentru Leșmir, fie renovarea vechilor locuințe, fie apariția unor noi, cu o suprafață mai mare și cu mai multe încăperi. Situația este relativ diferită în cazul comunității slovace din Marca-Huta, unde o parte din gospodării s-au degradat în urma migrărilor succesive, o parte din cele rămase fiind achiziționate de outsideri sau în așteptarea unor cumpărători. Pentru comunitatea

slovacă, tipul de arhitectură specifică perioadei interbelice (comunitatea fiind înființată abia la începutul secolului XX) se caracterizează prin case realizate din pământ bătut și văioage pe temelie din piatră, cele mai vechi având acoperișul în două ape, învelișul inițial fiind din paic-jupi.

Un al doilea segment expozițional este consacrat ilustrării ocupațiilor specifice zonei, cu evidente trimiteri la activitățile legate de cultivarea pământului și creșterea animalelor. Întrucât ponderea acestor activități înregistrează o descreștere evidentă pe fondul dezvoltării industriei în zonă, în speță după încheierea pocesului de colectivizare, s-a impus introducerea imaginilor care să reflecte acest profil ocupațional specific, iar fotografiile realizate la Leșmir, unde pătrunderea sondelor schelei de la Suplacu de Barcău, a ocupat o bună parte a proprietăților localnicilor, sunt suficient de ilustrative în acest sens. Pentru comunitatea din Marca-Huta, sfera ocupațională a fost structurată pe componentele specifice generate de relief, creșterea animalelor și culturile de cartofi sau pomicultura fiind principalele activități generatoare de resursă economică, pe lângă valorificarea pe piață a lemnului.

În economia internă a expoziției am acordat un spațiu important reflectării tradițiilor, a obiceiurilor din ciclul vieții sau a celor calendaristice, respectiv elementelor de viață religioasă. Au fost incluse aici evenimente ale vieții de familie (botezuri, nunți, înmormântări), elemente de recuzită ceremonială (steaua din obiceiurile de iarnă), dar și elemente privind costumul popular specific, acolo unde asemenea informații s-au putut recupera și la nivelul înregistrărilor foto și video. În încercarea noastră de a surprinde tradițiile în dinamica lor, un instrument extrem de util s-a dovedit a fi fotografia de familie procurată de la interlocutorii noștri, evenimentele semnificative din biografie fiind, în numeroase situații, fixate în memoria grupului sau a comunității prin documentul fotografic.

Pentru a avea o imagine mai complexă am procedat și la

documentarea unor tradiții culinare ale comunităților investigate, iar acest aspect este surprins în discursul expozițional prin inserarea fotografiilor realizate în derularea cercetării la interlocutori care au pregătit diferite preparate pentru a ilustra specificul lor. Sigur, elementele mai inedite le reprezintă cele câteva preparate cu specific slovacesc, pregătite din cartofi, respectiv găluște sau un fel de plăcinte prăjite în tigaie (*polianeac*) sau în cuptor (*tonea*).

Întrucât intenția proiectului a fost aceea de a realiza o radiografie actuală asupra comunităților investigate, am considerat oportun să prezentăm publicului și imagini care să surprindă potențialul de dezvoltare al zonei, iar în acest sens am procedat la documentarea temei în interviurile realizate cu subiecți de toate vârstele și aparținând unor categorii socio-profesionale diferite. Potrivit punctelor de vedere expuse, am constatat că potențialul de dezvoltare al zonei *ar putea fi* reprezentat, dincolo de activitățile industriale cu tradiție, de două obiective majore: construcția autostrăzii Transilvania, respectiv realizarea barajului pe Barcău, ambele lucrări aflate în stadiu de derulare dar cu o finalizare greu anticipabilă la acest moment. În consecință, segmentul oportunităților economice este axat pe aceste două obiective.

Ultimul segment expozițional este consacrat celor *care ne-au spus poveștile lor*, experiențe de viață înmagazinate în baza noastră de date și care, prin formele de valorificare propuse de proiect, vor pătrunde în memoria colectivă, configurând un fragment de istorie socială. Lor le aducem caldele noastre mulțumiri pentru ospitalitate, deschidere și înțelegere, fără a uita să-i menționăm și pe preoții locali sau autoritățile Primăriei Marca, de a căror sprijin am beneficiat pe toată durata proiectului.

Corina BEJINARIU

Malaxorul de cărți, știri și reviste culturale

• **Ancuța Mărieș** și-a lansat recent al treilea roman, "**Mama zânelor și centurionul**", în cadrul unei ședințe a

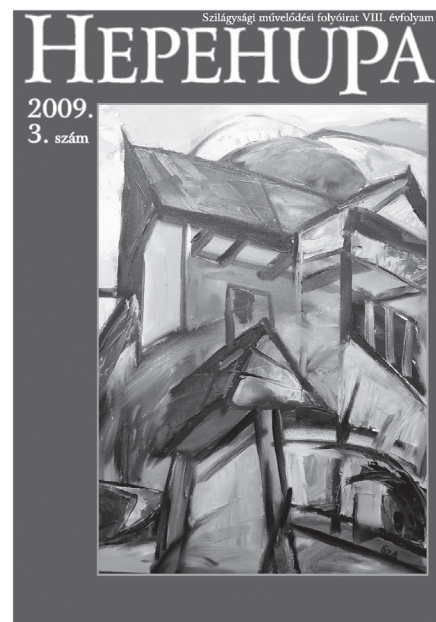

Cenaclului "Silvania" din Zalău. Considerat de autoare, "roman de ficțiune istorică", "Mama Zânelor și centurionul" a apărut la Editura Napoca Star din Cluj - Napoca, fiind dedicat "scumpilor mei colaboratori de la Asociația Culturală Terra Dacica Aeterna (...) și desigur Zânelor mele minunate" (cartea fiind ilustrată cu fotografii color cu cei cărora le este dedicată lucrarea). Într-un foarte scurt rezumat, plasat de autoare în p. 100 a cărții, subiectul sună cam așa: "Centurionul Cassius Memnius Primus, trimis într-un avanpost îndepărtat din Dacia, găsește un aliat nesperat în Marea Preoteasă dacă a zânelor. Prietenia dintre ei, deși incomodă pentru daci și romani deopotrivă, asigură supraviețuirea centuriei lui Cassius Memnius și a unor tradiții dacice milenare".

• În sala festivă de la Colegiul Național Silvania (CNS) din Zalău a avut loc în 23 septembrie un moment memorabil pentru foarte mulți dintre numeroșii participanți (elevi și profesori): lansarea volumului de versuri scris de eleva CNS, **Maria - Patricia Birtocan**, "**Anima Mundi**", volum apărut anul trecut la Editura Pro-Transilvania din București. La aceeași editură, Mariei - Patricia Birtocan i-a apărut în 2007 un alt volum de versuri, **Serie nouă, Anul V, Nr. 10 (57), octombrie 2009**

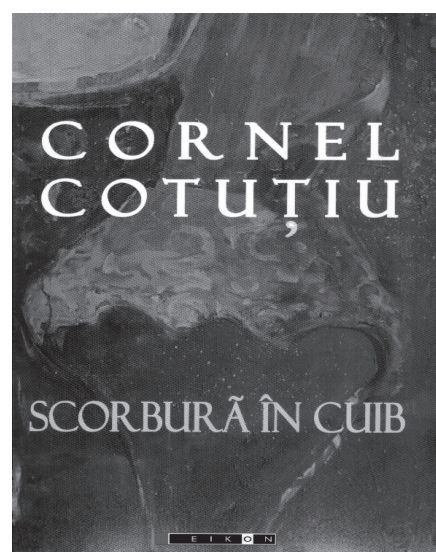
"Apă și sânge". Autoarea și-a lansat cartea "Anima Mundi", în vara acestui an, și în Cenaclul "Silvania". Laudele, felicitările primite atunci din partea membrilor cenaclului au fost rostite și în sala festivă a CNS, luând cuvântul scriitorii Ion Pițoiu-Dragomir, Marcel Lucaciu, Daniel Hoblea, Dan Brudașcu (care și-a prezentat, cu această ocazie, și mai multe cărți personale) și Ancuța Mărieș. Într-o atmosferă emoționantă, colegii ai autoarei au recitat din poemele cuprinse în "Anima Mundi", demonstrând că bucuria, în vremurile de astăzi, poate fi dată și de literatură. Maria - Patricia Birtocan reprezintă, în opinia mea, un caz excepțional în lirica spațiului transilvan, dorindu-i ca parcursul ei literar să fie de succes, iar talentul său indiscutabil să rodească în continuare, și cu necesara trudă mai atentă cu textul. De altfel, autoarea i-a mărturisit cronicarului și secretarului Cenaclului "Silvania", Daniel Hoblea, lucru menționat în revista "Caiete Silvane", nr. 53/2009 (revistă care a găzduit mai multe poeme ale Mariei - Patricia Birtocan), că are în pregătire un nou volum de versuri, pe care speră să și-l vadă tipărit în acest an. Lansarea de la CNS a mai demonstrat, dacă era cazul, că această școală a ajuns principalul "furnizor" de noi poeți ai Sălajului, lucru certificat și de numeroasele premii obținute de elevi de la CNS la concursurile literare organizate în județ și în țară. Maria - Patricia Birtocan este câștigătoarea Marelui Premiu la ediția din acest an, a XIV-a, a Concursului județean de creație literară pentru elevi, concurs organizat de Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău și Cenaclul "Silvania".

• A apărut nr. 3/2009 al revistei trimestriale de cultură a Sălajului în limba maghiară "**Hepehupa**". Din sumarul acestui număr, ilustrat cu lucrări ale artistului plastic Szabó Attila, am reținut materialul semnat de László László despre împlinirea a 90 de ani de la trecerea în fapt a Sălajului la România și poemele semnate de Boda Edit, Simone Györfi, Dina Horvath, Olasz Valeria, Corina Știrb, Kiss Lehel și Müller Dezső (poeme prezentate în ediția din acest an a Festivalului

"Primăvara poeziei"). Alte studii, articole sunt semnate, printre alții, de Kiss Zoltán, Bibor Máté János și Essig Klára. Revista de cultură a Sălajului în limba maghiară "Hepehupa" apare din 2002, sub conducerea publicistului Fejér László, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, Color Print și a Fundației "Communitas".

• Am primit o nouă carte semnată de scriitorul și publicistul bistrițean **Cornel Cotuțiu: "Scorbură în cuib"**

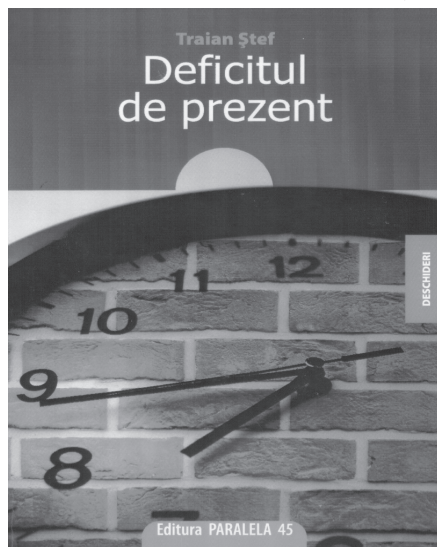
(povestiri și nuvele), apărută la Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009. O carte pusă (și) sub semnul lui **N. Steinhardt**: "Norocul lui Cornel Cotuțiu stă în darul său de observator, în susținută atenție cerută de urmărirea nuanțelor

Caiete Silvane

psihologice de extremă finețe, în capacitatea transmutării cuvintelor chiar sordide în tot atâtea manifestări ale unor stări sufletești ori mintale decantate până la sfertul de ton și la granulația infinitezimală".

• **"Dacia literară", nr. 86 (5/2009): Alexandru Zub - 75.** Grigore Ilisei, **"Un model de împlinitor al rosturilor":** "Eremitul istoriei, savantul, luptătorul pentru libertate reprezintă un model de trăire și de împlinire a rosturilor. Unul de care trebuie să fim mândri și fericiți că-i suntem contemporani".

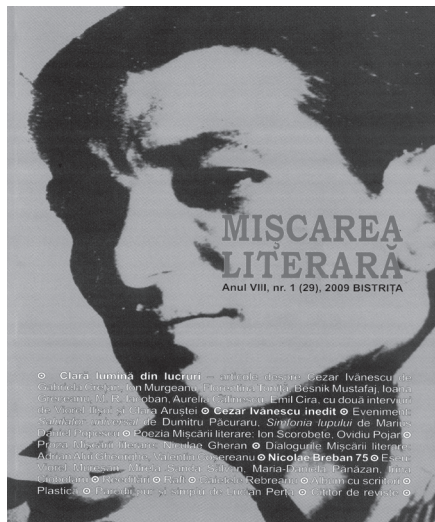
• **Traian Ștef, "Deficitul de prezent",** Editura "Paralela 45", Pitești,

2009. Autorul explică: "Cartea aceasta adună texte scrise în ultimii zece ani și publicate mai ales în Revista *Familia*, dar și în alte părți. Ea îi urmează celei despre mistificare și nu doresc să fie altceva decât mărturia unui intelectual din provincie despre lumea pe care a perceput-o astfel, de acolo. O mărturie căreia nu i se poate adăuga decât specticism, mai ales dacă percepem și hemoragia corpului românesc".

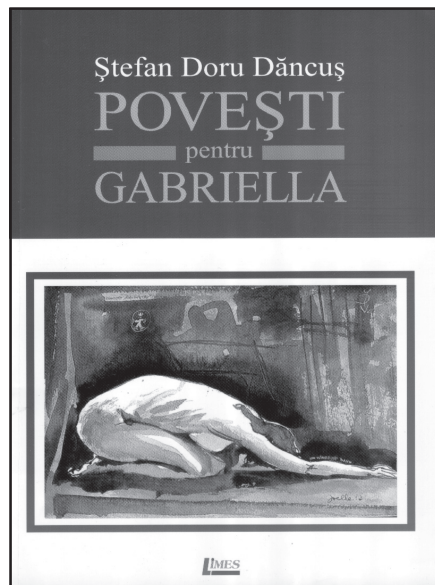
• **"Tribuna", nr. 169, 16 - 30 sept. 2009.** Petru Poantă, **"Ion Brad la 80 de ani":** "Blajul, cu miturile sale cărturărești și cu religia greco-catolică, reprezintă patria sufletească a lui Ion Brad, locul cu care se identifică empatic și definitiv. Amintirea vie a lui este, parcă, aceea care, acum la senectute, îi alimentează o neobișnuită energie. Blajul are mereu forța regeneratoare a arhetipului".

• **"Mișcarea literară", nr. 1 (29), Bistrița.** Editorial **Olimpiu Nușflean,** "Literatura la vreme de criză": " (...) Literatura română preferă să se ascundă

foarte mult în limbaj, să parodieze realitatea, și mai puțin să chestioneze existența, care este a crizei. N-avem o literatură a crizei. O literatură fixată pe criză ar trebui să fie o literatură cu miză. Ceea ce nu e la îndemâna oricărei literaturi". Cu siguranță, o temă acută de dezbatere (și acțiune). Și pentru că foarte mulți scriitori nu sunt în criză. Mulțumiri pentru "Cecul în alb". Sper să nu fiu "rău platnic".

• **Ștefan Doru Dăncuș, "Povești pentru Gabriella",** Editura Limes,

Cluj-Napoca, 2009. O carte bulversantă, amețitoare, în răspăr cu aproape toate genurile și modele, după chipul și asemănarea autorului, o carte bine scrisă, o carte a eșecului și a izbăvirii, tandră și violentă, o carte "privind activitatea subversivă a numitului Ștefan Doru Dăncuș în România".

• **Antologie de poezie. Oglinda literară. 2000 - 2007,** ediție îngrijită de Laurian Stănescu. Peste 400 de

pagini cu poezii publicate în perioada menționată în revista "Oglinda literară", redactor-șef Gheorghe Andrei Neagu: "Cred că este prima dată când o revistă adună într-un volum toți poeții publicați în șapte ani de apariție, iar gestul merită a fi primit cu bunăvoință".

• **Aurel Pop, "Semne dintr-un trunchi de cuvânt",** Ed. Citadela, Satu Mare, 2009. Adrian Botez: "Aurel Pop a devenit, brusc și vital - violent (aproape ca un Fluture care iese din crisalidă/pupă...) un Autentic Poet".

• **Nord Literar, nr. 7-8 (74-75), iulie - august 2009.** Ioan Mariș, **"Remember Vasile Avram":** "Privind retrospectiv, ne dăm seama că Vasile Avram n-a primit niciun premiu nici în timpul vieții, nici postmortem. Adevăratul premiu, credem noi, îl constituie editarea postumelor și a unor cărți cenzurate, editare datorată devoțiunii exemplare a familiei sale".

• **Valeriu Valegvi, "Vremea vremii (O panoramă a sufletului destin)",** Ed. Opera Magna, Iași, 2009. Vasilian Doboș: "Valeriu Valegvi își vede tristețile printr-un cristal, «sincer ca într-o parodie». Are ascendențe și descendențe existențiale, sangvinități, sărbători puține, este fericit și nefericit, răstălmăcitor al morții, botezat în echinocții, mereu fiind în Aval, mereu în terapie".

• **O nouă revistă de cultură: "Cenaclul de la Păltiniș",** revistă editată de asociația cu același nume, la Sibiu. Redactor - șef Valentin Leahu: "Revista «Cenaclul de la Sibiu» nu se vrea o continuare a ideilor domnilor Andrei Pleșu sau Gabriel Liiceanu despre valoarea incomensurabilă a operei celui care a fost un mare maestru al gândirii și slovei române, Constantin Noica. «Cenaclul de la Păltiniș» (...) se dorește o mișcare a valorilor spirituale de la noi prin evocarea spiritului școlii de la Păltiniș". Succes!

• **"Cafeneaua literară", nr. 8 (74), august 2009.** **Gheorghe Grigurcu,** "Pocăința omului politic": "Dintre pocăințe, cea mai greu de acceptat e, probabil, pocăința omului politic"; "Simți nevoia de-a te prosti în răstimpuri, din inocență, din umilință, din jena față de tine însuși".

Daniel SĂUCA